

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО»

Факультет богословських і гуманітарних наук

Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін

УДК 272/273-184.6-36(092)

ТКАЧУК Микола Іванович

**РОЛЬ КУЛЬТУ БОЖОГО МИЛОСЕРДЯ У ФОРМУВАННІ
КАТОЛИЦЬКОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДУХОВНОГО
ДОСВІДУ СВЯТОЇ ФАУСТИНИ КОВАЛЬСЬКОЇ**

Магістерська дипломна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

за освітньо-професійною програмою «Богослов'я»

освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»

спеціальності 041 «Богослов'я»

галузі знань 04 «Богослов'я»

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

Науковий керівник

магістерської дипломної роботи:

кандидат філософських наук

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Савчук Олег Ігорович

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Життєвий шлях та формування покликання Фаустини Ковальської..	7
1.1 Новіціат Фаустини Ковальської у згромадженні сестер Матері Божої Милосердної.....	8
1.2 Роль святої Фаустини Ковальської у поширенні вчення про Боже Милосердя	16
1.3 Аналіз біблійної термінології для розуміння поняття Божого Милосердя	25
РОЗДІЛ 2. Природа Божого Милосердя як Божої чесноти.....	32
2.1 Інтерпретація Божого Милосердя святою Фаустиною Ковальською	33
2.2 Христологічні фундаменти Божого Милосердя	40
2.3 Нові форми культу Божого Милосердя та їхній вплив на формування католицької релігійності.....	48
РОЗДІЛ 3. Формування та розвиток культу Божого Милосердя: від містичного досвіду до сучасних теологічних інтерпретацій.....	58
3.1 Роль Божого Милосердя у вченні сучасної Католицької теології.....	59
3.2 Порівняльний аналіз Божого Милосердя у римо-католицькій і греко-католицькій традиції	65
3.3 Культ сестри Фаустини Ковальської.....	78
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92

ВСТУП

Актуальність теми дослідження культу Божого Милосердя полягає в динамічному розвитку культово-обрядової практики сучасного католицизму загалом та греко-католицизму зокрема, що є об'єктивним та позитвним явищем як із богословської, так і з релігієзнавчої точок зору. Історично, культ Божого Милосердя є відносно новим явищем у католицизмі, проте він швидко набув значної популярності. Дослідження цього феномену дає змогу простежити, як давня доктрина про Боже Милосердя набуває нової актуальності в сучасній Церкві та як це впливає на духовне життя вірних.

Боже Милосердя є однією із важливих основ християнської віри, яка відіграє ключову роль у формуванні довіри між віруючим і Богом. Це і є Його безмежна любов, прощення і готовність допомогти, навіть коли ми цього найменше заслуговуємо. Це дар, який Бог дарує кожному з нас, незалежно від наших вчинків. Коли християнин усвідомлює глибину Божого милосердя, він починає глибше довіряти своєму Творцю. Це довіра, що ґрунтується не на наших заслугах, а на безмежній Божій любові.

Ця магістерська дипломна робота, присвячена проблемі «Роль культу Божого Милосердя у формуванні католицької релігійності через призму духовного досвіду святої Фаустини Ковальської» виконується в рамках академічної комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, науково-дослідного інституту історії Церкви та науково-дослідного інституту канонічного права: «Реабілітована пам'ять: сторінки історії Української Греко-Католицької Церкви в персоналіях», термін виконання з 01.10.2022 р. по 30.09.2025 р. (затвердженої рішенням Вченої ради Академії, протокол № 2 від 15.09.2022 р.)

Ступінь наукової розробки проблеми вказує на те, ця тема продовжує привертати увагу дослідників. Особливий інтерес викликає духовний досвід сестри Фаустини Ковальської, який відкриває нові горизонти для теологічних

роздумів. Глибше розуміння Божого Милосердя через призму її об'явлень може збагатити католицьку духовність і сприяти розвиткові особистої святості віруючих.

Об'єктом дослідження є культ Божого Милосердя через призму духовного досвіду святої Фаустини Ковальської.

Предметом дослідження є вплив культу Божого Милосердя на розвиток католицької культово-обрядової практики.

Мета дослідження полягає в богословсько-аналітичному осмисленні значення культу Божого Милосердя як рушійної сили духовного відродження в католицькій церкві.

Для досягнення мети було виконано наступні **завдання**:

- вивчити життєвий шлях святої Фаустини Ковальської;
- проаналізувати передумови чернечого покликання;
- проаналізувати термінологію Божого Милосердя в Святому Письмі;
- дати оцінку ролі святої Фаустини Ковальської у поширенні вчення про Боже Милосердя;
- висвітлити унікальність феноменологічної редукції Божого Милосердя, здійсненої святою Фаустиною Ковальською;
- розкрити христологічні елементи культу Божого Милосердя;
- дослідити нові форми культу Божого Милосердя та їхній вплив на формування католицької релігійності;
- визначити роль Милосердя впродовж становлення вчення Католицької Церкви та сучасній теології;
- дослідити розвиток культу сестри Фаустини Ковальської

Методи дослідження включають комплексний аналіз наукових джерел та творів, богословський аналіз понять та термінів. Застосовано комплексний аналіз літературних джерел та творів. Також використано богословський аналіз понять та термінів, який охоплює герменевтичний, лексико-семантичний та систематичний підходи для глибокого осмислення Божого Милосердя.

Наукова новизна. Це дослідження розширює розуміння ролі святої Фаустини Ковальської у поширенні вчення про Боже Милосердя, інтегруючи її містичний досвід в історичним та богословським контекстом.

Дослідження демонструє, як особистий містичний досвід, внутрішній духовний розвиток і релігійне виховання майбутньої святої сприяли її утвердженню як ключової постаті у становленні новітньої культово-обрядової практики, що набула широкої актуальності в Римо-католицькій та Греко-католицькій Церквах.

Отримали подальший розвиток богословські проблеми, що стосуються взаємозв'язку між біблійним розумінням Божого Милосердя (через детальний лексичний аналіз старозавітних та новозавітних термінів) та його практичним втіленням у культі, переданому через об'явлення святій Фаустині.

Практичне значення даної теми полягає в її широкому застосуванні як у сфері богословської освіти, так і в духовному житті. Здобутий матеріал, висновки та аналіз можуть бути ефективно використані в лекційних курсах з таких дисциплін, як «Основи християнської етики (катехизм)», «Святе Письмо Нового Завіту», «Біблійне богослов'я», а також у рамках спецкурсів, присвячених містичній теології та історії духовності.

Особливе значення результати дослідження мають для практичного душпастирства та соціального служіння. Матеріали можуть бути інтегровані в програму конференцій та форумів, присвячених як біблійній тематиці, так і більш широким питанням зцілення та примирення. Це особливо актуально в сучасних обставинах, коли послання про Боже Милосердя може стати джерелом духовної підтримки та зцілення від ран війни, пропонуючи надію та відновлення для всіх, хто страждає.

Апробацію результатів дослідження здійснено під час обговорення результатів підготовки магістерських дипломних робіт на засіданнях науково-методичного семінару кафедри соціально-гуманітарних дисциплін у 2024-2025 навчальних роках.

Структуру роботи складають вступ, три розділи, з трьома підрозділами, висновки, список використаних джерел (всього 100 позиції). Основний зміст висвітлено на 90 сторінках, загальний обсяг роботи становить 100 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА ФОРМУВАННЯ ПОКЛИКАННЯ ФАУСТИНИ КОВАЛЬСЬКОЇ

З юних літ життя святої Фаустини Ковальської вирізнялося глибокою релігійністю, що проявлялася у щирій побожності, безперервній молитві, аскетичних практиках посту та скромному побуті. Водночас її життєвий шлях був позначений досвідом принижень та недоброзичливого ставлення з боку оточення. Попри слабке здоров'я, обтяжене значними фізичними та емоційними стражданнями, її існування було цілковито спрямоване на духовну сферу. Центральним аспектом її життя була абсолютна довіра та відданість Воскреслому Христу, з яким вона неодноразово вступала в особистий діалог під час містичних об'явлень, осягаючи таким чином глибину Божого Милосердя. Перший розділ даної магістерської праці присвячений детальному розгляду її біографії, включаючи ключові події та відомості, що охоплюють усі етапи та аспекти її життєвого шляху. Особливу увагу приділено духовному виміру її буття, оскільки її біографія набуває цілісного розуміння лише через призму її внутрішнього світу та особистого зв'язку з Богом. Це життя, маловідоме її сучасникам, часто залишається недостатньо усвідомленим і сьогодні, або ж його розуміння обмежується лише описом її містичних переживань та пророчих видінь.

Фаустина Ковальська вважала, що щира віра в Боже Милосердя – це шлях, який крок за кроком приводив її до єднання з Богом. Це милосердя змінювало її життя, наповнюючи його дедалі більшою любов'ю як до Бога, так і до людей навколо. Ісус, промовляючи через святу Фаустину, звертається до нас із закликом знову повірити в Нього: «Ласки з Мого милосердя черпаються одним посудом – довір'ям. Чим більше душа довіряє, тим більше отримає»¹.

¹ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів. 2019. С. 461.

1.1 Новіціат Фаустини Ковальської у згромадженні сестер Матері Божої Милосердної

25 серпня 1905 року в польському селі Глоговець, що лежить на межі Великопольщі та Мазовша, неподалік Ленчиці, у парафії села Свіниці Варцькі, народилася Гелена Ковальська. Згодом вона стане відома як свята сестра Фаустина – Апостолка Божого Милосердя, пророчиця нашого часу, вчителька духовного життя та секретарка Милосердного Ісуса.

У церковних документах парафії святого Казимира в Свіниці Варцькі є запис про хрещення маленької Гелени Ковальської, яке відбулося 27 серпня 1905 року, тобто через два дні після її народження. Хрестив дівчинку місцевий священник, отець Юзеф Ходзінський ².

Батько Гелени, Станіслав, звичайний тесля, жив у бідності та наполегливо працював, щоб прогодувати велику сім'ю. Незважаючи на матеріальну скруту, їхня віра та щоденні молитви давали їм силу долати труднощі. У такій сімейній атмосфері виховувалася дівчинка, яка з раннього дитинства відрізнялася від своїх братів, сестер та ровесників. Вона була надзвичайно емоційною, спокійною та покірною. Завжди готова допомогти, працювита, життєрадісна та відверта. Завдяки цим якостям вона була не лише улюбленицею батьків, але й швидко знаходила прихильність серед дітей та дорослих. Особливою її властивістю в такому молодому віці була розвинена емпатія – вона гостро відчувала біль, несправедливість та нужду інших людей.

Батьки Гелени не розуміли її глибокої зацікавленості молитвою і вважали її релігійність незвичною, не такою, як в інших дітей. Попри те, що вони особливо любили Гелену за її допомогу, слухняність і лагідність, зм'якшити її надмірну, на їхню думку, релігійність яка здавалася їм незвичайною. Однак вони не змогли перешкодити її прагненню до Бога ³.

² E. Czackowska. Siostra Faustyna. Biografia Świętej. Znak : Kraków, 2012. C. 19.

³ E. Siepak. Dar Boga dla naszych czasów. Życie i misja świętej Siostry Faustyny. Misericordia : Kraków, 2007. C. 12.

Одного вечора, коли Гелені було сім років, під час виставлення Пресвятих Дарів, вона почула, як Ісус заговорив до її душі особливим способом. Вона відчула чіткий Божий поклик. «Я пережила безсумнівний Божий заклик, отримала благодать чернечого покликання... У сім років я вперше почула в своїй душі Божий голос, який кликав мене до більш досконалого життя. Проте я не завжди була слухняна цьому Божому поклику. Поруч не було нікого, хто міг би мені роз'яснити ці відчуття».

Молода Гелена вже відгукувалася на поклик до «досконалішого життя». Вона намагалася бути максимально слухняною та допомагати своїм батькам. Її дуже строгий батько часто вдавався до покарань, але Гелена намагалася захистити від них своїх братів і сестер. «Вона особлива», – говорили всі. Часом Гелена організовувала невеличку «крамничку», де продавала саморобні ляльки та дрібні іграшки іншим дітям. Ціни були символічними – не більше кількох польських копійок. Але в кінці дня Гелена завжди роздавала виручені гроші біднішим дітям ⁴.

Проста, але глибока віра, пустила міцне коріння в її серці й почала приносити тривалі плоди. Дівчинка засвоїла релігійні практики та традиції своєї родини, доповнюючи їх власною побожністю. Вона щодня брала участь у спільній молитві, від матері дізналася перші основи віри, які потім поглиблювала в школі та на уроках релігії перед Першим Святим Причастям. У цей період особливо сильно проявлялася її глибока пошана до Діви Марії. Можливо, її шанування Христа було менш очевидним, але пізніше, разом з містикою Божого Милосердя та містикою Святої Трійці, воно стане головною складовою її духовного життя ⁵.

У 1914 році, коли Гелені було дев'ять років, вона вперше прийняла Святе Причастя. Цю важливу подію провів отець Роман Павловський, настоятель парафії у Свіниці. Після цього в її поведінці відбулися помітні зміни. З одного

⁴ Homilies of Father Paul Yi. Trust: A Journey through the Diary of St. Faustina. Дата оновлення: 24.06.2015. URL: https://jesusthruary.blogspot.com/2015/06/trust-journey-through-diary-of-st_24.html (дата звернення: 08.04.2025).

⁵ J. Stabińska. Siostra Faustyna Kowalska. Duchowość i doktryna. 1976. С. 9.

боку, Перше Причастя принесло їй велику радість, якою вона прагнула поділитися з оточуючими. З іншого боку, для свого юного віку вона стала більш дорослою. Виконання релігійних практик, прагнення до усамітнення та глибокі роздуми про Ісуса стали для неї надзвичайно важливими.

Після звільнення з-під російської окупації у 1917 році в Свіниці Варцькі відкрили початкову школу, і вже у вересні того ж року дванадцятирічна Гелена розпочала навчання. Хоча батько навчив її читати й писати раніше, вона з великим задоволенням та легкістю вбирала всі знання, які давали вчителі. Проте її навчання тривало недовго. Перша світова війна, що почалася в 1914 році, руйнування країни, голод та бідність сильно вдарили по родині Ковальських. Через складне матеріальне становище навесні 1919 року батько вирішив припинити навчання доньки, яка провчилася менше трьох років. Наступні два роки вона допомагала батькам по господарству, але її серце прагнуло іншого життя – вона мріяла стати черницею.

У 1921 році, шістнадцятирічна Гелена, як і багато її ровесниць з польських сіл того часу, вперше покинула рідну домівку. Вона поїхала працювати до Александров-Лодзький, де влаштувалася на роботу до своєї родички Яніни Луговської. Подружжя Леокадії та Казимира Бришевських взяли молоду дівчину допомагати по господарству та доглядати за їхнім єдиним шестирічним сином Зеноном. «Цей період став дуже значущим для Гелени, чуйної та кмітливої дівчини. Вона вперше жила окремо від сім'ї, працювала та знайомилася з міським життям. Однак найважливішим було те, що саме після повернення з Александрова вона вперше повідомила батькам про своє непереборне бажання стати черницею. Саме там вона пережила глибокі внутрішні почуття, які допомогли їй остаточно визначитися зі своїм майбутнім шляхом»⁶.

Проте поклик до монашого життя, які вона почала відчувати, та робота, яка не приносила їй повного задоволення, спонукали її шукати нового шляху. Вона пробула в Александрові менше року. На початку 1922 року вона повернулася до

⁶ E. Czackowska. Siostra Faustyna. Biografia Świętej. Znak : Kraków, 2012. С. 39.

рідного дому з наміром отримати згоду батьків на вступ до чернечого ордену, але отримала рішучу відмову батьків. Тоді восени того ж року Гелена знову виїхала працювати, цього разу до Лодзі. Вона зупинилася в родича по батьковій лінії, Михайла Рапацького, і найнялася допомагати по господарству трьом жінкам, які належали до III Францисканського Ордену (терціарам), причому, домовляючись про умови праці, «проте, домовляючись про роботу, вона наполягла на своєму праві щодня відвідувати Святу Месу, а також відвідування хворих та вмираючих»⁷.

Своєю працею та способом життя вона демонструвала глибоку віру та велику ревність. «Схоже, цей період її життя не був важчим за роки, проведені вдома. Маючи відносний достаток та відчуваючи доброзичливе ставлення людей, розпоряджаючись власними коштами, на які вона могла пристойно одягатися, звільнившись від постійного внутрішнього конфлікту між покликом благодаті та впливом сім'ї, вона влаштувала своє життя так, щоб повною мірою використовувати релігійні ресурси, доступні у великому місті»⁸.

Незважаючи на всі ці обставини, вона не забувала про своє покликання до чернечого життя і все більше переконувалася у правильності свого рішення. Своїми внутрішніми переживаннями вона ділилася зі своїм дядьком, Михайлом Рапацьким. Тому вона знову повернулася до батьків, щоб ще раз попросити їхнього дозволу на вступ до монастиря. Однак вони знову категорично відмовили. Тоді вона знову спробувала заглушити в собі цей внутрішній поклик. Пізніше у своєму щоденнику вона написала: «Коли мені було вісімнадцять років, я звернулась до батьків із наполегливим проханням – дозволити мені вступити в монастир. Батьки рішуче відмовили. Після цього, не звертаючи жодної уваги на голос ласки, я віддалася марноті життя, хоча душа моя ні в чому не знаходила задоволення. Неустанний поклик ласки був для мене великою мукою, яку я

⁷ A. Witko. Święta Faustyna i Miłosierdzie Boże. Salwator : Kraków, 2007. C. 25.

⁸ J. Stabińska. Siostra Faustyna Kowalska. Duchowość i doktryna. 1976. C. 13.

намагалася заглушити в розвагах. Внутрішньо я уникала Бога і всією душею схилялась до створінь. Однак в душі перемогла таки ласка Божа»⁹.

Численні містичні переживання зміцнювали її переконання у вірності обраного шляху. У липні 1924 року, під час танців у лодзькому парку «Венеція», їй явився страждаючий Ісус. Під час танців вона побачила Ісуса поруч із собою, сповненого болю, роздягненого та вкритого ранами. Він сказав їй: «Доки буду тебе терпіти і доки Мене обманювати будеш»¹⁰.

Цей глибокий духовний досвід остаточно переконав її у правильності рішення присвятити своє життя Богу. Слухаючись голосу Ісуса, вона вирушає до Варшави. Згодом у вона згадувала: «Раптом я почула слова: Їдь негайно до Варшави, там ти вступиш до монастиря. Вставши з молитви, я повернулася додому і зробила необхідні приготування. Наскільки могла, я розповіла сестрі про те, що сталося в моїй душі, попросила її попрощатися з батьками, і так, маючи лише одну сукню, без нічого іншого, я приїхала до Варшави»¹¹.

Приїхавши до Варшави, Гелена відвідала костел Святого Якова в районі Охота на вулиці Груєцькій. Там, молячись про розуміння Божої волі та допомогу у вступі до монастиря, вона почула голос, який вказав їй на ксьондза Якуба Домбровського, місцевого пароха, як на людину, яка зможе їй допомогти. Священник, вислухавши Гелену, порадив їй звернутися до своїх знайомих, пані Альдони та пана Самуеля Ліпшиціва, які жили в Острувку біля Клембова в Радзимінському повіті, щоб вона могла працювати, поки не знайде відповідного монастиря. Там вона доглядала дітей та виконувала хатню роботу. З Острувка Гелена їздила до Варшави, шукаючи чернечу спільноту, яка б її прийняла. На жаль, через її бідність їй постійно відмовляли. Після року пошуків, 1 серпня 1925 року її нарешті прийняли до Згромадження Сестер Матері Божої Милосердної. На той час настоятелькою була сестра Міхаела Морачевська¹².

⁹ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 24.

¹⁰ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 24.

¹¹ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 25.

¹² G. Górny. Ufam. Śladami Siostry Faustyny, Rosikon Press. Izabelin : Warszawa, 2010. С. 45-46.

Після короткої розмови сказала мені піти до Господаря дому і спитати, чи Він прийме мене. Я відразу зрозуміла, що повинна спитатись у Господа Ісуса Христа. З великою радістю поспішила до каплиці і, як порадила мені одна з сестер, запитала Ісуса: «Господарю дому цього, чи Ти приймаєш мене?». Одразу почула голос: «Приймаю, ти – в Моєму серці». Коли я повернулася з каплиці, мати-настоятелька спершу поспитала: «Ну, прийняв тебе Господь?». Я відповіла, що так. А вона на те: «Якщо Господь прийняв, то і я прийму». Так мене було прийнято в монастир ¹³.

Оскільки вона не мала необхідної застави для негайного вступу до монастиря, протягом року Гелена продовжувала працювати в родині Ліпшиців. Зароблені кошти вона віддавала чернечій спільноті, щоб отримати чернечий одяг.

Після складання чернечих обітів вона написала листа до батьків, щоб поділитися своєю радістю про вступу до Згромадження та попросити надіслати необхідні для монастиря документи. На жаль, і цього разу її вибір не знайшов розуміння та підтримки в родині, яка знову намагалася відмовити Гелену від її рішення присвятити себе Богу. Впертість батьків та їхні постійні відмови дати доньці згоду на служіння Богові були несподіваними, адже родина Ковальських були глибоко віруючою сім'єю, яка щодня практикувала свою віру. Причини такої реакції видаються досить буденними: Гелену завжди вважали найкращою та найулюбленішою дитиною, а головною проблемою була застава, яке мала надати кожна кандидатка. Проте всі перешкоди були зрештою подолані ¹⁴.

У суботу, першого серпня 1925 року, Гелена остаточно переступила поріг Монастиря Сестер Матері Божої Милосердної, відомих також як Магдаленки. Цю подію вона відзначила у своєму щоденнику такими словами: «Нарешті настав той момент, коли для мене відчинилися монастирські двері – це сталося ввечері першого серпня, напередодні свята Матері Божої Ангельської. Я

¹³ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів. 2019, С. 25.

¹⁴ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів. 2019, С. 25.

відчувала неймовірне щастя, мені здавалося, що я потрапила до раю. З мого серця безперервно линула подячна молитва»¹⁵. Цей день став одним із найзнаковіших у житті Гелени, оскільки після кількох років марних благань до батьків та численних самозречень здійснилася її давня мрія про чернече життя.

Чернеча спільнота, до якої вступила Гелена, була заснована в 1818 році в місті Лаваль, що у французькому департаменті Майєнн. Її засновницею стала Тереза Рондо. Головною метою згромадження було наслідування Ісуса в Його милосерді щодо духовних страждань людини¹⁶.

Основна місія Сестер полягала у власному духовному зростанні та донесенні до заблуканих душ багатства Божого Милосердя через молитву та різноманітні вчинки милосердя. З самого початку своєї діяльності Сестри надавали допомогу молодим жінкам і дівчатам, які збилися з правильного життєвого шляху.

Увійшовши до Монастиря, Гелена розпочала період новіціату. Пробувши в новіціаті менше трьох тижнів, Гелена відчула бажання покинути монастир, оскільки не почувалася там комфортно. Її вагання були пов'язані з недостатньою кількістю часу для особистої молитви та роздумів, яких молодій сестрі дуже не вистачало. Вона вважала, що більш суворий устав іншого чернечого ордену надав би їй можливість для споглядання таємниці Милосердного Бога. «Дійсно, Згромадження, до якого вступила молода послушниця, не було контемплативним, а через відсутність освіти Гелена Ковальська мала належати до сестер другого хору, які більшу частину дня займалися фізичною працею»¹⁷.

Однак чергове містичне переживання якого вона зазнала, змусило її змінити думку. Вона занотувала: «Раптом у моїй келії стало світло, і на фіранці я побачила страждання обличчя Господа Ісуса. Живі рани вкривали Його лице, а великі сльози падали на покривало мого ліжка. Не розуміючи, що відбувається, я запитала Ісуса: «Ісусе, хто завдав Тобі такого болю?» А Ісус відповів: «Ти

¹⁵ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів. 2019, С. 26.

¹⁶ Cz. Ryszka. Faustyna. Duchowa droga Świętej: w stulecie urodzin. Tygodnik Katolicki : Częstochowa, 2005. С. 35.

¹⁷ L. Grygiel. Miłosierdzie Boże dla świata całego. ZNAK : Kraków, 1993. с. 15.

завдаєш Мені такого болю, якщо покинеш цей Орден. Я покликав тебе сюди, а не в інше місце, і приготував для тебе багато благодатей». Я попросила пробачення в Ісуса і негайно скасувала своє попереднє рішення»¹⁸.

Невдовзі після цього випадку здоров'я Гелени почало погіршуватися. Це було викликано важкою працею з дитинства, злиднями, численними умертвеннями, яких вона дотримувалася ще до вступу в монастир, а також духовними переживаннями, пов'язаними з новим етапом життя. Тому її відправили на відпочинок до Сколімова, літньої резиденції Згромадження, щоб вона могла відновити сили. Повернувшись до Варшави, вона розпочала свій послушницький період, перший етап перед складанням вічних обітів, який тривав близько шести місяців. Як і кожную нову послушницю, її вводила у чернече життя старша сестра-послушниця, сестра Кресценція Богданік.

Успішно склавши свій перший іспит, Гелена разом з іншими новіціатками отримала свій перший чернечий одяг: скромне темне вбрання та невеличку вуаль. На той час наставницею новіціату була мати Яніна Ольга Барткевич, яка з добротою, але водночас вимогливо готувала молодих кандидаток до чернечого життя. У цей період Гелена поєднувала духовні практики з роботою на кухні, в саду та прибиранням приміщень. Останні місяці новіціату вона провела вже в новіціатському домі в Юзефові (Лагевники біля Кракова), куди її направили для подальшої підготовки. Вона прибула туди 23 січня 1926 року. Наставницею новіціату тоді була мати Малгожата Гімбутт – тиха, смиренна, глибоко молитовна настоятелька, яка своїм життям давала приклад і готувала Гелену до облечин та супроводжувала її в перші місяці новіціатського періоду¹⁹.

Після восьмиденних духовних вправ та загальної сповіді Гелена була удостоєна прийняття чернечого одягу. Ця подія глибоко закарбувалася в її пам'яті, адже Бог на короткий час відкрив їй її майбутній шлях, сповнений

¹⁸ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 27.

¹⁹ E. Siepak. Dar Boga dla naszych czasów. URL: <https://www.faustyna.pl/zmbm/biografia/> (дата звернення: 09.04.2025).

великих страждань. 30 квітня 1926 року вона прийняла чернечий габіт та ім'я Марія Фаустина від Пресвятої Євхаристії²⁰.

Отже, життя святої Фаустини Ковальської було шляхом глибокої віри, наполегливого прагнення до Бога та прийняття свого особливого покликання. Незважаючи на труднощі, бідність та опір родини, її внутрішній потяг до «досконалішого життя» та містичні переживання вели її до остаточного рішення вступити до монастиря Сестер Матері Божої Милосердної.

Перші роки її чернечого життя були позначені внутрішніми сумнівами та фізичними недугами, але її віра та особливі Божі знаки зміцнювали її на цьому шляху. Вона з готовністю виконувала різноманітну працю, поєднуючи її з духовними практиками, і проходила етапи чернечої формації під керівництвом мудрих наставниць.

Таким чином, Життя святої Фаустини Ковальської з самого дитинства було шляхом її особистісного становлення, глибоко вкоріненого у вірі. Попри бідність, нерозуміння з боку родини, та численні випробування, вона непохитно йшла за Божим покликом. Її містичні переживання, починаючи з раннього віку, крок за кроком вели її до чернечого життя, а перші роки в монастирі, сповнені сумнівів та фізичних недуг, лише загартовували її дух. Таким чином, весь її життєвий шлях, включаючи період новіціату, є свідченням незламної сили віри, важливості слухання Божого голосу та готовності йти за ним, долаючи значні перешкоди. Її духовне зростання та особистісна відданість Божій волі стали фундаментальною підготовкою до її головної місії – стати апостолкою Божого Милосердя для всього світу.

1.2 Роль святої Фаустини Ковальської у поширенні вчення про Боже Милосердя

²⁰ J. Orchowski. Święta Siostra Faustyna i Boże Miłosierdzie. Kraków, 2011. С. 8.

Сестра Фаустина Ковальська не була богословом чи проповідником у звичному розумінні. Її сила полягала в глибокому містичному досвіді та надзвичайній покорі у виконанні волі Божої. Саме їй Ісус довірив місію нагадати людству про Його безмежну любов і готовність прощати. Її щоденник є не просто описом особистих переживань, але й детальним звітом про об'явлення, настанови та обітниці Ісуса, що стосуються культу Божого Милосердя, включаючи образ Милосердного Ісуса, свято Милосердя, дев'ятницю та вервицю до Божого Милосердя.

Під час вечірньої адорації у Велику П'ятницю, 16 квітня 1928, серце святої, яке до цього часу відчувало біль, наповнилося великою палкою любов'ю до Бога, хоча це тривало лише мить, залишивши по собі сильну тугу і прагнення любити Бога. Бог, покликаючи душу до великої святості, проводить її через «темну ніч» відчуттів. Сестра Фаустина вже в новіціяті мусить пережити цей важкий етап на шляху до святості. Вона мусить так рано зазнати мук духовної «ночі», бо має стати чистим знаряддям у руці Бога, духовним шляхом, яким до змученого людства проллється нове послання Милосердного Спасителя ²¹.

Перебуваючи в Кракові, сестра Фаустина стала свідком генеральної Капітули, на якій обрали нову генеральну Настоятельку – Матір Міхаелу Морачевську. Попередня настоятелька, матір Леонарда Целецька, стала генеральною Асистенткою тобто помічницею. «Відтепер і до кінця життя сестра Фаустина перебуватиме під керівництвом матері Морачевської. Це було дуже важливо для сестри Фаустини, адже матір Міхаела, коли була настоятелькою варшавського монастиря, вже розуміла її духовність і неодноразово підтримувала її у важкі часи». ²²

Наприкінці весни або на початку літа 1930 року сестра Фаустина приїхала до монастиря в Плоцьку, де Згромадження утримувало виховний заклад для дівчат. Саме тут розпочалася її пророча місія, адже 22 лютого 1931 року ввечері

²¹ F. Cegielka. Siostra Faustyna. Szafarka Miłosierdzia Bożego. Warszawa : Michalineum, 2000. С. 34.

²² S. Szymański. W służbie Bożego Miłosierdzia. Pallottinum. Poznań : Warszawa, 1982. С. 24.

в її келії відбулася подія, яка стала визначальною для її життя та посланництва і певною мірою, вплинула на долю всього світу.

Тоді вона побачила «Господа Ісуса в білому одязі. Одна Його рука була піднята для благословення, а друга торкалася одягу на грудях. З-під розгорнутого одягу на грудях виходили два великі промені – червоний та блідий. В мовчанні я дивилася на Господа, моя душа була сповнена страху, але водночас і великої радості. Через мить Ісус промовив до мене: намалюй образ за тим зразком, який ти бачиш, і підпиши його словами: Ісусе, уповаю на Тебе. Я бажаю, щоб цей образ вшановували спочатку у вашій каплиці, а потім і в усьому світі ²³».

Під час бесіди зі своїм тогочасним духівником сестра Фаустина описала своє видіння та передала прохання Ісуса про встановлення Свята Милосердя. «Я бажаю, щоб цей образ, який ти створиш, був урочисто освячений у першу неділю після Великодня, і ця неділя відтепер буде Святом Милосердя. Я хочу, щоб священники проголошували Моє велике Милосердя грішним душам. Нехай грішник не боїться наблизитися до Мене. Мене палить полум'я Милосердя, і Я прагну вилити його на людські серця» ²⁴.

На жаль, духівник не сприйняв тієї розповіді із розумінням. З посланням Христа сестра Фаустина звернулася до своєї настоятельки, сестри Ружі Клобуковської. Проте і вона не виявила інтересу до прохання Ісуса намалювати образ і не зрозуміла її містичних переживань. Настоятелька з Плоцька зажадала доказу правдивості цих об'явлень і повідомила про все Генеральну Настоятельку Міхаелу Морачевську.

Поки видіння молодой черниці та її глибокі містичні переживання не виходили за стіни монастиря, а стосувалися лише її особистого духовного життя та були відомі Богу, її душі й настоятелькам, Генеральна Настоятелька ставилася до них прихильно, вважаючи ці благодаті особливим даром для всієї чернечої спільноти ²⁵.

²³ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 37.

²⁴ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 37.

²⁵ J. Andrzej. Życiorys świętej Faustyny. WAM : Polska, 2015. С. 155.

Проте обставини ускладнювалися. Виконати прохання Ісуса виявилось непросто. Незважаючи на зростаючі перешкоди, сестра Фаустина спробувала намалювати контур образу вуглинкою на стіні своєї келії, але безуспішно через відсутність художніх навичок та освіти. Тоді вона звернулася за допомогою до сестри Божени Пнівської, яка відмовилася. Через це Фаустина почала відчувати погіршення самопочуття, що було пов'язано з початковою стадією туберкульозу, хоча тогочасний лікар помилково діагностував інше захворювання.

Атмосфера в площкому монастирі ставала неприязною через чутки про видіння Фаустини. Сестри скептично ставилися до неї, вважаючи її фантазеркою чи істеричкою, хоча деякі й визнавали її близькість до Бога через її терпіння. Фаустина описувала це як важке випробування, але вирішила зносити все мовчки. Її мовчанка дратувала допитливих, а розважливіші бачили в цьому силу її зв'язку з Богом. Вона відчувала себе ніби перед двома групами суддів, прагнучи тиші та зносячи все спокійно, хоча деякі сестри й намагалися їй дошкулити, дратуючись її терплячістю. Бог давав їй внутрішню силу переносити ці труднощі ²⁶.

Ще однією болісною проблемою була невизначеність щодо істинності її об'явлень. Настоятельки постійно відсилали сестру Фаустину до священників, а ті, своєю чергою, назад до настоятельок. У цей період вона відчувала гостру нестачу підтримки. У своїх спогадах вона писала: «Я усвідомила, що в цей скрутний час ніхто мені не допоможе, тому почала молитися і просити Господа послати мені сповідника. Я прагнула почути від священника однозначну відповідь: «Будь спокійна, ти на правильному шляху» або «Відкинь усе це, бо це не від Бога». Однак я не могла знайти такого рішучого духівника, який би чітко висловив волю Господа. Тож непевність тривала. О Ісусе, якщо Твоя воля, щоб я жила в такій невизначеності, нехай буде благословення Твоє Ім'я. Прошу Тебе, Господи, Сам керуй моєю душею і будь зі мною, бо без Тебе я – ніщо» ²⁷.

²⁶ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 70-71.

²⁷ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 71.

У складній атмосфері нерозуміння, Фаустина готувалася до вічних обітів. Після п'яти років тимчасових обітів, згідно з уставом, вона пройшла п'ятимісячну пробацію. Її радість була великою через попередні сумніви щодо дозволу настоятельок. Допущення до вічних обітів було позитивною оцінкою її служіння та свідомим ризиком Згромадження, враховуючи її незвичайний духовний шлях ²⁸.

У листопаді 1932 року Фаустина переїхала з Плоцька до Варшави для підготовки до вічних обітів. Проте Магістр Третьої Пробації відразу ж відправила її на реколекції до Валендова. Там, розмовляючи з єзуїтом отцем Едмундом Ельтером, вона спочатку відчувала опір щодо розкриття своїх містичних переживань. Однак отець Ельтер глибоко зрозумів її труднощі та запевнив, що її спілкування з Ісусом не є ілюзією, а вона перебуває на правильному шляху. Він порадив їй бути вірною цим благодатям, не приховувати їх від сповідника та виконувати зовнішні прохання Ісуса після консультації з ним. Отець Ельтер також наголосив на необхідності молитися про духовного керівника, щоб не змарнувати Божі дари, та не зважати на думку інших, залишаючись вірною Ісусу, адже саме з такими смиренними душами Він спілкується, і чим більше вона себе упокорюватиме, тим тіснішим буде її зв'язок з Ним ²⁹.

На Різдво того ж року сестра Фаустина мала особливу зустріч з Дівою Марією в каплиці, де подумки ділилася різдвяною облаткою зі своєю давно не баченою родиною. Під час нічної різдвяної меси вона побачила у дитятку Ісусі Великого Наставника. Ця подія глибоко вплинула на неї та стала важливою частиною її підготовки до вічних обітів. «Однак, ще до дня складання обітів, перед Великим Постом 1933 року, вона почула слова Господа, які її дуже здивували» ³⁰.

²⁸ J. Stabińska. Siostra Faustyna Kowalska. Doktryna i duchowość. 1976. С. 24.

²⁹ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 91.

³⁰ Cz. Ryszka. Faustyna. Duchowa droga Świętej; w stulecie urodzin. Tygodnik Katolicki : Częstochowa, 2005. С. 72.

«Я хочу, щоб ти глибше пізнала полум'я Моєї любові до людських душ, і ти досягнеш це, роздумуючи про Мої муки. Благай Мого милосердя для грішників, бо Я жадаю їхнього спасіння. Коли ти з розкаяним серцем і вірою звернешся з цією молитвою за будь-якого грішника, Я обдарую його благодаттю навернення. Молитва ця така: О Крове і Воду, що витекли з Серця Ісуса як джерело Милосердя для нас, – уповаю на Тебе»³¹.

Священник Міхал Сопоцько, передбачений Фаустиною сповідник, став для неї безцінним радником та співпрацівником у місії Божого Милосердя. Їхня зустріч стала вирішальною для розвитку цього культу. До цього духовним наставником Фаустини був сам Ісус. Перша сповідь справила на обох враження. Отець Сопоцько, як досвідчений духівник, вирішив спочатку розпізнати духовний стан Фаустини, щоб уникнути ілюзій, і попросив обстежити її фізичне та психічне здоров'я. Позитивні результати обстежень та відгуки настоятельок переконали отця Сопоцька, і прийняв рішення допомогти з написанням образу Божого Милосердя³².

Міхал Сопоцько серйозно сприйняв цю справу з двох причин: образ мав стати джерелом благодаті для стражденного світу, а усі інструкції щодо його створення надала сама сестра Фаустина від Ісуса. Вона занотувала такі слова Ісуса: «Мій погляд з цього образу є таким, яким був Мій погляд з хреста» і «Я даю людям посудину, з якою вони повинні приходити за благодаттю до джерела Мого Милосердя. Цією посудиною є цей образ із написом: Ісусе, я Тобі довіряю»³³.

Щоб глибше зрозуміти символіку образу, сповідник попросив Фаустину запитати Ісуса про значення променів. У своєму щоденнику вона записала відповідь, отриману під час молитви: «Ці два промені означають Кров і Воду. Білий промінь – це Вода, що виправдовує душі, а червоний – Кров, яка є життям душі. Ці промені витекли з глибин Мого Милосердя, коли Моє вмираюче Серце

³¹ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 95-96.

³² A. Witko. Święta Faustyna i Miłosierdzie Boże. Salwator : Kraków, 2007. С. 66.

³³ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 131.

було пробите списом на хресті. Вони захищають душі від гніву Мого Отця. Блаженний той, хто перебуватиме в їхній тіні, бо його не досягне справедлива рука Бога. Я бажаю, щоб перша неділя після Великодня стала святом Милосердя»³⁴.

Намалювати образ погодився віленський художник Євгеніуш Казиміровський.

Після піврічної роботи образ було завершено. Отець Міхал Сопоцько спочатку тримав полотно у себе, а потім повісив у темному коридорі за монастирською огорожею монастиря Сестер Бернардинок при костелі Святого Михаїла у Вільнюсі, де він був ректором. Оскільки ікона мала нове духовне значення, її не можна було виставити в храмі без дозволу архієпископа. Однак Фаустина, спонукувана Ісусом, прагнула, щоб образ був виставлений для загального вшанування. У Страсний тиждень 1935 року вона передала своєму сповіднику прохання Ісуса розмістити образ на три дні в Острій Брамі під час урочистого триденного богослужіння на завершення Ювілею Відкуплення, яке мало відбутися 26-28 квітня³⁵.

Можливість виставити образ Ісуса в бажаному місці з'явилася завдяки запрошенню ксьондза Сопоцька виголосити проповідь під час урочистостей в Острій Брамі. Він погодився, але за умови, що образ буде використано як декорацію. Для Фаустини це була радість, бо образ вшановували у важливому місці та в день Свята Милосердя. Проте після богослужіння образ повернули до монастиря. Знову його виставили на свято Божого Тіла як один із процесійних вівтарів, іноді використовували для цієї мети й пізніше³⁶.

Лише 1 квітня 1937 року, коли здоров'я сестри Фаустини значно погіршилося, її сповідник звернувся до архієпископа Ромуальда Ялбжиковського з проханням дозволити розмістити образ у костелі святого Михаїла. Архієпископ

³⁴ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 124.

³⁵ T. Labuda. Promienie łask. O malarskim odtworzeniu wizji św. Faustyny Kowalskiej. Księży Marianów : Warszawa, 2001. С. 13.

³⁶ T. Labuda. Promienie łask. O malarskim odtworzeniu wizji św. Faustyny Kowalskiej. Księży Marianów : Warszawa, 2001. С. 16.

ухвалив рішення після позитивного висновку спеціальної комісії, створеної канцлером митрополичої курії, отцем Адамом Савіцьким. Вже 3 квітня 1937 року образ повісили в костелі, поруч із головним вівтарем.

Радість від написаного образу Милосердного Ісуса та його публічного вшанування в першу неділю після Великодня тривала недовго. У травні 1935 року сестра Фаустина відчула, що Ісус дасть їй нове завдання. Вона почула Його слова і, злякавшись величі Божих планів щодо неї, почала уникати внутрішніх розмов з Ним, замінюючи їх усною молитвою, вважаючи це смиренням. Однак згодом вона зрозуміла, що це була спокуса сатани. Одного разу, замість молитви, вона взялася за духовну книгу і чітко почула в душі: «Приготуй світ до Мого остаточного приходу». Ці слова глибоко її вразили. Хоча вона вдавала, що не чує їх, насправді добре розуміла і не сумнівалася в їхньому значенні. Втоплена боротьбою між любов'ю до Бога та постійними відмовками через свою нібито нездатність виконати це завдання, вона хотіла вийти з каплиці, але невідома сила зупинила її. Вона відчула безсилля і тоді почула: «Ти хочеш вийти з каплиці, але ти не вийдеш від Мене, бо Я всюди. Сама ти нічого не зможеш зробити, але зі Мною ти все зможеш»³⁷.

Наступним кроком у поширенні Божого Милосердя було бажання Ісуса про створення нового громадження. У день П'ятидесятниці 1935 року Ісус дав сестрі Фаустині нове завдання – молитися з іншими монахинями про Боже милосердя для себе та всього світу. Фаустина відчула, що її майбутнє не пов'язане з її теперішнім орденом, і зрозуміла, що Бог має для неї інший план. Проте вона опиралася цьому, вважаючи себе нездатною виконати це доручення. Тоді Ісус запевнив її словами: «Не бійся, Я Сам доповню все, чого тобі бракує». Ці слова глибоко вразили Фаустину, підкресливши її слабкість і силу Божого слова. Вона усвідомила, що Бог очікує від неї більш досконалого життя, але все ще мала сумніви щодо своїх можливостей³⁸.

³⁷ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 163.

³⁸ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 165.

Сестра Фаустина вагалася щодо заснування нового монастиря для поширення Божого Милосердя, не розуміючи, як поєднати це зі своїм орденом. Вона мала бачення трирівневого нового згромадження: закриті черниці, що моляться за милосердя для світу, активне апостольське згромадження та широкий рух мирян, які б несли це послання ³⁹. Відчуваючи внутрішній порив покинути свій орден і приєднатися до нового під назвою «Боже Милосердя», але вона не отримала згоди на це від керівництва, яке вимагало знаку або вважало це її особистою справою. Архієпископ Ялбжиковський вважав, що все залежить від Божої волі ⁴⁰.

Незмінна думка про заснування нової чернечої спільноти спонукала керівництво перевести сестру Фаустину з Вільнюса до Валендова, що біля Варшави. 25 березня 1936 року вона приїхала до нового монастиря, де її тепло зустріли інші сестри. Очікувалося, що в новому місці вона відпочиватиме та зміцнюватиме своє слабке здоров'я. Однак через численні недоліки в будинку всі черниці були залучені до різноманітних робіт. Переїзд не зменшив її постійного внутрішнього занепокоєння та сумнівів, спричинених як новим завданням заснування Ордену, так і розлукою зі своїм духівником, отцем Міхалом Сопоцьком. Це був період її найскладнішої внутрішньої боротьби.

Свята Фаустина Ковальська відіграла ключову роль у поширенні вчення про Боже Милосердя через свій містичний досвід та покору. Створена за її вказівками ікона Ісуса Милосердного з написом «Ісусе, довіряю Тобі» візуально поширила ідею довіри до Божої любові. Запроваджені нею практики – новенна, Година Милосердя, вервиця та Свято Милосердя – стали конкретними способами поширення цього культу серед віруючих. Її спадщина продовжує активно поширюватися світом, несучи послання надії та Божої любові.

³⁹ G. Górny. Ufam. Śladami Siostry Faustyny, Rosikon Press. Izabelin : Warszawa, 2010. C. 107.

⁴⁰ A. Witko. Święta Faustyna i Miłosierdzie Boże. Salwator : Kraków, 2007. C. 53-54

1.3 Аналіз біблійної термінології для розуміння поняття Божого Милосердя

У цій частині роботи актуалізуємо питання біблійного розуміння Божого Милосердя, як ключової характеристики Бога, що розкривається у Святому Письмі. Часто Старий Завіт зображує Бога як справедливого Суддю, тоді як Новий Завіт представляє Його як милосердного Отця, породжуючи питання про цю різницю та сутність Божого Милосердя. Щоб відповісти на ці питання, потрібно проаналізувати розвиток ідеї Милосердя в Біблії, починаючи з Старого Завіту.

Одним із центральних понять є єврейське слово *hesed*, яке часто перекладається як «милосердна любов», «вірність», «солідарність» та «доброта, що випливає із Завіту». Воно описує вірність Бога Своему народу та взаємні відносини між людьми, позначені турботою та повагою, наприклад, у шлюбі, дружбі чи сім'ї. Важливо, що *hesed* вказує не лише на емоцію, а й на активну, добровільну дію Бога щодо людини (пор. Пс 36, 6). У Старому Завіті це слово часто використовується для опису міжособистісних стосунків, і саме через досвід цих відносин людина може частково осягнути природу Божого Милосердя ⁴¹.

Другим важливим терміном є *raḥāmîm*, що походить від слова «мати» і передає глибоке співчуття, ніжність та жаль, подібно до материнської любові (пор. Іс 63, 15). Це слово підкреслює емоційний аспект Божого Милосердя до страждаючих ⁴².

⁴¹ Bóg Miłosierny w Starym Testamencie, URL: <https://biblia.wiara.pl/doc/423078.Bog-Milosierny-w-Starym-Testamencie> (дата звернення: 15.04.2025).

⁴² Sz. Wilczek. Miłosierdzie Boże w Starym i Nowym Testamencie według encykliki Jana Pawła II «Dives in Misericordia». 1991. С. 24.

Ще одне ключове дієслово – *ḥānan*, що означає «бути милостивим», «виявляти милість» або «дарувати благодать», показуючи конкретні дії Божої милості ⁴³.

Розглядаючи далі лексичний інструментарій Старого Завіту для передачі концепту Божого Милосердя, необхідно звернутися до семантики термінів *ḥēn*, *ḥannûn* та *ḥāsāh*, які додають важливих нюансів до нашого розуміння.

Термін *ḥēn* у старозавітній єврейській мові має широке значення, від особистої привабливості до особливого ставлення між людьми. У богословському контексті він позначає незаслужену Божу прихильність, що випливає з Його суверенного обрання та любові (пор. Бут 6, 8). Людина очікує *ḥēn* як виразу Божої милості та співчуття. Він є дієвим проявом Божого благовоління з потенційними наслідками для спасіння та благословень ⁴⁴.

Прикметник *ḥannûn* безпосередньо перекладається як «милосердний» або «ласкавий». Його вживання у Старому Завіті переважно стосується опису атрибутів Бога. У формулах одкровення Ягве (пор. Вих 34 ,6; Чис 14, 18; Пс 86, 15; Йоїл 2, 13; Йона 4, 2; Наум 1, 3) *ḥannûn* є одним із ключових визначень Його характеру, поряд з довготерпінням, багатством милості та вірності. Ці тексти підкреслюють постійну готовність Бога до співчуття та прощення. Цікаво, що лише в одному місці Старого Завіту цей прикметник застосовується до людини (пор. Пс 112, 4), описуючи праведного як лагідного, милосердного та справедливого, що може свідчити про очікування від людини відображення Божих якостей ⁴⁵.

Дієслово *ḥāsāh* має значення «мати жаль», «змилюватися», «пощадити». Його вживання часто відображає ситуації, коли той, хто має владу або силу, виявляє співчуття до слабшого або того, хто перебуває в потребі. У Псалмах ми знаходимо численні приклади благань про Боже *ḥāsāh* (пор. Пс 86, 2; Пс 102, 14),

⁴³ J. Bramorski. Miłosierdzie Boże jako źródło wyzwolenia z grzechu w teologii Starego Testamentu. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/collectanea-theologica/2003-tom-73-numer-4/collectanea_theologica-r2003-t73-p4-s9-29.pdf (дата звернення: 16.04.2025).

⁴⁴ J. Homerski. Miłosierdzie w Księgach Starego Testamentu. Słomka : Lublin, 1989. C. 12.

⁴⁵ S. Hałas. Biblijne słownictwo miłości i miłosierdzia na zderzeniu kultur. Określenia hebrajskie i ich greckie odpowiedniki. Krakow, 2011. C. 177-178.

де псалмоспівець просить про милість та порятунок від лиха. Також це дієслово може вказувати на акт пощади, як у заклику Мойсея до Бога помилувати Свій народ (пор. Вих 32, 11-14). Таким чином, *ḥāsāh* підкреслює дієвий аспект Божого Милосердя, Його готовність втрутитися та допомогти тим, хто цього потребує ⁴⁶.

У сукупності, ці терміни формують цілісне уявлення про Бога Старого Завіту як про Того, Хто є не лише справедливим, але й глибоко милосердним у Своїх відносинах з людством. Розуміння цих лексичних нюансів є важливим підґрунтям для подальшого дослідження розвитку концепції Божого Милосердя у Новому Завіті, де воно знаходить своє найповніше вираження в особі Ісуса Христа.

Новий Завіт представляє більш розгалужену та нюансовану термінологію для позначення концепту милосердя порівняно зі Старим Завітом. Три основні семантичні групи – *ἔλεος* (*éleos*) – *ἐλεέω* (*eleéō*), *οἰκτιρμός* (*oiktirmós*) – *οἰκτίρω* (*oiktirō*) та *σπλάγχνον* (*splagchnon*) – *σπλαγχνίζομαι* (*splagchnidzomai*) – розкривають різні аспекти Божого та людського милосердя в контексті спасительної діяльності Ісуса Христа ⁴⁷.

Термін *ἔλεος* (*Éleos*) – *ἐλεέω* (*Eleéō*) означає Милосердя як активна Любов та Вірність Завіту.

Терміни *éleos* (іменник) та *eleéō* (дієслово) займають центральне місце у новозавітному розумінні Божого Милосердя, особливо в контексті спасительного діяння Ісуса Христа, Який досконало виконав волю Отця. Іменник *éleos* є грецьким відповідником єврейських слів *ḥesed* та *ḥēn*, акумулюючи значення любові, милосердя, співчуття, доброзичливості та прихильності. У Септуагінті, грецькому перекладі Старого Завіту, *éleos* використовувався для перекладу *ḥesed* у більшості випадків (202 із 255), проте різноманітність інших грецьких відповідників свідчить про складнощі передачі всієї семантичної

⁴⁶ D. Oko. *Łaska i wolność. Łaska w Biblii, nauczaniu Kościoła i teologii współczesnej*. WAM : Polska, 1997. С. 35.

⁴⁷ S. Hałas. *Biblijne słownictwo miłości i miłosierdzia na zderzeniu kultur. Określenia hebrajskie i ich greckie odpowiedniki*. Krakow, 2011. С. 129.

повноти єврейського терміну. Незважаючи на це, *éleos* став ключовим терміном для вираження Божого Милосердя в Новому Завіті ⁴⁸.

У новозавітних текстах *éleos* описує як міжлюдські відносини, позначені співчуттям та готовністю допомогти тим, хто цього потребує (наприклад, у притчі про милосердного самарянина, Лк 10, 25-37; у заклику до милосердя в Мт 18, 33), так і фундаментальну характеристику ставлення Бога до людства, сповнену ласки, доброти та вірності Своему Завіту (наприклад, у гімнах про народження Ісуса, Лк 1, 50, 54, 72, 78). Дієслово *eleéō* підкреслює динамічний аспект милосердя як конкретну дію, спрямовану на допомогу ближньому, який опинився у важкій ситуації. У Септуагінті вираз *poiein éleos* (ποιεῖν ἔλεος) – «чинити милосердя», «творити добро» – ще більше акцентує діяльну природу цього поняття ⁴⁹.

Отже, *éleos* у новозавітній перспективі об'єднує ідею Божого благовоління та прихильності до людини (*hēn*) з Його непохитною вірністю Завіту та обітницям (*hesed*). Цей термін відображає дію Самого Творця, Який змилюється над стражданням та гріхом людини, прощає її та зцілює, залишаючись вірним Своїй природі. *Éleos* є втіленням Божого Милосердя у Його особистих відносинах з кожною людиною, включаючи широкий спектр емоцій, таких як співчуття, жаль, зворушення та безпосередня готовність до практичної допомоги. У богословському контексті *éleos* часто пов'язаний з прощенням гріхів та скасуванням заслуженого покарання, що є ключовим елементом Божої спасительної ініціативи ⁵⁰.

Аналізуючи контексти вживання *éleos* – *eleéō* у Новому Завіті, можна виділити три основні сфери:

- **Міжособистісні відносини (Людина – Людина):** У цьому контексті милосердя постає як активна чеснота, що спонукає до конкретних дій на

⁴⁸ J. Kudasiewicz. Ewangelie synoptyczne dzisiaj. Apostolicum : Żabki 1999. С. 308.

⁴⁹ K. Romaniuk. Biblijny traktat o miłosierdziu. Apostolicum : Żabki 1994. С. 11.

⁵⁰ Sz. Wilczek. Miłosierdzie Boże w Starym i Nowym Testamencie według encykliki Jana Pawła II «Dives in Misericordia». 1991. С. 29.

користь іншої людини, яка перебуває в нужді, незалежно від її соціального статусу чи морального стану (Лк 10, 25-37; Мт 18, 33). Притча про милосердного самарянина є класичним прикладом такого діяльного милосердя, що виходить за рамки формальних приписів та упереджень. Милосердний вчинок стає не лише моральним імперативом, але й формує основу здорових соціальних зв'язків (Мт 23, 23).

- **Відносини між Богом та людиною (Бог – Людина):** У цьому контексті *éleos* відображає ініціативу Бога у встановленні та підтримці відносин з людством. Воно проявляється як Його безумовна ласка, доброта та вірність Своїм обітницям, зокрема щодо спасіння (Лк 1, 50, 54, 72, 78). Бог завжди першим простягає руку допомоги та пропонує прощення, демонструючи Свою невичерпну милість.
- **Відносини між Христом та людиною (Христос – Людина):** У цьому вимірі милосердя є безпосереднім об'явленням милосердя Бога Отця. Христос, як Втілене Слово, проявляє співчуття та надає допомогу тим, хто страждає від гріха, хвороби, голоду чи одержимості. Особиста зустріч з Христом стає джерелом зцілення та благодаті, оскільки в Ньому втілюється Боже Милосердя у всій своїй повноті ⁵¹.

Отже, термін *éleos* є ключовим для розуміння Божої сутності як милосердного Бога, Який у Своїй досконалості виявляє незмінну доброту до людини, яка постійно потребує Його допомоги та прощення. Це слово підкреслює як трансцендентність Бога, так і Його близькість до людської немочі, викликаючи потребу в Його Милосерді ⁵².

Наступний термін який використовується у Новому Завіті це **Σπλάγχνον (Splagchnon) – Σπλαγχνίζομαι (Splagchnidzomai)** – Милосердя як глибоке внутрішнє Зворушення

⁵¹ J. Czerski. Nowotestamentalna terminologia miłosierdzia. 1987. С. 23.

⁵² S. Hałas. Biblijne słownictwo miłości i miłosierdzia na zderzeniu kultur. *Określenia hebrajskie i ich greckie odpowiedniki*. Krakow, 2011. С. 11.

Терміни *splagchnon* (іменник, що буквально означає внутрішні органи, особливо ті, що вважалися місцем емоцій) та *splagchnidzomai* (дієслово, що означає відчувати глибоке співчуття, зворушуватися нутром) є тісно пов'язаними з єврейським словом *rāḥāmîm*, часто розглядаючись як його досить точний семантичний еквівалент. У грецькій літературі поза Біблією *splagchnon* спочатку позначало внутрішні органи жертовних тварин, а згодом стало використовуватися для позначення людських нутрощів як центру емоцій та почуттів⁵³.

У Септуагінті *splagchnon* набуває глибшого теологічного значення, часто поєднуючись з генетивом *eléous* або *oiktirmōn*, утворюючи вирази, що підкреслюють інтенсивність та сердечність милосердя («нутрощі милосердя», «сердечна жалість», «сердечне милосердя»). У синоптичних Євангеліях дієслова, утворені від *splagchnidzomai*, переважно використовуються для опису реакції Ісуса на страждання інших людей, відображаючи Його глибоке співчуття та зворушення (наприклад, Мт 9, 36 – співчуття до натовпу; Мр 1, 41 – зцілення прокаженого; Лк 7, 13 – співчуття до вдови). Однак, у притчах Ісуса цей термін також використовується для ілюстрації людського милосердя (напр. Лк 10, 33 – милосердя самарянина)⁵⁴.

Останній термін це **Οἰκτιρμός (Oiktirmós) – Οἰκτίρω (Oiktirō)**: Милосердя як вияв жалю та співчуття.

Термін *oiktirmós* (іменник) походить від грецького слова *oiktos* (жаль, співчуття), яке, однак, не зустрічається в текстах Святого Письма. *Oiktirmós* означає жаль, співчуття, милосердя, а також може мати відтінок жалю чи навіть нарікання, викликаних стражданням або втратою. Первісно цей термін міг вказувати на зовнішній вияв співчуття, наприклад, через плач. З часом його значення розширилося до внутрішнього відчуття жалю та співчуття до інших, хоча в такому значенні він рідше трапляється в Біблії.

⁵³ Bóg Miłosierny w Starym Testamencie. URL: <https://biblia.wiara.pl/doc/423078.Bog-Milosierny-w-Starym-Testamencie> (дата звернення: 20.04.2025).

⁵⁴ К. Romaniuk. Biblijny traktat o miłosierdziu. Apostolicum : Ząbki, 1994. С. 10.

У Новому Завіті семантична група *oiktirmós – oiktirmōn – oiktirō* використовується Лукою та Павлом для позначення милосердя, жалю та співчуття, де суб'єктом може бути як Бог (пор. Рим 9, 15; 12, 1; 2 Кор 1, 3; Як 5, 11), так і людина (напр. Кол 3, 12; Флп 2, 1). У Септуагінті ці терміни часто використовувалися для перекладу єврейських *rḥm – rāḥmîm – ḥnn*⁵⁵.

Усі ці аспекти біблійного розуміння Божого Милосердя, як у Старому, так і в Новому Завітах, розкривають Його як сукупність вірної любові, глибокого співчуття та дієвої доброти, що досягає свого найповнішого вираження у Христі. Це Милосердя є ключовою характеристикою Бога, що постійно закликає до довіри та прощення.

Як висновок, життя святої Фаустини Ковальської та розвиток культу Божого Милосердя є прикладом еволюції духовного досвіду в лоні Католицької Церкви. Її біографія демонструє не лише особистісне становлення, що відбувалося попри значні перешкоди, але й глибоку внутрішню трансформацію, яка дозволила їй стати пророчим голосом. Від раннього дитинства, позначеного інтуїтивною релігійністю, до монашого новіціату, де її покликання було загартоване випробуваннями та сумнівами, Фаустина постійно поглиблювала свій зв'язок з Богом.

Цей шлях зрештою підготував її до унікальної місії – передати світові послання про Боже Милосердя, що стало новим виміром християнської духовності. Культ, який виник на основі її одкровенень, не є простою благочестивою практикою, він став динамічним рухом, що перетворив релігійність, зосереджену на формальному дотриманні, на особистісне уповання на Боже Милосердя.

⁵⁵ J. Czerski. Nowotestamentalna terminologia miłosierdzia. 1987. С. 20.

РОЗДІЛ 2

ПРИРОДА БОЖОГО МИЛОСЕРДЯ ЯК БОЖОЇ ЧЕСНОТИ

Сестра Фаустина майже завжди роздумувала над Божою присутністю – в творінні світу і людини, в історії вибраного народу, а також в усьому земному житті Христа, через Його страждання, смерть і воскресіння. Вона також помітила, що присутність Бога була видимою і відчутною в її власному, нелегкому житті. Вона бачила Ісуса і відчувала Його любов. Під час споглядання обличчя Милосердного Христа вона «відкрила істину про найбільшу таємницю Бога – Його милосердя».

У всіх об'явленнях, які переживала Фаустина, присутня таємниця Божого Милосердя. «Видіння, які вона отримує, стосуються Милосердя, або прямо вказують на істину про Боже Милосердя, або якимось чином ведуть до неї. У Страстях Господніх, у Втіленні, в Євхаристії, у Священстві та Церкві – Боже Милосердя знаходить свій найвищий вияв. Найбільше це помітно у відношенні до Страстей Господніх, адже саме в цій таємниці Боже Милосердя виражається найповніше»⁵⁶.

Ніхто до неї не зробив Боже Милосердя найважливішою місією свого життя. Фаустина пізнавала Бога та Його Милосердя кількома шляхами:

- **Теологічна антропологія:** У творінні людини, Фаустина не лише ідентифікувала атрибути Божої величі, такі як всемогутність, досконалість і мудрість, але й акцентувала на Милосерді як на первинній рушійній силі. Вона зазначала, що «Бог з нічого покликав усе до існування, керуючись лише Милосердям», що підкреслює онтологічний пріоритет цього атрибута.

⁵⁶ S. Nowak. Duchowość Siostry Faustyny Kowalskiej w świetle jej pism. Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej : Krakow, 1995. С. 96.

- **Сотеріологія:** Пізнання Милосердя було нерозривно пов'язане з ділом Відкуплення, що реалізувалося через втілення Божого Сина. Його прихід у світ як нового Адама, що прийняв на себе тягар гріха всього людства, демонструє безпрецедентну близькість Бога до людини.
- **Пасхальна містерія:** Для Фаустини, осмислення Страстей, Смерті та Воскресіння Христа стало шляхом до глибинного проникнення в sacramentalну таємницю Божого Милосердя.
- **Еклезіологія та sacramентологія:** Фаустина ідентифікувала Церкву як інституціональний прояв Божого Милосердя, що діє через Боже слово, а особливо через Таїнства, зокрема Євхаристію та Таїнство Покаяння. Вона розуміла, що всі ці засоби спасіння є даром Милосердя для грішної людини.
- **Етичний вимір:** Практикування любові до ближнього, на її думку, також сприяє пізнанню таємниці Милосердя, хоча цей процес не є винятково результатом людських зусиль, а потребує синергії з Божою благодаттю.

Глибина цього пізнання, як свідчать її записи, викликала у неї стан, що можна визначити як «святую ірраціональність», оскільки вона зазначала: «Чим краще я Тебе пізнаю, тим менше Тебе розумію, але через те, що не можу Тебе досягнути, тим більше розумію Твою велич». Це відображає парадокс пізнання Божої сутності: людський розум, освітлений вірою, може досягнути її лише частково. Однак, цього часткового пізнання достатньо для того, щоб вона сформулювала теологічне твердження: «Я пізнала Тебе, Боже, як джерело милосердя, яким оживляється і живиться всяка душа. О, яке велике милосердя Господнє, понад усі Його атрибути. Милосердя є найбільшим атрибутом Бога, все, що мене оточує, говорить мені про це»⁵⁷.

2.1 Інтерпретація Божого Милосердя святою Фаустиною Ковальською

⁵⁷ E. Siepak, N. Dłubak. Duchowość Świętej Faustyny. Krakow, 2000. С. 21-22.

Фаустина пізнавала трансцендентний вимір милосердя, яке є справжнім фундаментом існування світу та основною засадою для визначення сенсу буття кожного творіння. Вона описувала його багатьма поняттями, зокрема «невичерпне», «безмірне», «неймовірне» чи «непроникненне». Крім того, у своєму щоденнику вона також використовує різноманітні порівняння, наприклад: «море незбагненого милосердя», «бездонний океан милосердя», «живе джерело всіх благодатей» або «жива криниця любові»⁵⁸.

Схожі поняття і порівняння заповнюють майже весь її щоденник. Це дуже важливо, оскільки Фаустина чітко пов'язує милосердя з любов'ю Бога. Виникає питання: чому милосердя, яке є синонімом любові, описане Фаустиною, стосується лише Бога, а не людини? Відповідь слід шукати в її записах, з яких ми дізнаємося, що милосердя у всій своїй суті притаманне лише Богові. На це вказує найбільша кількість описів милосердя як атрибута Бога-Творця, Ісуса і Святої Трійці. У такому розумінні милосердя має виключно Божі риси та якості. Однак, здається, що Фаустина не описує ними саму «сутність» Бога, а також не класифікує їх за рангом і значенням у відносинах Творець-людина. Швидше за все, в її розумінні вони образно і символічно вказують на нескінченність Божої Любові та Милосердя, їх непроникність для всіх створінь, у тому сенсі, що вони, як Його атрибути, залишаються закритими для розумового пізнання будь-яким творінням, як небесним, так і земним⁵⁹.

Свята Фаустина, коли говорить про милосердя як про Божий атрибут, зазначає, що це найпрекрасніший плід любові Бога, якою Він охоплює кожну людину особливим чином. Милосердя дає надію і втіху, звільняючи від фізичного, морального та духовного зла. Тобто, милосердя не є кінцевим поняттям у її роздумах. Згідно з теологією, Творець, будучи абсолютно вільним і безмежно розумним у своїх діях, «повинен мати провідну ідею своїх починань». Фаустина також вважає, що такою ідеєю, яка найбільш помітна у стосунках Бога

⁵⁸ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів. 2019. С. 390.

⁵⁹ T. Marcinkowski. Duchowość Miłosierdzia w świetle doświadczenia mistycznego. UWM : Olsztyn, 2017. С. 244.

з людиною, є Його прощаюча Любов, виражена в Милосерді. Таким чином, можна зробити висновок, що милосерддю Бога передус і надихає його нескінченна Любов до всього людства, яке перебуває у гріху, наслідком якого є суд і загроза вічного прокляття⁶⁰.

Отже, відвічна й нескінченна Божа Любов надихає та створює в Ньому Милосердя, яке передається людству через Наймилосердніше Серце Ісуса. Тому Його Син Ісус Христос, і здійснене в Ньому та через Нього, звичайно ж, з волі Його Отця, діло відкуплення всього творіння, з'являється тут як Милосердя Отця і Сина. Вони діють спільно, разом також здійснюють діло відкуплення, в результаті якого, також становлять спільне джерело Милосердя для всього творіння. Ось чому Ісус, коли звертається до Фаустини, то говорить одного разу про Милосердя Бога – Свого Отця, а іншого – про Своє Милосердя, для якого вимагає поклоніння від неї і від усього людства. У щоденнику ми читаємо наступні її слова, які чітко підтверджують таке розуміння: «О мій Ісусе, одне у мене завдання в житті, смерті та вічності всій, це прославляти незбагненне Милосердя Твоє. Жоден розум не осягне таємниць Милосердя Твого, о Боже, ні Ангел, ні людина. Дивуються Ангели над таємницею Божого Милосердя, але Його осягнути не можуть. Все, що вийшло з рук Творця, замкнене в незбагненній таємниці, тобто в нутрі Його Милосердя. О Ісусе, через Твоє Наймилосердніше Серце, як через кристал, дійшли до нас промені Божого Милосердя»⁶¹.

Продовжуючи далі свої роздуми про «найбільший» атрибут Бога в Пресвятій Трійці, який найбільше розкриває Його «сутність», тобто Любов, виникає питання. Звідки Фаустина, яка черпала свої релігійні знання з дому, засновані переважно на катехизмі, знала і висловлювала ті ж самі твердження про Боже Милосердя, які ми знаходимо у працях видатних богословів, наприклад, святого Томи Аквінського, Маттіаса Йозефа Шебена, Реджинальда

⁶⁰ I. Werbiński. Idea miłosierdzia jako rys duchowej postawy chrześcijańskiej w ujęciu Siostry Faustyny. Słomka : Lublin, 2019. С. 186.

⁶¹ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів. 2019. С. 454.

Гаррігу-Лагранжа чи Міхаеля Шмауса? Багатий матеріал у цьому питанні надає нам сам щоденник ⁶².

Зі слів, записаних там, можна зробити висновок, що саме Ісус давав їй пізнання таємниці Милосердя, і зробив це головним чином для того, щоб вона, оголосила її грішному людству, оскільки світ найбільше цього потребує. Фаустина має проголосити цю найвищу істину про Милосердного Бога: коли Він зустрічає розкаяного грішника, то забуває всі його гріхи, і що таке ставлення до грішника є Його постійною схильністю, що випливає з Його Любові. Таким чином Він повертає людині втрачену гідність Божої дитини, яка відтепер може жити новим життям, сповненим Його Любові, миру та сили. Боже Милосердя визволяє кожного розкаяного грішника з рабства смерті, захищає його від зла і вічного прокляття. Як бачимо, з джерела Милосердя Бога Отця і Сина Ісуса витікає надзвичайне багатство рятівних благодатей. Отже, можна ствердити, що зароджується наново «чудесна» спільнота між Творцем і людиною, Святим і грішником. А це стає можливим лише «через» і «в» Ісусі – Його Сині, розп'ятому і воскреслому Христі. Тому Фаустина порівняла так пізнаного Бога з «найніжнішою матір'ю», яка чудово знає, чого потребує її дитина, звертаючись таким чином до материнської любові ⁶³.

Чим уважніше ми слідуємо за розумінням Фаустиною «найбільшого» атрибута Бога, тим менше залишається сумнівів і запитань. Повернімося ще раз до вже цитованих слів Ісуса: «Скажи, що Милосердя – найбільший атрибут Бога. Усі діла рук Моїх увінчані Милосердям» ⁶⁴. «О, яке велике Милосердя Господнє, понад усі Його атрибути; Милосердя – найбільший атрибут Бога, усе, що мене оточує, про це мені говорить. Милосердя – це життя душ, Його жаль невичерпний» ⁶⁵. З цих слів випливає, що все діло Ісуса, усі Його дії та вчинки

⁶² A. Słomkowski. Miłosierdzie Boże w paschalnym misterium. Pallottinum : Warszawa, 1972. С. 175-176.

⁶³ M. Bernyś. Miłosierdzie największy przymiot Boga u Świętej Faustyny i w dziejach Kościoła. Apostolicum : Ząbki. 2016. С. 63.

⁶⁴ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів. 2019. С. 124-125.

⁶⁵ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів. 2019. С. 216-217.

(«діла рук») є найвищим виразом Божого Милосердя, «ділами», гідними «корони» Його Милосердя.

Однак чи дійсно це так стосовно «найвищого» атрибута Бога, як його представляє нам Сестра Фаустина у своєму щоденнику? Видається, що це питання з теологічної точки зору потребує глибшого аналізу. Виникають такі запитання: чи можна взагалі применшувати або вивищувати атрибути Бога, якщо в ньому все тотожне одній Божественній природі? Адже все в ньому є абсолютно досконалим і становить досконалу Єдність трьох Осіб. У теологічно-філософському підході всі атрибути Бога стають більш абстрактними. Водночас у пізнанні Фаустини вони є більш реальними, оскільки реалізуються та впливають на екзистенцію людини в її реальних стосунках з Богом. Якщо розглянути це з такої точки зору, то вимальовується контекст реальних спасенних діянь, які здійснює Бог у конкретні моменти історії світу та людства. У цьому земному вимірі, вимірі спасенної діяльності Бога в історії людства, для Фаустини важливішим є те, що Бог є Милосердним, аніж, наприклад, що він є незбагненим або невимовним. А що відбувається з «абстрактністю» його Любові, якщо його Син Ісус у конкретній точці історії світу започатковує новий спасенний порядок, що є досконалим виконанням попереднього старозавітного? Чи не стає тоді Любов Бога реальною, конкретною, що входить в існування створеного порядку світу та людства раніше, ніж його Милосердя? Саме так відбувається в Божому порядку, адже Милосердя має своє джерело в його Любові, з неї випливає, а не навпаки – що в Милосерді народжується Любов і з нього випливає. Ця реальність має глибоке обґрунтування у Пресвятій Трійці ⁶⁶.

Пізнання таємниці Божої Любові й Милосердя передбачає також розуміння таємниці Трійці. Це обумовлено тим, що участь у цій таємниці доступна кожній людині завдяки спасительному діянню Воплченого Сина Божого та дії Святого Духа, який спрямовує людину до Бога. Залучення людини

⁶⁶ S. Urbański. Zjednoczenie z Chrystusem fundamentem życia i misji Apostoła Bożego Miłosierdzia u św. Siostry Faustyny. 2006. С. 51.

до цієї таємниці зумовлене її гріховною природою, що й обумовлює тісний зв'язок між грішником і діяльністю всієї Пресвятої Трійці ⁶⁷.

Таким чином, Милосердя не є виключною ознакою Бога-Отця, хоча Він і названий Отцем Милосердя (2 Кор 1, 3), але є також атрибутом, що стосується як Сина, так і Святого Духа. Воплочений Син об'являє милосердя через зцілення (Мр 10, 46-52) та через прохання до Отця пробачити його катам (Лк 23, 34). Святий Дух виявляє милосердя через прощення гріхів (Йо 20, 22) і підтримку людської немочі (Рим 8, 26) ⁶⁸.

На перший погляд, таке розуміння може створити враження певної богословської несистемності в описі, поданому святою Фаустиною у щоденнику. Проте ця напруга зникає, якщо розглядати милосердя не як окремий божественний атрибут, який можна просто «приписати» Богові, а як конкретний, динамічний вияв Його сутності – Любові. Хоча Фаустина прямо цього не формулює, її досвід підказує, що саме Любов становить онтологічну сутність Бога, з якої витікає Милосердя як її плід, прояв або дія, що реалізується в усьому Божому діянні, спрямованому до людини, особливо до каючого грішника.

Отже, Милосердя можна трактувати як атрибут Божої Любові – Його сутності, а не як саму сутність у Трійці Осіб. Таке розуміння, представлене Фаустиною, відповідає біблійному об'явленню, де чітко стверджується: «Бог є Любов» (1 Йо 4, 8). Відтак усі божественні атрибути – святість, всемогутність, доброта, справедливість, вірність – впливають із Божої Любові як первинної реальності. Серед цих атрибутів найбільш виразним, «найвеличнішим» проявом Любові виступає саме Милосердя ⁶⁹.

У внутрішньотринітарній взаємній любові, спрямованій до грішної людини, виявляється насамперед її милосердний характер. Таким чином, передане святою Фаустиною послання про Милосердя як найвеличніший

⁶⁷ T. Zaremba. *Mercy is Forever*. Pulaski : Wisconsin, 1957. С. 57.

⁶⁸ F. Carroll. *Loved, Lost, Found: 17 Divine Mercy Conversions*. Stockbridge : Marian Press, 2013. С. 19-31.

⁶⁹ J. Eade, M. Sallnow. *Contesting the Sacred: The Anthropology of Pilgrimage*. Urbana : University of Illinois Press, 2000. С. 8.

божественний атрибут не суперечить об'явленню, адже розуміється як вираження Любові, яка є Божою сутністю.

Подібне розуміння не вступає в суперечність і з офіційним вченням Церкви, згідно з яким Милосердя не суперечить іншим божественним атрибутам, таким як доброта, справедливість чи істинність. Навпаки, це підкреслює внутрішню узгодженість і логіку Божої сутності у відношенні до людини. Бог не є просто добрим, або лише справедливим чи всемогутнім – він є водночас усім цим, і ці атрибути не ізольовані, а глибоко переплетені як прояви єдиної сутності – Любові, що єднає Особи Трійці ⁷⁰.

Свята Фаустина у своїх містичних досвідах не опиралася на інтелектуальні спекуляції чи богословську систематизацію – яких, як відомо, їй бракувало, – а передавала те, що, за її словами, чула безпосередньо від Ісуса, а також власні духовні переживання, які виникали внаслідок цих містичних зустрічей. У її сприйнятті Божя Любов і Милосердя були настільки тісно пов'язані, що фактично ототожнювалися. Вона бачила їх у всьому – як у дарі природного існування, так і в повноті надприродного життя.

Особисті роздуми Фаустини та її спроби їх вираження спиралися також на щоденне споглядання таїнств Христових страстей і смерті, участь у Євхаристії, адорацію Пресвятих Дарів, слухання духовних конференцій, розважання над розарієм і Хресною дорогою, а також на досвід сповіді, який для неї був особливо глибоким виявом Любові та Милосердя Пресвятої Трійці.

Таким чином, пізнання Бога у таємниці Його Милосердя та щоденна контемпліяція цієї реальності є ключем до розуміння духовного шляху святої Фаустини до християнської досконалості, що здійснюється через дитячу довіру до Бога і милосердну любов до ближнього ⁷¹.

Отже, Свята Фаустина Ковальська у своєму містичному досвіді розкриває глибоке богословське розуміння Божого Милосердя як найвищого прояву Його

⁷⁰ S. Tokarek. Misterium Bożego Miłosierdzia w posoborowej debacie teologów polskich. Papieski Wydział Teologiczny : Wrocław, 2012. C. 63.

⁷¹ C. Bartnik. Miłość i miłosierdzie, Dogmatyka w perspektywie Bożego miłosierdzia, Lublin, 2010. C. 243-244.

Любові, що є самою сутністю Бога. Милосердя, на її переконання, не є лише окремим атрибутом, а конкретним, діяльним виявом Божої Любові, спільним для усіх Осіб Пресвятої Трійці. Воно проявляється в діяннях Отця, Сина і Святого Духа в історії спасіння, особливо щодо грішної людини.

Вона інтерпретує Милосердя не філософсько-абстрактно, а через особистий, екзистенційний досвід зустрічі з Христом. У своїх містичних одкровеннях вона фактично ототожнює Любов і Милосердя, вказуючи, що Милосердя є найповнішим обличчям Бога в Його ставленні до людини. Її досвід підтверджує біблійне твердження: «Бог є Любов» (1 Йо 4, 8), а також вказує на внутрішню єдність усіх божественних атрибутів, які походять із цієї Любові.

Таким чином, у богословській перспективі послання Фаустини може розглядатися як практична й одночасно глибоко тринітарна герменевтика Божої Любові, у якій милосердя виступає ключовим поняттям. Через призму Фаустини Боже Милосердя постає не абстрактним атрибутом, а «живим джерелом» спасіння, що втілюється у конкретних діях Отця, Сина і Святого Духа в історії людства. Це дозволяє розуміти її містичний досвід як актуальне свідчення для сучасної Церкви, яка покликана не лише проголошувати істину про Милосердного Бога, але й утілювати її у своїй пасторальній та місійній діяльності.

2.2 Христологічні фундаменти Божого Милосердя

Бог Отець, посилаючи у світ Ісуса Христа, який являє Себе як «лагідний і покірний серцем» (пор. Мт 11, 28-30), об'являє людству повного благодаті та милосердя Відкупителя. У Христі Бог відкриває людині новий, безпрецедентний у всій історії спасіння вимір близькості із Собою, у якому грішник знову визнається Його улюбленою дитиною. Відтепер людині даровано право

звертатися до Бога у синівській довірі словом «Отче» (Мт 6, 9; Лк 15, 18; 21), подібно до того, як це робить «улюблений Син» (Мт 3, 17; 11, 25-27; 17, 5) ⁷².

Насамперед слід принаймні побіжно окреслити деякі особливі риси Божого милосердя. У класичному визначенні, поданому святим Августином, милосердя розуміється як «співчуття, яке наше серце переживає, споглядаючи недолі іншого, й яке спонукає нас – якщо це можливо – полегшити її» ⁷³. Тома Аквінський звертає увагу на принципову відмінність між милосердям Бога та людським досвідом милосердя. У людини любов зазвичай «спричинюється» сприйняттям добра в іншій особі чи речі. У Бога ж ситуація протилежна: Він не любить когось або щось через наявне в ньому добро, а навпаки – Його любов є тією причиною, що породжує і підтримує всяке добро ⁷⁴.

Любов Бога щодо створених істот і речей завжди має «милосердний» характер у тому сенсі, що є творчою любов'ю. Вона становить силу, яка покликає буття з небуття, а порядок – із хаосу, і саме в цьому виявляється Божа всемогутність.

Папа Франциск цитує святого Тому Аквінського, який наголошує, що «милуватися – властивість самого Бога, і Він особливо виявляє Свою всемогутність саме так» ⁷⁵. У цьому контексті Тома говорить про прощення гріхів як про прояв Божої всемогутності та милосердя. Адже божественне прощення включає відновлення благодаті, що є своєрідною «повторною творчістю» у надприродному порядку. Папа Франциск також зауважує, що характерною рисою притч про милосердя (про загублену вівцю чи загублену драхму) є згадка про радість ангелів на небі. Це відлунює інший біблійний уривок, де говориться про радість ангелів під час первісного творіння світу.

⁷² E. Siepak, N. Dłubak. *Duchowość Świętej Faustyny*. Krakow, 2000. С. 19.

⁷³ А. Августин. Про град Божий. IX. 5. URL: <https://blagovist.info/dukhovna-literatura/bl-avhustyn/pro-hrad-bozhyy> (дата звернення: 04.09.25).

⁷⁴ T. Aquinas. *Commentary on Ephesians*. ch. 2. lect. 2. URL: <https://isidore.co/aquinas/SSEph.htm> (дата звернення: 04.09.25).

⁷⁵ Т. Аквінський. Сумма Теології. Том I. п. 21 п. 4. URL: https://azbyka.ru/otechnik/konfessii/summa-teologii-tom-1/21_4 (дата звернення: 04.09.25).

Навіть стверджуючи, що Божа милосердна сила перевищує будь-яке зло, Папа Іван-Павло II визнав, що в серцях людей залишається потенціал для зла, здатний привести їх до загибелі в пеклі: «реальність зла, яке існує в світі, впливає на людину, оточує її, проникає навіть у її серце і здатне спричинити її загибель у Геєні» ⁷⁶. Усвідомлення об'єктивних наслідків гріха знаходимо у притчах Ісуса. Навіть ті притчі, які проголошують милосердя та прощення, часто містять згадку про трагічні наслідки певних ставлень, що суперечать милосердю. Наприклад, розглядаючи притчу про блудного сина та милосердного батька, можна виділити кілька важливих уроків. Якби притча мала на меті лише показати вірну любов батька, то вона завершилася б святковою трапезою після повернення молодшого сина. Однак розповідь не обмежується цим. Вона продовжується розглядом старшого сина, чия заздрість змушує його відмовитися увійти до батьківського дому. Ця відмова протиставлена «радісному торжеству ангелів на небі». Якщо б старший син був змушений взяти участь у святі, можна легко уявити, що це лише ще більше роздратувало б його, а гніватися або обурюватися, спостерігаючи за радісним святкуванням, яке влаштовано для його брата ⁷⁷.

Відоме зауваження Папи Пія XII: «найбільший гріх нашого століття – це втрата відчуття гріха» було повторене Папою Іваном Павлом II, Папою Бенедиктом XVI та Папою Франциском. Оскільки сучасні люди переважно сліпі до реальності гріха, не дивно, що усвідомлення страшних наслідків гріха також відсутнє у багатьох християн. Таємниця беззаконня справді незбагненна. Нам важко уявити, що ми здатні приймати рішення, які остаточно відокремлять нас від єдиного справжнього джерела щастя. Проте неможливо заперечувати або ігнорувати того факту, що Ісус Христос говорив на цю тему частіше і ясніше, ніж будь-хто інший у Святому Письмі. Це навчання безсумнівно мотивоване милосердним бажанням Бога щодо нашого спасіння ⁷⁸.

⁷⁶ Іван-Павло II. Бог багатий милосердям. 7. URL: <https://katekhytyka-6.blogspot.com/2017/12/dives-in-misericordia-1980.html> (дата звернення: 04.09.25).

⁷⁷ Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко: повний пер., здійснений за оригін. євр., араб. та грец. текстами. Київ : Місіонер, 2018. Лк 15, 11-23. С. 95.

⁷⁸ K. Romaniuk. Biblijny traktat o miłosierdziu. Apostolicum : Ząbki, 1994. С. 110.

Можливо, одним із найяскравіших проявів протистояння Ісуса грішникам є випадок, коли Він рішуче вигнав торгівців із храму. Що могло спонукати лагідне та смиренне серце Спасителя вчинити настільки радикальний акт через фізичну дію? Щоб пояснити учням сенс цього жесту, апостоли згадали уривок зі Старого Завіту: «Мій дім буде названий домом молитви, а ви робите його печерою розбійників»⁷⁹.

Спираючись на фундаментальний принцип, що всі дії Ісуса є виявом милосердя, необхідно тлумачити Його вчинок вигнання торгівців із храму як прояв Божого палкого прагнення донести Свою божественну доброту. Це не акт настоювання на власних привілеях заради власної вигоди. Навпаки, як у всьому, Він шукає того, що є найкращим для людини. Однією з найфундаментальніших істин, яка повинна визначати і формувати наші відносини з Богом, є усвідомлення Його святості. Саме для нашої користі ми повинні визнавати об'єктивну та незмінну реальність Бога, що полягає у Його святості.

Ця притча є сильним виразом який допомагає зрозуміти, яким чином як Ісус, Втілене Милосердя, діяв у храмі Єрусалиму стосовно Своїх улюблених дітей. Милосердна любов, що здійснює дисципліну, виявляє палке прагнення донести істину до людини, проте перед цим вона повинна пробудити усвідомлення того, що людина обрала неправильний шлях. Досвід такої дисципліни, особливо для тих, хто чинить опір «керівним вказівкам», може сприйматися як «гнів» Божий.

Коли милосердна любов Бога, яка прагне передати добро і істину, зустрічає людей, закритих для її прийняття, виникає конфлікт. За образом святого Ігнатія Лойоли, це подібно до того, як вода падає на камінь, а не на губку. Наслідком цього зіткнення може стати переживання того, що традиційно називають «гнівом Божим»⁸⁰.

⁷⁹ Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко: повний пер., здійснений за оригін. євр., араб. та грец. текстами. Київ : Місіонер, 2018. Мт 21, 13. С. 32.

⁸⁰ I. of Loyola. *Spiritual Exercises, Rules for the Discernment of Spirits, the Second Week*. Rule 7. URL: <https://sacred-texts.com/chr/seil/seil79.htm> (дата звернення: 04.09.25).

Приписування Богу людських емоцій, таких як гнів, є очевидно антропоморфним вираженням. Це спосіб проектувати на Бога «почуття насильства та агресії, подібні до тих, що ми можемо переживати самі». Однак слід піти далі, застосовуючи ту ж логіку, що й до людських «пристрастей» або «похилів». Іншими словами, необхідно пам'ятати, що всі пристрасті походять із спільного кореня любові та випливають із нього. Гнів, як і всі інші пристрасті, виникає з любові як її рушійної сили. Отже, коли Богу приписується гнів, передбачається, що це є прояв божественної любові, яка завжди милосердна. «Гнів Божий – це спосіб сказати, що я живу всупереч любові, що є Богом. Кожен, хто починає жити та розвиватися віддалено від Бога, хто відходить від добра, звертає своє життя до гніву».

Таким чином, мова про «гнів» чи «караючу справедливість» Бога може розглядатися як антропоморфне вираження того, що з людської точки зору сприймається як милосердна дисципліна Бога. Ті, хто залишаються вперто відмовленими від Божого милосердя, зазвичай описуються як ті, що зазнають Його вічного «гніву».

Коли люди закриті для покаяння через недовіру до Бога, переконання, що вони не здатні чинити краще, або через затверділість серця щодо Божого милосердя, вони потребують допомоги інших. Саме в таких ситуаціях і подібних випадках милосердя Бога, яке проявляється в Ісусі Христі, може діяти через Його вірних членів.

Папа Бенедикт XVI говорив про «день відплати» який вказує на надзвичайно важливий аспект нашого ставлення до Божого милосердя, яке проявляється в Пасхальній таємниці: «Чим глибше ми зворушені милосердям Господа, тим сильніше відчуваємо солідарність із Його стражданнями і тим більш готовими стаємо у власному тілі «завершувати те, чого бракує в муках Христа»⁸¹.

⁸¹ J. Ratzinger. Homily for the Mass *Pro Eligendo Romano Pontifice*. Vatican Basilica. 18 04.2005.
https://www.vatican.va/gpII/documents/homily-pro-eligendo-pontifice_20050418_en.html (дата звернення: 05.09.25).

Саме «величезне» милосердя Бога дає нам можливість бути співпрацівниками з Ним, аж до того, що ми можемо «стати учасниками Пасхальної таємниці». Через «впровадження» власних страждань у страждення любові Христа ми стаємо частиною опори, яка протистоїть злу. Хрест є «спотиканням для юдеїв і безумством для еллінів, але для тих, хто покликаний, як юдеїв, так і греків, Христос – сила Божа і премудрість Божа»⁸².

Коли Ісус повідомив своїм учням, що «повинен іти до Єрусалиму, страждати від старійшин, первосвящеників та книжників, бути вбитим, а на третій день воскреснути», Петро був приголомшений. У відповідь на спробу Петра відрадити Його від хреста ми бачимо слова, які на перший погляд не видаються особливо милосердними чи співчутливими: «Відступи від Мене, Сатано!» Лише кілька хвилин тому Ісус хвалив Петра за те, що той був натхненний Богом Отцем, а тепер Він називає його головним противником. Ці сильні слова, вимовлені «Втіленим Милосердям», служать для того, щоб чітко підкреслити центральну місію Христа: «саме з цієї причини Я прийшов»⁸³.

Символом нашої християнської віри є Хрест. Як зауважив Папа Іван Павло II, він є найвищим проявом Божого милосердя. Водночас Хрест становить центральний елемент нашої відповіді вірою на об'явлення Христа.

Апостол Павло закликав робити це з «милістю Божою», оскільки саме милостива благодать Бога дає нам можливість брати участь у відкупницькій дії Христа. Проте для того, щоб віруючі в Христі могли усвідомити це складне милосердя як справжній дар Божої любові, необхідно реалізувати другу частину настанови святого Павла: «Не уподібнюйтеся до цього світу, але перетворюйтеся оновленням вашого розуму, щоб ви могли розрізняти, що є волею Божою – що добре, прийнятне і досконале»⁸⁴.

⁸² Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко: повний пер., здійснений за оригін. євр., арам. та грец. текстами. Київ : Місіонер, 2018. 1 Кор 1, 23-24. С. 204.

⁸³ Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко: повний пер., здійснений за оригін. євр., арам. та грец. текстами. Київ : Місіонер, 2018. Йо 12, 27. С. 128.

⁸⁴ Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко: повний пер., здійснений за оригін. євр., арам. та грец. текстами. Київ : Місіонер, 2018. Рим 12, 2. С. 197.

Папа Бенедикт XVI пояснює ефективність нашої участі в любові Ісуса: «Противагою пануванню зла може бути, перш за все, лише божественно-людська любов Ісуса Христа, яка завжди більша за будь-яку можливу силу зла. Однак необхідно, щоб ми поставали всередині цієї відповіді, яку Бог дає нам через Ісуса Христа. Навіть якщо окрема особа є відповідальною за частину зла і, отже, є спілником влади зла, разом із Христом вона все одно може «завершувати те, чого бракує в Його стражданнях» (пор. Кол 1, 24). Це означає, що ми завжди дозволяємо собі формуватися й перетворюватися з Христом і постійно переходимо зі сторони того, хто руйнує, на сторону Того, Хто дає спасіння»⁸⁵.

Участь у стражданнях Христа на хресті не обмежується лише особистою користю, а здійснюється «заради Його тіла, Церкви». Як зазначалося раніше, для отримання прощення необхідна щире каяття. Проте для тих, хто не кається, існує можливість для віруючих «нести тягарі один одного, і так ви виконаєте закон Христовий». Один член Тіла Христового може підтримати інших, менш відкритих до Божої благодаті. Як було зазначено вище, дари Святого Духа є проявом щедрого милосердя Бога, що дозволяє нам брати участь у повноті життя Христа. Апостол Павло закликає християн «прагнути до більших дарів», а понад усе рекомендує прагнути любові. Як навчав нас Ісус, «ніхто не має більшої любові, ніж той, хто покладе душу свою за друзів своїх». У цьому контексті стає очевидним, що твердження про те, ніби доктрина пекла породжує самовпевненість, не враховує повної відповідальності за ближніх у Містичному Тілі Христовому. Любов Христа зобов'язує нас бути милосердними, як Він є милосердним, навіть до готовності віддати своє життя за інших⁸⁶.

Хоча Таїнство Покаяння дійсно відкриває доступ до прощаючого милосердя Бога, Євхаристія надає віруючим силу ставати каналами Його милосердної любові, спрямованої на оновлення Церкви та світу. Як сказав Ісус святай Фаустині: «Поглянь, душе, для тебе Я заснував на землі престол

⁸⁵ Pope Benedict XVI. *The Christian Faith Is Not An Idea But A Life*. L'Osservatore Romano. 17.03.16. URL: <https://insidethevatican.com/magazine/people/interview/christian-faith-not-idea-life/> (дата звернення: 05.09.25).

⁸⁶ E. Szewc. *Sprawiedliwość i miłosierdzie w świetle Biblii*. Bejze : Warszawa, 1987. С. 144.

милосердя, і цим престолом є кивот. Саме з цього престолу милосердя Я прагну зійти до твого серця»⁸⁷. Це висловлювання слід розуміти не лише як підтвердження постійної, хоча й статичної, присутності Ісуса Христа серед нас, до якої можна звертатися в молитві – подібно до того, як Соломон говорив про храм у Єрусалимі⁸⁸.

Євхаристія ґрунтується на досконалому акті самопожертви й прощення Ісуса, звершеному у Його страстях і смерті. Кардинал Йозеф Ратцінгер підкреслює, що «метою Євхаристії є перетворення тих, хто її приймає, у справжнє сопричастя». Суть цього перетворення полягає у тому, що ми стаємо тим, що споживаємо. У Святому Причасті ми входимо в єдність із Христом – Священиком і Жертвою. Завдяки цьому віруючі отримують силу реалізовувати свою гідність священика і жертви разом із Ним.

Кожна людина, відповідно до власного покликання, покликана «щоденно брати свій хрест», ідучи за Христом. Для одних це означає прийняття фізичного страждання, для інших – участь у скорботі Христа, для ще інших (як, наприклад, для святої Терези з Калькутті) – переживання досвіду «Божого залишення», для когось іншого – любовне прийняття «прибитості» до обов'язків власного життєвого стану. Варіацій цього християнського шляху стільки, скільки членів Тіла Христового. Кожен у свій спосіб покликаний приймати цю «вимогливу милість», яка не лише дозволяє брати участь у Божому житті благодаті, але й надає гідність співпрацівника Христа у передаванні цієї благодаті іншим. З огляду на труднощі, притаманні цьому процесові, природно виникає спокуса протестувати проти «тертя» й ваги хреста. Навіть такі великі святі, як о. Піо з П'єтрельчини, висловлювали скарги на надмірність терпінь, які їм випадали.

Аналіз наведеного матеріалу дозволяє ствердити, що Боже милосердя, відкрите в особі Ісуса Христа та в Таїнствах Церкви, становить не лише емоційний вимір божественної любові, але й структурний принцип спасіння.

⁸⁷ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 431.

⁸⁸ Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко: повний пер., здійснений за оригін. євр., араб. та грец. текстами. Київ : Місіонер, 2018. 1 Цар 8, 29-30. С. 369.

Воно є динамічним, конкретним і водночас дисциплінуючим виявом любові Бога, спрямованим на оновлення людини та спільноти. У Христі милосердя набирає історично-подійного виміру, стаючи центром Його місії: від зцілень та прощення, до хресної самопожертви, яка відкриває людині можливість участі у Пасхальній таємниці. Саме цей хрест є одночасно «безумством» для світу і «силою Божою» для тих, хто приймає Його милосердя (пор. 1 Кор 1, 23-24).

Таке розуміння милосердя у католицькій традиції показує, що воно не протиставляється справедливості чи святості Бога, а є їхнім найвищим проявом. У цьому сенсі, навіть досвід Божої «караючої» дії, описаний через образ «гніву», тлумачиться як педагогічна форма милосердної любові, спрямована на спасіння людини. Участь віруючих у Христовій жертві через Євхаристію та прийняття особистого хреста розкриває співпрацю людини з Божим милосердям у подоланні зла й розбудові Церкви. Таким чином, милосердя постає не лише як об'єкт віри, але і як форма екзистенційної участі у Божій любові, що вимагає постійного навернення та готовності передавати цю любов іншим.

Отже, сучасне богословське осмислення милосердя, спираючись на біблійне об'явлення й містичний досвід святих, зокрема Фаустини Ковальської, розглядає його як серцевину християнського життя та ключ до розуміння спасіння. Боже милосердя – це не лише джерело надії, а й виклик до активної співучасті у місії Христа, що робить кожного християнина живим «інструментом» милосердної любові Бога у світі.

2.3 Нові форми культу Божого Милосердя та їхній вплив на формування католицької релігійності

Послання, адресоване сестрі Фаустині, також включає нові форми культу Божого Милосердя. Їхньою метою є нагадування світові про істину нескінченної любові Бога до кожної людини, що становить Його суть.

Семантичний аналіз слова довіра – це «переконання, що комусь (чомусь) можна вірити, що на певну особу можна покластися». Проте, у контексті об'явлень, отриманих сестрою Фаустиною, довіра набуває особливого значення, стаючи суттю культу Божого Милосердя. Ця позиція є ключовою, оскільки лише така постава перед Богом може гарантувати грішнику, перш за все, благодать вічного спасіння, а також інші Його дари протягом земного життя, як спасительні, так і тимчасові ⁸⁹.

Згідно із енциклопедією сучасної України культ це – пов'язаний із віросповідними уявленнями вірян (що сформовані у догматах релігійних, канонах, міфах, традиціях, правилах тощо) та виконані за допомогою специфічних предметів і символів у певній послідовності (системі) дії кліриків та спеціально навчених вірян. Ці дії, як правило, спрямовані на вшанування, спонукання до виконання прохань, умилоствлення чи виокремлення певних предметів, осіб, реальних або фантастичних істот, яким приписують надприродні властивості. Їхньою кінцевою метою є задоволення релігійних потреб, а також регламентація побуту чи знакових подій життя суб'єктів культової діяльності ⁹⁰.

Також цікаво як один із польських словників пояснює значення слово культ як релігійне вшанування божества, особи чи речі, що має зв'язок з божеством, або до якої ставляться подібно до обожнювання ⁹¹. А термін «побожність» визначається як «особливе вшанування когось або чогось; культ; адорація; прославлення» ⁹².

Виходячи з наведених вище положень, можна зробити висновок, що культ, а саме культ Ісуса Милосердного має бути особливою формою релігійного вшанування, побожності, адорації та прославлення Божого Милосердя. Ця релігійна форма повинна бути наповнена глибокою довірою, що розуміється як повне духовне віддання та довіра себе люблячому Богові ⁹³.

⁸⁹ A. Witko. *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego według bł. Faustyny Kowalskiej*. WAM : Kraków, 1995, С. 26-27.

⁹⁰ Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-51444> (дата звернення: 10.09.25).

⁹¹ S. Skorupka. H. Auderska, Z. Łempicka. *Mały słownik języka polskiego*. PWN : Warszawa, 1969. С. 326.

⁹² S. Skorupka. H. Auderska, Z. Łempicka. *Mały słownik języka polskiego*. PWN : Warszawa, 1969. С. 412.

⁹³ A. Witko. *Święta Faustyna i Miłosierdzie Boże*. Salwator : Kraków, 2007. С. 93.

Таким чином, суттю цього культу є прийняття грішником, який бере в ньому участь, позиції, сповненої довіри до Бога. Це повне віддання себе Йому як Творцеві та Спасителю, який любить своє творіння. На практиці це означає виконання Його одвічної волі, вираженої в Декалозі, історії ізраїльського народу та Євангелії Ісуса Христа.

Другим, не менш важливим елементом цього культу є практикування його учасниками діл милосердя щодо ближніх. Згідно з Божою волею, саме вони роблять культ не просто поверхневою, хоча й побожною, релігійністю, а надихають і роблять здатними тих, хто в ньому бере участь, формувати в собі євангельську позицію свідчення активної любові до всіх людей. Ця любов виражається в реальних «учинках милосердя щодо душі та щодо тіла». Їхня вага настільки велика, що вони є умовою «*sine qua non*» (необхідною умовою) для отримання милосердя Ісуса в день Його суду і навіть більше – для уникнення його. Про це свідчать такі слова Ісуса, записані Фаустиною в її щоденнику: «Якщо душа не чинить милосердя в будь-який спосіб, то не отримає Мого милосердя в день суду. О, якби душі вміли збирати собі вічні скарби, вони не були б суджені, випереджаючи Мої суди милосердям»⁹⁴. З цих слів чітко випливає, що лише на фундаменті, який формується з повної довіри до Бога та справжніх діл милосердя щодо ближніх, можна розбудовувати нові форми культу, про які Ісус говорив сестрі Фаустині.

Отже, довіра та діла милосердя повинні не лише становити основу побожності, але й формувати всю будівлю життя людини, якщо вона прагне відчувати любов Бога та милосердя Ісуса в день суду над її безсмертною душею.

Хоча головним об'єктом культу є Боже Милосердя, привілейоване місце в ньому займає Син Божий Ісус Христос і Його Милосердя. Саме до Нього

⁹⁴ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 389.

відносяться всі його форми, оскільки Він буде здійснювати суд над усім людством⁹⁵.

Це, очевидно, впливає із самого послання про Милосердя, яке сестра Фаустина отримала від Ісуса, і що вже обговорювалося в попередніх розділах. Однак варто звернути увагу на той факт, що Христос також є Тим, хто сам вшановує і прославляє Милосердя свого Отця. Тому всі форми культу, передані через Фаустину, мають полягати в безпосередньому вшануванні Милосердя Бога Отця і Його Сина. Милосердя ж Святого Духа має вшановуватися у взаємному проникненні Божественних Осіб. Визнаючи, що Христос – Втілене Слово – приніс людству відкуплення і спасіння, Йому належать певні спасительні функції, а саме: єдиного посередника між Богом і грішним людством, а також найвищого Священника і Царя всього творіння. Отже, Ісус виступає як міст між Богом у Пресвятій Трійці і всім людством. Як Бог, Він є вищий за людство, відрізняючись своєю абсолютною безгрішністю, а як людина, Він є підвладний Богу Отцю і суворо зобов'язаний Його волею, яку справді виконав аж до муки і смерті на хресті. Отже, мотивом відкуплення і спасіння, здійсненого Ісусом, є Милосердя Бога Отця. Тому наслідком цих спасительних дій Отця і Сина має бути культ Божого Милосердя, реальним символом якого є кров і вода, що витекли з відкритого боку розп'ятого Спасителя і Відкупителя. Кров є символом Відкуплення – як принесене задоволення Богу Отцю, а вода – як дар благодаті від Отця. У такому розумінні формальний і матеріальний предмет культу Божого Милосердя означає беззаперечну правовірність, слухність та його корисність⁹⁶.

У початковий період розвитку культ Божого Милосердя вшановувався та поширювався за зразком інших побожностей того часу. Незабаром його гарячим прихильником і популяризатором став також сповідник сестри Фаустини з часів її перебування у Вільнюсі, блаженний отець Міхал Сопецько. Проте, відому сьогодні його розширену форму разом із теологічними засадами запропонував

⁹⁵ Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко: повний пер., здійснений за оригін. євр., араб. та грец. текстами. Київ : Місіонер, 2018. Мт 25, 31-46. С. 38-39.

⁹⁶ K. Szafraniec. Iskra. Życiorys Siostry Marii Faustyny Kowalskiej służebnicy Bożej. Poznań, 1983. С. 92-94.

отець професор Ігнатій Ружицький, габілітований доктор (народився 26 грудня 1911 року в Кришпінові, помер 14 жовтня 1983 року в Кракові), був професором Ягеллонського університету та Академії католицької теології у Варшаві, а також фахівцем у галузі догматики. Він здійснив детальний аналіз щоденника святої Фаустини і розробив наступні форми культу Божого Милосердя:

- Культ образу Милосердного Ісуса
- Свято Божого Милосердя
- Молитви до Божого Милосердя
- Коронка до Божого Милосердя
- Літанія до Божого Милосердя
- Новенна до Божого Милосердя

На цьому етапі необхідно поставити запитання, що згідно з переданнями сестри Фаустини є справжнім і беззаперечно першочерговим предметом культу Божого Милосердя, а що є його предметним, а тому другорядним. У всіх формах культу Милосердя найвищою метою є Бог у Святій Трійці, який водночас є його натхненником і джерелом, з якого походить сам дар Милосердя ⁹⁷.

У всіх формах культу слід розрізняти два предмети: матеріальний і формальний.

У матеріальному предметі необхідно виділити елемент речовий (образ Милосердного Ісуса, структура і зміст свята, форми і тексти коронки, літанії, новенни, а також різні способи проголошення і поширення культу) та елемент духовний – надприродний, яким є Бог у Святій Трійці. Формальний предмет, у свою чергу, виражає мотив, що лежить в основі здійснення цього культу. Ним є прояв довіри до Бога та практика милосердних діл щодо ближніх ⁹⁸.

Образ Милосердного Ісуса, який часто називають «образом Божого Милосердя», став центральним елементом першої форми цього культу. Перше об'явлення Ісуса стосовно написання образу відбулося 22 лютого 1931 року в

⁹⁷ I. Różycki. Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego. Misericordia : Kraków, 2008. С. 8.

⁹⁸ K. Bułat. Kult Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz Miłosierdzia Bożego: podobieństwa i różnice. Biblos : Tarnów, 2016. С. 149.

Плоцьку, у тамтешньому монастирі. Цю подію сестра Фаустина описала у щоденнику так: «Ввечері, коли я була в келії, я побачила Господа Ісуса, одягненого в білу шату. Одна рука була піднесена для благословення, а інша торкалася шати на грудях»⁹⁹.

Завдання образу полягає не в тому, щоб зобразити невидимого або незбагненого Бога, а в тому, щоб через таємницю Воплочення Христа передати євангельське послання. Полотно із зображенням Ісуса, написане на основі детального опису Фаустини, показує Христа в білій одежі, з піднятою для благословення правою рукою. Ліва рука вказує на пробитий бік, з якого виходять два промені: «білий» і «червоний». Вони символізують благодаті, які мають своє джерело в «нутрі» Милосердя. «Білий» колір вказує на воду як символ Таїнства Хрещення та Покаяння, які виправдовують і очищають людину від гріхів. «Червоний» колір є знаком Крові Ісуса, пролитої за гріхи кожної людини, і символізує Євхаристію. Обидва промені, джерелом яких є «світло» пораненого Божого Серця, слід тлумачити у зв'язку зі спасенною Жертвою Христа. Вони вказують на її наслідки, на те, що вона принесла людству. Це: прощення гріхів та «оновлення» життя, а як наслідок – перспектива вічного життя¹⁰⁰.

Ще одним важливим елементом образу є напис «Ісусе, довіряю Тобі». Під час створення картини отець Міхал Сопоцько пропонував інші варіанти, такі як «Христос, Цар Милосердя» або «Наймилосердніший Спаситель», але Фаустина наполягала на варіанті, який їй вказав сам Ісус. У своєму щоденнику вона записала: «Ісус нагадав мені, як Він говорив мені вперше, тобто, що ці три слова мають бути виділені. Ці слова такі: Ісусе, довіряю Тобі»¹⁰¹. Саме слова, розміщені під образом, мають стати джерелом надії, миру, заспокоєння і довіри для всіх знедолених і страждаючих, які будуть їх промовляти.

⁹⁹ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 37.

¹⁰⁰ T. Labuda. Promienie łask. O malarskim odtworzeniu wizji św. Faustyny Kowalskiej. Księży Marianów : Warszawa, 2001. С. 37.

¹⁰¹ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 131.

Згідно з обітницями, Ісус обіцяв, що ті, хто шанує цей образ, не загинуть і отримають допомогу в боротьбі з ворогами, особливо в годину смерті ¹⁰².

Христос наголосив Фаустині ще на одній деталі, пов'язаній зі Своїм образом. Йшлося про Його погляд. «У певну мить Ісус сказав мені: погляд Мій із цього образу є такий, як погляд з хреста» ¹⁰³.

Через рік після смерті 33-річної сестри Фаустини Ковальської, яка померла 5 жовтня 1938 року, вибухнула Друга світова війна. Передбачаючи її, Фаустина закликала своїх посестер молитися за Польщу. Точність її пророцтва вразила архиєпископа Вільнюського Ялбжиковського, який вперше дозволив публічне вшанування Божого Милосердя. Це рішення сприяло стрімкому поширенню культу в Польщі, де він став джерелом натхнення та підтримки протягом років війни. До 1941 року культ досягнув світового масштабу, зокрема поширився в США.

Зростання популярності культу Божого Милосердя після війни продовжилося. До 1951 року, лише через 13 років після смерті Фаустини, у Польщі вже існувало 150 релігійних центрів, присвячених цьому культу. Польський священник і духовний керівник Фаустини, отець Міхал Сопецько, отримав натхнення заснувати релігійну конгрегацію, пов'язану з цим культом. У 1955 році польський єпископ із дозволу Папи Пія XII заснував релігійну конгрегацію для поширення культу. У 1956 році Папа Пій XII благословив образ Божого Милосердя, а Радіо Ватикану почало пропагувати культ у своїх програмах. Це свідчить про його швидке та широке визнання в післявоєнний період, що підкреслюється офіційним схваленням з боку церковної ієрархії ¹⁰⁴.

Однак не всі в ієрархії схвалювали новий культ. Засудження нового культу деякими представниками церковної ієрархії, зокрема кардиналом Альфредо Оттавіані, який очолював Священну канцелярію. Попри те, що Папа Пій XII відхилив пропозицію засудити праці святої Фаустини, кардинал Оттавіані

¹⁰² Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 37.

¹⁰³ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 131.

¹⁰⁴ G. Górny. Ufam. Śladami Siostry Faustyny, Rosikon Press. Izabelin : Warszawa, 2010. С. 195.

домігся свого після обрання нового Папи Іоанна XXIII. 6 березня 1959 року Священна канцелярія видала документ, який забороняв використання «зображень і писань, які пропагують культ Божого Милосердя у формах, запропонованих сестрою Фаустиною». Це рішення, здавалося, поставило хрест на подальшому поширенні культу ¹⁰⁵.

Але Боже Провидіння, яке вибрало Кароля Войтилу, був призначений архієпископом Кракова у 1964 році. Він розпочав нове розслідування праць сестри Фаустини. Він виявив, що попереднє засудження її творів Ватиканом було спричинене помилковими перекладами на французьку та італійську мови, а не оригінальним текстом.

У квітні 1978 року, після десятиліть праці та молитов прихильників культу, Ватикан скасував заборону на її твори. За кілька місяців після цього Кароль Войтила став Папою Іваном-Павлом II. Він особисто беатифікував Фаустину 1993 року і канонізував у 2000 році, а також установив першу неділю після Великодня як Неділю Божого Милосердя. Таким чином, праці та місія святої Фаустини були повністю виправдані, і вона змогла донести світу звістку про Боже милосердя ¹⁰⁶.

Також 13 вересня 1935 року вважається роком коли Ісус дав Фаустині коронку до Божого Милосердя. Вона побачила ангела, посланого Богом для покарання одного міста. Вона почала молитися про милосердя, але її молитви були безсилими. Раптом вона побачила Пресвяту Трійцю і відчула в собі силу благодаті Ісуса. В той же час вона почала благати Бога про милосердя словами, які почула внутрішньо: «Отче Предвічний, жертвую Тобі Тіло і Кров, Душу і Божество найдорожчого Сина Твого, Господа нашого Ісуса Христа, на відпущення гріхів наших і цілого світу. Задля Його тяжких страждань, май милосердя до нас» ¹⁰⁷.

¹⁰⁵ E. Czackowska. Siostra Faustyna. Biografia Świętej. Znak : Kraków, 2012. C. 357.

¹⁰⁶ A. Witko. Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego według bł. Faustyny Kowalskiej. WAM : Kraków, 1995, C. 81.

¹⁰⁷ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 176.

Коли вона продовжувала відмовляти цю натхненну молитву, ангел став безсилим і не міг виконати заслужене покарання. Наступного дня, коли вона входила до каплиці, знову почула внутрішній голос, який наставляв її, як відмовляти молитву, яку пізніше Господь назвав «Коронкою». Цього разу після слів «май милосердя до нас» було додано «і до цілого світу»¹⁰⁸. Відтоді вона відмовляла цю форму молитви майже постійно, особливо жертвуючи її за помираючих¹⁰⁹.

У наступних об'явленнях Господь чітко дав зрозуміти, що Коронка призначена не лише для неї, а для цілого світу. Він також пов'язав з її відмовлянням надзвичайні обітничі. «Заохочуй душі відмовляти Коронку, яку Я тобі дав»¹¹⁰. «Через Коронку ти отримаєш усе, якщо те, про що просиш, є сумісним з Моєю волею»¹¹¹.

Сестра Фаустина, як апостолка та заступниця Божого Милосердя, справила великий вплив на сучасний світ. Вона нагадувала людству про милосердну природу Бога як за життя, так і після смерті, через свій щоденник і культ Божого Милосердя. Її місія тісно пов'язана з місією апостолів Христа, які проголошували Добру Новину про Бога-Спасителя.

Культ Божого Милосердя суттєво вплинув на формування католицької релігійності, переорієнтувавши її з формального обрядового виконання на особистісну довіру до Бога. Цей вплив можна розглядати в кількох ключових аспектах: теологічному, практичному та емоційному.

Послання святої Фаустини, що розкриває Милосердя як саму сутність Бога, здійснило теологічний переворот. Замість того, щоб сприймати милосердя як один із Божих атрибутів, віряни почали бачити в ньому центральну рису Його природи. Це змінило динаміку стосунків між людиною і Богом, страх перед справедливим Суддею поступився місцем довірі до люблячого Отця. Тексти

¹⁰⁸ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 177.

¹⁰⁹ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 237.

¹¹⁰ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 451.

¹¹¹ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 502.

підкреслюють, що уповаючи на Бога, людина здійснює найвищий акт поклоніння, що робить зовнішні форми культу другорядними, якщо вони не супроводжуються глибокою внутрішньою вірою.

Аналіз розвитку культу Божого Милосердя, започаткованого через об'явлення святої Фаустини, засвідчує, що він не є лише новою формою побожності, але системним богословським феноменом, який істотно вплинув на католицьку релігійність XX-XXI століть. Його основою є не стільки зовнішній обряд чи формальна практика, скільки внутрішня позиція довіри та активне звершення діл милосердя. У такому підході відбувається переорієнтація від обрядового «заспокоєння» до особистої, динамічної участі в Божому спасенному плані.

Відповідно, культ Божого Милосердя – у формах, окреслених святою Фаустиною (образ, свято, коронка, молитви) – стає практичною школою теології милосердя. Він унаочнює єдність віри та життя, інтегруючи доктринальний (вшанування Милосердя у Пресвятій Трійці) та екзистенційний (практика милосердя до ближніх) виміри. Це дозволяє вірним не лише шанувати Милосердя як атрибут Бога, але переживати його як центральну дійсність християнського життя.

Таким чином, культ Божого Милосердя, сформульований у посланнях до святої Фаустини, можна вважати сучасною формою містагогії, яка вводить у таїнство божественної любові та формує у віруючих позицію довіри, жертвності й відповідальності за спасіння ближніх. У цьому сенсі він становить не маргінальну побожність, а важливу складову богословської та духовної парадигми Католицької Церкви у XX-XXI ст., яка сприяє переходу від формального ритуалізму до живої участі у спасительній місії Христа.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК КУЛЬТУ БОЖОГО МИЛОСЕРДЯ: ВІД
МІСТИЧНОГО ДОСВІДУ ДО СУЧАСНИХ ТЕОЛОГІЧНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ

У богословській традиції, сформованій на основі містичного досвіду святої Фаустини Ковальської, поширення культу Божого Милосердя розглядається як завершальна й водночас синтетична форма відданості Богові. Згідно зі свідченнями, зафіксованими у щоденнику сестри, святій було дано п'ять особливих об'явлень, адресованих не тільки їй особисто, але й усім вірним, покликаним до участі у місії проголошення Божого Милосердя у світі. Окрім цих п'яти об'явлень, у її записах присутня значна кількість інших одкровенень, у яких наголос робиться на необхідності активного поширення культу Милосердя. Проте більшість із них мають приватний характер, оскільки були спрямовані безпосередньо до самої Фаустини як вибраного знаряддя Божої благодаті.

У наведених об'явленнях не подано докладного пояснення того, в чому саме полягає поширення культу Божого Милосердя. Тому це поняття допускає широке богословське тлумачення. Обмеження його виключно до «свідчення життям у душі довіри до Бога та милосердя до ближніх» звужує обсяг і глибину цього покликання ¹¹². У посланнях до святої Фаустини Христос передусім вимагає «заохочення інших до довіри в Моє Милосердя», що визначає виховання довіри до Бога як головне завдання всіх, хто поширює культ Божого Милосердя ¹¹³.

З богословської точки зору, цей аспект становить особливу форму участі віруючих у місії Христа Милосердного, який прагне, щоб Його любов і прощення були пізнані всіма людьми. Поширення культу Божого Милосердя є

¹¹² E. Siepak. *Zycie zwyczajne uczynila nadzwyczajnym. Droga do doskonałości i misja błogosławionej siostry Faustyny*. Kraków, 1993. С. 70-71.

¹¹³ Ф. Ковальська. *Щоденник сестри Фаустини Ковальської*. Місіонер : Львів, 2019. С. 451.

не лише актом приватної побожності, але й місією Церкви, що має на меті оновлення світу у світлі євангельської істини про безмежне співчуття Бога.

Така діяльність має також еклезіологічний вимір, оскільки Церква, втілюючи в життя послання Фаустини, стає «живим знаком» Божого Милосердя. Через це поширення культу набуває катехитичного, пасторального та сакраментального характеру, інтегруючись у літургійний календар (зокрема через установлення Свята Божого Милосердя), у молитовні практики (вервиця, година Милосердя), а також у духовну формацію віруючих. Таким чином, воно стає інструментом євангелізації, що поєднує досвід особистої віри з універсальною місією Церкви.

3.1 Роль Божого Милосердя у вченні сучасної Католицької теології

Ісус Христос звершив місію об'явлення милосердної сутності Свого Отця (пор. Йо 13, 1) у момент своєї хресної смерті за все людство. Як сам Христос проголосив: «Ніхто неспроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає» (Йо 15, 13). Його смерть, під час якої римський воїн проколов Йому бік, стала моментом народження Церкви, що розпочала своє служіння під діянням Святого Духа. Відтоді триває епоха Церкви, покликаної нести світові звістку спасіння, звеличувати та здійснювати милосердя Боже, а також бути постійним знаком Божої любові для кожного покоління аж до кінця світу.

Як наголошує Папа Франциск, Церква не є суто адміністративною чи інституційною структурою, а передусім – історією любові. Він зазначає: «Ми, члени Церкви, перебуваємо в самісінькому серці історії любові. Кожен із нас – це ланка в ланцюзі цієї любові. Якщо ми цього не розуміємо, то не розуміємо нічого з того, чим є Церква. Вона – історія любові»¹¹⁴. Таким чином, Церква

¹¹⁴ Pope Francis. In the Story of Love. Homily during Holy Mass at the Casa Santa Marta. L'Osservatore Romano : Vatican, 2013. С. 28-29.

постійно народжується з Божого серця, бо «Бог є любов» (1 Йо 4, 8). Саме ця божественна любов стала рушійною силою Воплочення: «Бог бо так полюбив світ, що Сина свого Єдинородного дав, щоб кожен, хто вірує в нього, не загинув, а жив життям вічним» (Йо 3, 16). Син, який безмежно любить Отця, передає цю любов людям і добровільно приймає хресну смерть, аби через воскресіння дарувати людству нове життя – життя у повноті (пор. Йо 10, 10). Цей акт самопожертви є початком бого-людської любові, яка зберігається та оновлюється у Церкві протягом понад двох тисячоліть, особливо в Таїнстві Євхаристії – вічному знакові Божої любові (пор. 1 Кор 13, 8). Саме через участь у Євхаристії серце віруючої людини поступово формується за образом Найсвятішого Серця Ісуса – вогняного центру Божественного милосердя та жертвовної любові.

Таким чином, Церква виступає не лише хранительською пам'яті про спасительний акт Христа, але й місцем безперервного об'явлення Божого милосердя (*misericaordiae vultus*) у житті кожного покоління віруючих. Її місія полягає у тому, щоб утілювати в історії ту саму любов, яка випливає з Трійці, відбиваючи єдність між Отцем, Сином і Святим Духом у спільноті людей ¹¹⁵.

Другий Ватиканський Собор окреслює сутність Церкви, визначаючи її як «оскільки Церква є у Христі немовби Таїнством, тобто знаком і знаряддям щонайглибшого єднання з Богом та єдності всього людського роду, вона прагне, спираючись на вчення попередніх Соборів, чіткіше пояснити своїм вірним і всьому світові свою природу та свою вселенську місію» ¹¹⁶. Така характеристика виражає подвійний вимір її природи: сакраментальний – як видимий знак Божої присутності у світі, і сотеріологічний – як знаряддя спасіння та відновлення єдності між людьми. У своїй найглибшій сутності Церква є виявом любові Отця і Сина в Святому Дусі, а також засобом, через який люди можуть долучитися до божественної спільноти любові.

¹¹⁵ J. Daniélou. Trójca Święta i tajemnica egzystencji. Kraków : Znak, 1994. С. 45.

¹¹⁶ Другий Ватиканський собор. Догматична конституція про Церкву в сучасному світі *Lumen Gentium* // Документи II Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів, 2014. С. 1.

У цьому контексті здатність до любові постає як основна передумова входження в церковну спільноту та життя в ній. Саме через любов здійснюється уподібнення між єдністю дітей Божих і єдністю Осіб Пресвятої Трійці (пор. Йо 17, 21-22). Отже, той, хто справді любить Бога, неминуче покликаний любити і людину, яка першою була обдарована Божою любов'ю. Звідси бере початок християнська любов до ближнього, що становить фундаментальний чинник побудови церковної спільноти (пор. Еф 4, 16). Любов, як сутнісна характеристика Церкви, має виявлятися через конкретні дії її членів у світі. Тільки Церква, що живе діяльною та служительною любов'ю, може бути достовірним свідком Божої присутності й викликати довіру в сучасному суспільстві. Це, однак, передбачає постійне духовне оновлення віруючих, поглиблення їхнього внутрішнього життя, розвиток культури любові та милосердя у спілкуванні з Богом і ближніми ¹¹⁷.

Любов, за своєю природою, є безмежною: людина завжди може любити глибше, зріліше, мудріше й жертівніше. Тому лише Церква, осмислена в тринітарному, особистісному та динамічному вимірі, здатна виконати своє покликання – помножувати любов у світі та ставати знаряддям історичної й антропологічної періхорезі любові – взаємопроникнення Божественної любові в людську історію.

Згідно з божественним задумом, Церква, заснована за ініціативою Бога, покликана бути посередником у передаванні Божої любові й життя людям. Через проголошення Слова Божого та уділення Святих Таїнств вона народжує, виховує й формує своїх вірних, готуючи їх до життя у любові. Кінцевою метою цього процесу є введення людини до вічної слави Бога, де вона бере участь у спільноті любові Отця, Сина і Святого Духа ¹¹⁸.

Сучасна Церква дедалі глибше усвідомлює своє головне покликання – служіння іншим. Саме ця місія становить сутність її еклезіального буття.

¹¹⁷ G.Ryś. Skandal miłosierdzia. Kraków : WAM, 2015. С. 165.

¹¹⁸ K. Kaucha. Love for Love. Credibility of Christianity According to Battista Mondin. Lublin : KUL, 2000. С. 261.

Вірність Христові-Слузі та сучасні виклики, що загрожують людській гідності, вимагають реалізації моделі «Церкви-служниці», яка покликана бути живим свідченням Божої любові у світі. Цей процес не може обмежуватися окремими групами вірних, оскільки участь у служінні є невід'ємною частиною життя кожного християнина. Ті, хто відмовляються брати участь у спільному служінні, фактично перестають бути живими клітинами церковного організму. Однак постає питання, чи поділяє більшість сучасних християн цю еклезіальну свідомість? Відповідь на нього можна знайти у повсякденному житті сучасних послідовників Ісуса Христа ¹¹⁹.

Слід визнати, що упродовж тривалого часу богословська думка не приділяла достатньої уваги служительному виміру Церкви, яка за своєю природою має бути спільнотою любові, взаємопідтримки й солідарності. Лише після Другого Ватиканського Собору ця тема почала займати чільне місце в богословських дискусіях. Зокрема, німецький богослов Річард Фьолькль, очільник Інституту досліджень милосердя при Фрайбурзькому університеті, звернув увагу на необхідність усвідомлення Церкви як служіння любові ¹²⁰.

Водночас офіційні документи магістеріуму Церкви у постсоборний період не надали вичерпного пояснення щодо ролі благодійного служіння у місійній діяльності Церкви. Як зауважує Клаус Бауман, навіть серед численних документів, опублікованих під час понтифікату святого Івана Павла II, немає жодного, що безпосередньо присвячувався б організованій доброчинній діяльності Церкви. Папа, зберігаючи вірність євангельському духові, радше закликав вірних до особистої любові до ближнього, ніж до інституційного або професійного соціального служіння. Лише за понтифікату Бенедикта XVI відбулося виразне підкреслення значення організованої та ефективної благодійної діяльності Церкви як складової її місії. У своїй першій енцикліці «Бог є Любов» (*Deus Caritas Est*) Папа представив глибоке богословське

¹¹⁹ W. Przygoda. *Posługa charytatywna Kościoła*. Lublin : KUL, 2004. С. 92-106.

¹²⁰ R. Völkl. *Exkurs: Die Kirche der Liebe (Ecclesia Caritatis)*. Freiburg: Herder, 1968. С. 113.

осмислення зв'язку між Божою любов'ю (*Agape Dei*) і церковним служінням любові (*agape Ecclesiae*). Як зазначав Бенедикт XVI напередодні оприлюднення документа, «так само, як людське проголошення Євангелія відповідає Божому Логосу, так і агапе Церкви, її дієва любов, має бути відображенням Божого Агапе, якою є сам Бог»¹²¹.

В енцикліці Папа Бенедикт XVI визначив, що внутрішня природа Церкви виявляється через триєдине завдання: проголошення Слова (*kerygma-martyria*), здійснення Таїнств (*leiturgia*) та служіння милосердної любові (*diaconia*). Ці три виміри церковного життя є взаємопов'язаними і нерозривними, оскільки кожен із них виражає одну й ту саму сутність Божої любові, втіленої у спільноті віруючих. Папа наголошує, що «Церква не може занедбувати служіння любові так само, як не може занедбувати служіння Слова та Таїнств»¹²².

Подібну думку висловлював і святий Іван-Павло II, який закликав Церкву бути «домом, відкритим для всіх і готовим служити кожному». У цій перспективі Бенедикт XVI описує Церкву як Божу сім'ю у світі, у якій «ніхто не повинен бути позбавлений необхідного для життя»¹²³. Таким чином, благодійна діяльність Церкви не може бути зведена до рівня світської філантропії або соціальної допомоги. Її глибинна суть полягає у передаванні дару Божої любові, тобто в реалізації милосердя як видимого вияву Божественної любові, що об'єднує Церкву й суспільство.

Звідси випливає, що церковне служіння любові не може бути обмежене горизонтальним виміром людського співчуття чи гуманізму. Його необхідно розглядати у світлі вертикального виміру спасіння, який спрямовує кожен акт милосердя до Христа – джерела істини, життя і вічного блаженства. Як підкреслює кардинал Роберт Сара, «секуляризація діл милосердя, у кінцевому підсумку, шкодить людині та її глибинному прагненню до Бога»¹²⁴. Тому Церква

¹²¹ Cf. Pontificium Consilium Cor Unum. Acts of the World Conference on Charity. Rome: Vatican, 2007. С. 9.

¹²² Бенедикт XVI. Енцикліка «Бог є Любов». Місіонер : Львів, 2005. п. 25 С. 29.

¹²³ Іван-Павло II. Апостольське повчання «Покликання і місія мирян». Місіонер : Львів, 2006. п. 29. С. 29-30.

¹²⁴ Р. Сара. Ми хочемо служити бідним у Милосерді. 2012, п. 1. С. 8.

повинна постійно нагадувати про духовний вимір служіння любові, зокрема про важливість духовного виховання та підтримки тих, хто здійснює це служіння – волонтерів, місіонерів і мирян, задіяних у добродійній діяльності.

Служіння любові в Церкві має своє джерело у Богові, але водночас воно спрямоване у майбутнє, бо сповнене есхатологічної надії. Воно обіцяє остаточне визволення від страждань і повну єдність із Богом у любові, «яка ніколи не минає» (1 Кор 13, 8). Саме перспектива віри та надії спонукає служителів і волонтерів церковного *caritas* не лише виконувати соціальну місію, але й сприяти духовному оновленню церковної спільноти. Як зазначає Папа Франциск, справжня любов, здійснена в дусі Євангелія, є «служінням, сповненням надії», бо лише через Бога та Воскреслого Христа людське суспільство може знайти міцний і тривалий фундамент ¹²⁵.

У цьому контексті кардинал Вальтер Каспер слушно підкреслює, що «Церква без *caritas* і милосердя перестала б бути Церквою Ісуса Христа» ¹²⁶. Кожен християнин, згідно з еклезіологією апостола Павла, має своє місце і місію у Тілі Христовому. Як нагадує Папа Франциск, «Христос є дзеркалом, у якому ми знаходимо своє справжнє обличчя; у Ньому ми бачимо себе не як ізольованих індивідів, але як членів Його Тіла, пов'язаних любов'ю з Ним і між собою» ¹²⁷.

Розглядаючи богословський розвиток розуміння милосердя в житті Церкви, можна ствердити, що служіння любові (*diaconia caritatis*) становить не лише одну з форм її діяльності, але саму сутність її природи. Церква, заснована на жертві Христа і натхненна дією Святого Духа, покликана бути живим знаком Божого милосердя у світі – видимим відображенням внутрішнього життя Пресвятої Трійці, де любов є початком, метою і рушійною силою буття.

У світлі вчення папи Івана-Павла II, Бенедикта XVI та Франциска Церква постає як сакрамент спільності та милосердя, що втілює триєдину місію – проголошення Слова, освячення через Таїнства і служіння ближнім. Саме через

¹²⁵ Папа Франциск. Енцикліка «Світло віри». 2013, п. 57. С. 77-79.

¹²⁶ W. Kasper. We need to spread the culture of mercy in the Church. L'Osservatore Romano : Vatican. п. 5. С. 54.

¹²⁷ Папа Франциск. Енцикліка «Світло віри». 2013, п. 22. С. 25-27.

синтез *kerygma*, *leiturgia* і *diaconia* реалізується її спасенна функція у світі. Благодійна діяльність Церкви не може бути редукована до гуманітарної допомоги або соціального служіння – її сутність полягає у передаванні Божої любові, яка має як духовний, так і сотеріологічний вимір.

Служіння милосердної любові є продовженням Христової місії – це конкретна форма присутності Бога серед людей. Воно поєднує есхатологічну надію з історичним покликанням, бо кожен акт любові у Церкві стає знаком прийдешнього Царства Божого, де «любов ніколи не минає» (1 Кор 13, 8). У цьому служінні Церква не лише допомагає потребуючим, але й сприяє духовному оновленню людства, відкриваючи кожній особі можливість досвідчити живу присутність Бога.

Таким чином, милосердя є центральною категорією сучасного богослов'я Церкви, що поєднує її христологічний, тринітарний і антропологічний виміри. Без *caritas* Церква втрачає свою тотожність, адже тільки через дієву любов вона стає справжнім Тілом Христовим – спільнотою, у якій кожен член покликаний відображати Боже милосердя у світі.

Отже, сучасна еклезіологія утверджує бачення Церкви як живої іпостасі Божої любові, покликаної нести милосердя туди, де панує розділення, страждання й несправедливість. Саме через це служіння вона здійснює свою історичну місію – бути знаком спасіння, посередником Божої благодаті та провідником людства до вічного єднання в любові Пресвятої Трійці.

3.2 Порівняльний аналіз Божого Милосердя у римо-католицькій і греко-католицькій традиції

Концепція Божого Милосердя у римо-католицькій традиції має потужне догматичне обґрунтування, що впливає безпосередньо з Одкровення, як зазначав блаженний Міхал Сопецько. Він стверджував, що набожність до Милосердного Христа не є новим явищем, а ґрунтується на біблійних істинах,

таких як заклик бути милосердними, подібно до Отця (Лк 6, 36), та постійному наголосі на вічній милості Господа у Псалмах. Сопоцько пов'язував цю набожність із ключовими істинами віри: Втіленням Сина Божого, Відкупленням та Освяченням народу Божого, підкреслюючи, що ці милості витікають із піднесеності дару, способу його дарування та його незмінних ефектів ¹²⁸.

Згідно з вченням Церкви, Серце Христа є герменевтичним ключем до розуміння Святого Письма. Діяльність Ісуса Христа, істинного Бога та Людини, у Новому Завіті, Його жалісливість над Лазарем (Ів 11, 33), співчуття до вдови з Наїну (Лк 7, 13) є прямим підтвердженням того, що Милосердя є невід'ємним атрибутом Божества. Усі спасительні вчинки Бога, навіть якщо прямо не названі милосердям, відображають Його доброту та лагідність. Образ Милосердного Ісуса візуально закріплює цю істину: червоний промінь символізує Кров (життя душі, Таїнство Євхаристії), а білий промінь – Воду (очищення душі, Таїнства Хрещення та Покаяння), підкреслюючи, що Милосердя є джерелом усіх благодатей ¹²⁹.

Центральним у цьому культі є пряме послання Христа: «Я – любов і саме милосердя», котре Сестра Фаустина мала оголосити світові. Для випрошування спасіння та милості, Ісус вказав п'ять конкретних практик: регулярне відмовляння Коронки до Божого Милосердя; моління перед іконою Ісуса Милосердного з вираженням довіри «Ісусе, довіряю Тобі»; вшанування Години Милосердя (15:00), приуроченої до моменту агонії Христа; установлення Свята Милосердя (друга неділя після Великодня); а також активне поширення культу Милосердя Божого за допомогою особистої молитви, слово та милостиві діла ¹³⁰.

Милосердя продовжує діяти у світі через Церкву – «містичне Тіло Христове». Усі Таїнства і сакраменталії є «безперервними потоками Милосердя». Серед Таїнств особливо варто виділити Покаяння як «Таїнство

¹²⁸ Zabielski Z. Blessed Michael Sopocko: A Closer Look at the Mystery of Divine Mercy. *Rocznik Teologii Katolickiej*. 2018. Т. XVII/2. С. 58-59.

¹²⁹ Вороцянка Й. Милосердя Боже. URL: <https://misionar.in.ua/publish/doslidzhennia-i-povchannia/milosyerdya-bozhye/> (дата звернення: 07.11.2025).

¹³⁰ Неділя Божого Милосердя. URL: https://sanctuary.com.ua/aktualnosci,,181,,_.html (дата звернення: 07.11.2025).

Божого Милосердя», що є безмежним джерелом милості для грішників. Проте Євхаристія є «найвищим вираженням» Милосердя, оскільки в ній Відкупитель дарує не лише благодать, а й Самого Себе, а Єлеопомазання (Останні Обряди) є одним із найбільших діл Милосердя у найважливіший момент життя людини ¹³¹.

Становлення цього культу було складним процесом, хоча ідея особливого шанування Божої милості з'являлася й у інших черниць (зокрема, Марії Франциски Козловської та Йосифи Менендес). Вирішальне значення для утвердження набожності святої Фаустини мала інтелектуальна та душпастирська підтримка її духівника, блаженного Міхала Сопоцька, який надав культу необхідне теологічне обґрунтування. Незважаючи на це, набожність зіткнулася з опозицією: Ватикан офіційно забороняв її поширення з 1959 по 1978 рік. Кардинальне відновлення і подальше світове поширення культу відбулося лише після обрання Папою Кароля Войтили, який як св. Іван-Павло II не лише скасував заборону, але й зробив Милосердя наріжним каменем свого понтифікату ¹³².

Ключовим елементом культу є Коронка до Божого Милосердя, яка має глибоке тринітарне та жертвне значення. Особи, які промовляють цю молитву, здійснюють акт єднання з Голгофською Жертвою, оскільки вони жертвують Небесному Отцю «Тіло і Кров, Душу і Божество» Ісуса Христа. Цей акт має подвійну мету: перепошення за власні гріхи, гріхи близьких та усього світу (сатисфакція) та випрошування милосердя («для нас і цілого світу»). Довір'я та витривалість у цій молитві забезпечують виконання виняткових есхатологічних обітниць Христа: подолання Божого гніву, особлива ласка навернення та забезпечення спокійної години смерті. Ця милість поширюється не лише на того, хто молиться, але й на вмираючого, біля якого промовляється Коронка, що робить її потужним засобом заступницького милосердя ¹³³.

¹³¹ Zabielski Z. Blessed Michael Sopocko: A Closer Look at the Mystery of Divine Mercy. *Rocznik Teologii Katolickiej*. 2018. T. XVII/2. С. 60-61.

¹³² Боже милосердя. URL: <https://surl.lh/rewkyp> (дата звернення: 07.11.2025).

¹³³ 13 вересня – дар вервиці до Божого Милосердя. URL: <https://surl.li/xzdgse> (дата звернення: 07.11.2025).

Об'явлення Образу Милосердного Ісуса стало першим і візуально найважливішим елементом нової набожності. Центральним у його теологічній інтерпретації є пояснення двох променів, що виходять із пробитого Серця Христа: блідий промінь символізує Воду, необхідну для усправедливлення душ (Таїнства Хрещення і Покаяння), а червоний – Кров, що є Життям (Таїнство Євхаристії). Ці промені є захистом душ від гніву Божого Отця. Обітниця, пов'язані з шануванням цього образу, є надзвичайно важливими: Христос обіцяє перемогу над ворогами (як на землі, так і в духовному вимірі) та порятунок у годину смерті, особисто захищаючи душу «як Мою славу» ¹³⁴.

Свято Божого Милосердя є найбільш значущим літургійним актом, об'явленим Фаустині Ковальській, і становить вершину набожності в римо-католицькій традиції. Ісус Христос уперше висловив Свою волю щодо цього дня у 1931 році, наполягаючи на тому, що перша неділя після Великодня має бути урочисто присвячена Милосердю. Доктринально це свято є не просто актом величання Бога, а есхатологічним притулком і останньою надією для душ, особливо для «бідних грішників». Воно нерозривно пов'язане з Пасхальною Таємницею, підкреслюючи, що Милосердя витікає безпосередньо із торжества Христа над смертю. Офіційне встановлення цього свята в усій Католицькій Церкві відбулося у 2000 році за рішенням папи Івана-Павла II під час канонізації Фаустини, що піднесло його до рангу універсального обов'язкового культу ¹³⁵.

Ісус Христос прямо висловив своє прагнення, щоб перша неділя після Великодня була встановлена як Свято Милосердя. Цей вибір часу не є випадковим: він підкреслює євангельську спадщину культу, нерозривно пов'язуючи Боже Милосердя з Пасхальною Таємницею – перемогою Христа над гріхом і смертю. На відміну від Сходу, де «Єлеос» інтегрований у весь літургійний цикл, на Заході це Свято забезпечує фокусний час для вшанування. Універсальний заклик «довір'я від усіх створінь» та обітниця, що «Через

¹³⁴ 13 вересня – дар вервиці до Божого Милосердя. URL: <https://surl.li/xzdgse> (дата звернення: 07.11.2025).

¹³⁵ Молитовник Божого Милосердя. Житомир: Центр Божого Милосердя, 2015. С. 2.

промовляння цієї вервиці... наближаєш людство до Мене», підкреслюють екуменічний та універсальний характер послання, яке прагне огорнути Милосердям увесь світ ¹³⁶.

Провідна Неділя (перша після Великодня) була урочисто встановлена як Неділя Божого Милосердя Іваном-Павлом II у 2000 році, під час канонізації святої Фаустини Ковальської, яка першою отримала від Христа волю щодо цього свята ще у 1931 році. Це свято, яке, за словами Бенедикта XVI, є «центрального осередком євангельської проповіді», підкреслює, що Бог об'явив Своє милосердне обличчя не лише в Старому Завіті, а остаточно – у Христі, Який є втіленням Божої Любові. Милосердна любов Христа осяює обличчя Церкви і діє через Святі Тайни, особливо Покаяння, а також через діла милосердя. Усі дії Церкви, включаючи відстоювання істини, завжди мотивовані любов'ю до людини, прагнучи для неї «життя у повноті» ¹³⁷.

Виняткове значення цього Свята Милосердя підтверджується надзвичайними обітницями, які Христос дарує вірним. Він обіцяє цілковите відпущення гріхів та кари тим, хто в цей день приступить до Джерела Життя, урочисто проголошуючи, що «виливаю ціле море милостей». Щоб скористатися цими умовами повної ласки, необхідне не лише шанування Милосердя, а й виконання чітких канонічних вимог: перебування у стані освячуючої ласки (через Таїнство Покаяння), гідне прийняття Святого Причастя, а також здійснення діяльної любові до ближнього. Христос підкреслює, що жодна душа не знайде виправдання, доки з довірою не звернеться до Його Милосердя, і зобов'язує священників у цей день проповідувати про цю «незглибиму» істину ¹³⁸.

Неділя Божого Милосердя, що припадає на другу неділю Великодня (лат. *Misericordias Domini*), має складну літургійну ідентичність, оскільки історично вона також відома як Неділя Доброго Пастиря (*Pastor Bonus*). Це свято, яке

¹³⁶ 13 вересня – дар вервиці до Божого Милосердя. URL: <https://surl.li/xzdgse> (дата звернення: 08.11.2025).

¹³⁷ Неділя Божого Милосердя. URL: <https://pkm.if.ua/nedilya-bozhogo-myloserdya/> (дата звернення: 08.11.2025).

¹³⁸ Молитовник Божого Милосердя. Житомир: Центр Божого Милосердя, 2015. С. 2-3.

існувало у Західній Церкві з Середньовіччя, отримало нове, есхатологічне значення завдяки об'явленням св. Фаустині Ковальській, починаючи з 1931 року. Його розташування в літургійному календарі є ключовим: воно завершує Новенну, яка розпочинається у Страсну П'ятницю – день, коли Боже Милосердя вершиться над Справедливістю. Це свято символічно інтегрує пасхальну жертву з апокаліптичним попередженням, оскільки, за словами Христа, його встановлення є необхідним, щоб душі не загинули напередодні «страшного дня Його справедливості». Офіційне включення цього дня до загальнокатолицького календаря папою Іваном-Павлом II у 2000 році ознаменувало остаточне визнання доктрини ¹³⁹.

Свято Божого Милосердя має глибоке есхатологічне значення, оскільки, за словами Христа, воно є «притулком і захистком для усіх душ, а особливо для бідних грішників», та «останньою надією на порятунок» для душ, які гинуть. Ця доктрина Милосердя також стала ключовим елементом духовного спадку св. Івана-Павла II: він не лише сам відійшов до Господа саме в Надвечір'я цього Свята (02.04. 2005 р.), а й був проголошений блаженним (2011 р.) та святим цього дня. Папа Бенедикт XVI наголосив, що Іван Павло II, подібно до Фаустини, став апостолом Божого Милосердя. Крім того, від цієї милосердної Божої любові випливає правдивий мир між народами, культурами та релігіями ¹⁴⁰.

Ушанування Години Милосердя (15:00) є прямою вимогою Христа, переданою святій Фаустині у жовтні 1937 року, і являє собою фокусний час для заступницької молитви. Ця година, коли годинник б'є третю, символізує момент конання Христа на Хресті, коли джерела Милосердя були «навстіж відчинені для кожної душі». Христос підкреслює, що у цей вирішальний час, коли Милосердя тріумфувало над Справедливістю, віруючі можуть випросити «усе для себе і для інших», особливо для бідних грішників. Цей акт шанування є універсальною

¹³⁹ Неділя Божого Милосердя. URL: <https://surl.lu/hxdaхр> (дата звернення: 08.11.2025).

¹⁴⁰ Неділя Божого Милосердя. URL: <https://pkm.if.ua/nedilya-bozhogo-myloserdya/> (дата звернення: 09.11.2025).

благодаттю, оскільки у цей час звершилася ласка для усього світу, що робить його ключовим моментом для прославляння всемогутності Божої милості ¹⁴¹.

Коронка до Божого Милосердя була продиктована святій Фаустині особисто Ісусом 13-14 вересня 1935 року, як дієвий засіб перепрошення та вгамування Божого гніву. Сутність цієї вервиці полягає у жертвуванні Отцю Небесному «Тіла і Крові, Душі і Божества» Христа, що створює потужний заступницький механізм. Єднаючись із Христовою Голгофською Жертвою, вірні звертаються до любові Отця до Свого Сина, просячи про милосердя для себе та усього світу. Цей молитовний акт, що поєднує вищу форму поклоніння з проханням, сам по собі є вчином милосердя ¹⁴².

Ефективність Коронки залежить від дотримання умов доброї молитви: довір'я, покори, витривалості та узгодженості змісту з Божою волею. При виконанні цих умов, вірні можуть розраховувати на значні обітниця, особливо у годину смерті. Христос обіцяє не лише дати все, що подобається Йому, але й гарантувати ласку навернення та спокійної смерті. Ця благодать є трансферною: вона охоплює не лише того, хто молиться, але й вмираючого, біля якого промовляється Коронка, оскільки цей акт «вгамовує Божий гнів» та огортає душу милосердям. Таким чином, Коронка стає ключовим засобом для наближення людства до Христа ¹⁴³.

Молитви культу Божого Милосердя є високоструктурованим теологічним комплексом, спрямованим на заступництво, довіру та імітацію Христової милості. Коронка є його жертвним ядром: через формулу, що жертвує Отцю «Тіло і Кров, Душу і Божество» Христа, вірні приєднуються до Голгофської жертви для ублагання за гріхи світу, завершуючи акт повним актом довіри («Ісусе, довіряю Тобі»). Літанія деталізує тринітарні та сакраментальні вияви Милосердя (від створення світу до Таїнства Вівтаря). Інші молитви, включаючи Акти Присвячення та молитви святій Фаустині, наголошують на діяльному

¹⁴¹ Молитовник Божого Милосердя. Житомир: Центр Божого Милосердя, 2015. С. 4.

¹⁴² Молитовник Божого Милосердя. Житомир: Центр Божого Милосердя, 2015. С. 4.

¹⁴³ 13 вересня – дар вервиці до Божого Милосердя. URL: <https://surl.li/xzdgse> (дата звернення: 09.11.2025).

наслідуванні Божої доброти («щоб мої очі були милосердні... щоб мої руки були милосердні») та універсальній надії на остаточне спасіння через «відкриті двері» Серця Христа ¹⁴⁴.

Варто зауважити, що блаженніший Святослав у своєму посланні з нагоди Ювілейного року Божого Милосердя вказував, що лише Боже Милосердя може стати дієвим ліком від особистих, родинних і загальнонаціональних недуг. Христос, будучи Лікарем душ і тілес, є єдиним джерелом надії та спасіння. Його заклик, звернений до фарисеїв, – «Я милосердя хочу, а не жертви» (Мт 9, 13) – стає центральним духовним імперативом для українського народу. Вірні повинні скерувати свій погляд на Ісуса, щоб не лише досягнути таїнство Отця, який є «багатим на милосердя», але й навчитися з Його прикладу. Кінцева мета полягає у тому, щоб кожен християнин став видимим знаком і дієвим знаряддям Милосердя Божого для своїх ближніх, перетворюючи теоцентричне розуміння милості на соціокультурну практику ¹⁴⁵.

В Україні значна увага приділяється поширенню та літургійному вшануванню культу Божого Милосердя в рамках Римо-Католицької Церкви, що знайшло своє матеріальне втілення у заснуванні низки Санктуаріїв. Ці духовні центри слугують місцями паломництва і особливого зосередження на милості Божій. Серед ключових осередків, присвячених Милосердю, варто виділити Санктуарії, розташовані у м. Роздільній (Одеська область), у м. Вінниці та у м. Ківерцях (Рівненська область), які є місцями виконання обітниць, пов'язаних із цим культом. Окреме місце займає Співкатедральний Собор-Санктуарій Бога Отця Милосердного у Запоріжжі, який має підвищений статус і присвячений саме цій іпостасі. Інституційне закріплення культу здійснюється через діяльність відповідних релігійних згромаджень: зокрема, на теренах України працюють Місіонери Ісуса Милосердного та Сестри Ісуса Милосердного, які безпосередньо

¹⁴⁴ Молитовник Божого Милосердя. Житомир: Центр Божого Милосердя, 2015. С. 5-9.

¹⁴⁵ Рік Божого Милосердя. URL: <https://surl.li/dmcaul> (дата звернення: 09.11.2025).

займаються апостолятом Милосердя, підтримуючи духовні практики та поширюючи доктрину св. Фаустини ¹⁴⁶.

На відміну від західної Церкви, в УГКЦ культ Божого Милосердя інтегрується переважно через парафіяльне життя та відновлення історичних святинь. Яскравим прикладом є Церква Божого Милосердя у селі Верхні Торгаї Херсонської області (Одеський екзархат), історія якої розпочалася зі збудованого католиками костелу (1900-1903), що десятиліттями використовувався як склад. У 2016 році греко-католицька громада зареєструвала статут, розпочала реставрацію під керівництвом о. Петра Керніцького, і храм був освячений у 2019 році владикою Михаїлом Бубнієм. Це свідчить про відновлення християнської присутності на Півдні та Сході України через тематику Милосердя. Парафії під цим покровом також існують у місті Калуші (вул. Тихого) та Івано-Франківську (вул. Юліана Целевича), де через катехизацію та діяльність настоятелів реалізується духовний імператив Милосердя у східній традиції ¹⁴⁷.

Варто пригадати про акт посвяти Станиславівської єпархії Найсвятішому Серцю Ісуса, здійснений Блаженним Священномучеником Григорієм Хомишином 13 червня 1915 року, цей момент є не лише літургійним, а й глибоко символічним та історичним жестом. Цей вчинок відбувався у критичний момент Першої світової війни, коли Галичина була ареною жорстоких боїв, а сама Станиславівська єпархія зазнавала окупацій, репресій та пастирського розриву. Обрання свята Пресвятого Серця Христа Чоловіколюбця як дня посвяти було свідомим протиставленням людської ненависті та насильства – безмежній Божій любові та милосердю. Молитва починається з визнання Правдивої Присутності Ісуса в Євхаристії («правдиво, дійсно та істотно як Бог і чоловік»), підкреслюючи, що Серце Христа перебуває саме там. Це не просто сентиментальна посвята, а акт, вкорінений у догматі. Визнання Ісуса як «Дороги, Правди і Життя» (Ів 14, 6) слугує прямою критикою війни, яка є шляхом брехні,

¹⁴⁶ Боже милосердя. URL: <https://surl.lu/rewkyp> (дата звернення: 09.11.2025).

¹⁴⁷ Інтерактивна карта УГКЦ. URL: <https://map.ugcc.ua/> (дата звернення: 09.11.2025).

смерті та хаосу. Посвячуючи себе та «нашу батьківщину», єпископ Григорій Хомишин здійснив акт духовної суверенітету, віддавши долю свого народу під вищу владу, яка непідвладна жодній земній імперії.

Найбільш пронизливим є розділ прохань, який відображає пастирський біль. Молитва виконує функцію духовного притулку: «утри сльози тим, що плачуть» та «відчини йому притулок в Твоєму Серцю». Це пряме звернення до Людинолюбця, Який є єдиним Божественним Утішителем, здатним перетворити розпач на надію прощення. Завершення молитви сягає виміру не лише особистого, але й державного блага. Прохання «скороти дні наших терпінь» та «Уділи всім горожанам нашої держави мир і лад» є молитвою за відновлення суспільного порядку та національної єдності. Завершальний текст, «Най буде прославлене Найсвятіше Серце Ісуса», є вираженням глибокої надії на те, що спасіння, принесене Христом, стане джерелом тривалого миру і національного відродження після лихоліття ¹⁴⁸.

Варто коротко охарактеризувати основні вислови єпископів римо-католицької церкви та греко-католицької про Боже милосердя. Пастирське послання Єпископів РКЦ (25.11.2022), що проголошує Рік Милосердя, є потужною духовною відповіддю на трагічні воєнні події та їхні руйнівні наслідки. В його основі лежить твердження, що єдиним ефективним протистоянням холоду порожньої душі агресора та внутрішньому вигоранню вірних (через відчай, втому та ненависть) є свідоме черпання зі Джерела Любові – безмежного Божого Милосердя. Єпископи підкреслюють, що розважання цієї Божої прикмети має допомогти усвідомити її велич і силу, даруючи глибокий мир у серці і незламну надію, які необхідні для життя, любові та захисту країни. Це духовна необхідність, адже саме Милосердя Господнє є тією життєдайною силою, яка оживляє серце людини і дає їй сили йти дорогою любові ¹⁴⁹.

¹⁴⁸ Серце Ісуса – Джерело милосердя і миру. URL: https://traducionalist.at.ua/blog/serce_isusa_dzherelo_miloserdja_i_miru/2015-06-18-3504 (дата звернення: 10.11.2025).

¹⁴⁹ Послання єпископів з нагоди Року Милосердя. URL: <https://credo.pro/2022/11/334138> (дата звернення: 10.11.2025).

Ключовим шляхом до Милосердя є Таїнства. Послання рішуче закликає до частой Сповіді (щонайменше раз на місяць), де вірні «доторкаються Божого Милосердя» і отримують благодать для зцілення ран. Так само важливим є Причастя та адорація Пресвятих Дарів, де Ісус ситить і тамує спрагу душі. Головна теза послання ґрунтується на словах папи Івана-Павла II: людина не лише отримує милосердя, але й покликана чинити його іншим. Це є найкращий прояв людської гідності. Тому послання переходить від особистої духовності до соціальної дії, закликаючи до конкретних вчинків: допомоги військовим, втішання тих, хто втратив рідних, та підтримки вимушених переселенців. Таким чином, вірні мають стати свідками Милосердя, перетворюючи свої слова і вчинки на практичний прояв Божої любові у світі, що відчайдушно її потребує¹⁵⁰.

Владика Леон Дубравський наголошує, що Боже Милосердя є «останньою дошкою порятунку» для світу, пропонуючи людству двері Милосердя як альтернативу Справедливості. Це спасіння було передане через Фаустину Ковальську та Івана-Павла II, які залишили нам образ Ісуса Милосердного та Коронку до Нього. Єпископ закликає не нехтувати цим даром, підкреслюючи, що Милосердя допомагає у всіх життєвих потребах. Він рішуче пов'язує культ Милосердя з військовою реальністю України, заявляючи, що молитва Коронкою сьогодні є прямою допомогою країні, Президенту та протидією зраді, корупції та дияволу. Владика стверджує, що «Бог зараз на війні. Він захищає». Головна умова прийняття Милосердя – це міцна віра та любов. «Воскресне до вічного життя той, хто любить», – наголошує владика, закликаючи вірних постійно відкривати серце для Христа через молитву, Сповідь та Причастя. Тільки тоді, коли «Бог побачить, що ми маємо віру», Він надасть допомогу¹⁵¹.

¹⁵⁰ Послання єпископів з нагоди Року Милосердя. URL: <https://credo.pro/2022/11/334138> (дата звернення: 10.11.2025).

¹⁵¹ Єпископ Дубравський у санктуарії Божого Милосердя: допоможіть країні своєю молитвою. <https://rkc.org.ua/blog/2024/04/08/yepyskop-dubravskiy-u-sanktuariyi-bozhogo-myloserdya-dopomozhit-krayini-svoyeyu-molytvoyu/> (дата звернення: 11.11.2025).

Блаженніший Святослав розкриває Євангеліє Другої неділі посту як велике проголошення Божого Милосердя, місія якого – відновити цілісність людини, знівечену гріхом. Справжнє зцілення – це насамперед примирення з Богом і відкриття закритих дверей до раю. В умовах жорстокої війни та постійної небезпеки смерті, Глава УГКЦ наголошує на невідкладності прийняття Милосердя: кожен українець повинен жити у Божій благодаті, без тяжкого гріха, і спішити до Сповіді. У Таїнстві священник проголошує ту саму владу Христа: «Сину, відпускаються тобі твої гріхи». Ключовою умовою є віра. Жест друзів, які прорвали дах, щоб спустити розслабленого до Ісуса, символізує віру, що ламає перешкоди й відкриває серце для Божої сили. Милосердя Господнє, яке «вламається» у простір ненависті та смерті, має стати внутрішньою, живою силою для України. Блаженніший закликає просити Бога відкрити над країною небо Божого милосердя, щоб слова Христа: «Встань, візьми твоє ліжко і йди до свого дому», стали пророцтвом Перемоги ¹⁵².

Владика Богдан Дзюрах, посиляючись на зцілення розслабленого, назвав Боже Милосердя «лікувальною купіллю», яка приходить до людини, коли та не може дійти до неї. Він наголошує, що вічна любов Христа долає всі перешкоди, зокрема фізичні дистанції, а Його діяння у суботу підтверджує: припис існує для людини, а не навпаки. Єпископ стверджує, що справжнє повне здоров'я (тіла і душі) проявляється у поклонінні живому Богові в храмі. Він гостро критикує суспільство за ігнорування духовних потреб, вважаючи це відголоском «радянського безбожного менталітету», де турбота про душу відкладається на користь бізнесу та тілесних потреб. Вірус безбожництва і гріха, на його думку, загрожує здоров'ю нації не менше, ніж матеріальні пандемії. Повернення до «нормальності» слід розпочинати з відновлення духовного життя. Першим

¹⁵² «Прийняти Боже милосердя у час війни»: проповідь Блаженнішого Святослава в другу неділю Великого посту. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/prynyaty-bozhe-myloserdya-u-chas-viyny-propovid-blazhennishogo-svyatoslava-v-drugu-nedilyu-velykogo-postu-8536/> (дата звернення: 11.11.2025).

кроком є Таїнство Сповіді – «лікувальна купіль милосердя», щоб уникнути того «гіршого», яке неминуче настає після однобічного піклування лише про тіло ¹⁵³.

Отже, у західній Церкві культ Милосердя Божого має високоструктуроване догматичне обґрунтування, центральною віхою якого є приватні об'явлення Фаустини Ковальської. Набожність до Милосердного Ісуса не просто заохочується, а офіційно закріплена у п'яти конкретних практиках: Коронка, Година Милосердя, образ Ісуса Милосердного, Свято Милосердя (встановлене св. Іваном Павлом II). Цей культ має універсальний та обов'язковий характер, будучи «останньою надією» для душ та есхатологічним притулком. Червоний і білий промені, що символізують Таїнства, є візуально-теологічним ключем до розуміння Милосердя як джерела всіх благодатей.

Натомість, у Греко-Католицькій Церкві, Милосердя інтегрується як невід'ємна частина традиційної східної духовності та літургійного циклу. Хоча текст не заперечує культу святої Фаустини, він показує, що Милосердя реалізується переважно через відновлення цілісності людини, знівченої гріхом (Блаженніший Святослав) та Таїнства (особливо Сповідь, названа владикою Дзюрахом «лікувальною купіллю»). Шанування в УГКЦ проявляється через інтеграцію в парафіяльне життя та звернення до історичної набожності до Найсвятішого Серця Ісуса (як акт посвяти свщмч. Григорія Хомишина).

Римо-Католицька Церква встановлює Свято Божого Милосердя у Провідну неділю як літургійну вершину культу, обіцяючи вірним повне відпущення гріхів і кар за дотримання чітких умов (Сповідь, Причастя, діяльна любов). Коронка до Божого Милосердя є жертвним ядром, що має високоструктурований, тринітарний зміст, де вірні жертвують Отцю «Тіло і Кров, Душу і Божество» Христа.

Українська Греко-Католицька Церква підкреслює невідкладність прийняття Милосердя (Блаженніший Святослав) та часту Сповідь як Таїнство,

¹⁵³ Владика Богдан Дзюрах: Боже милосердя – лікувальна купіль. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-bogdan-dzyurah-bozhe-myloserdya-likuvalna-kupil-3081/> (дата звернення: 11.11.2025).

де священник проголошує владу Христа. Хоча в УГКЦ також наголошується на Таїнствах (Євхаристія як найвищий вираз Милосердя), акцент зміщується на діяльну любов (допомога військовим, переселенцям), що є практичним проявом Божої доброти.

У РКЦ послання Милосердя має виразний есхатологічний вимір, пропонуючи його як «останню дошку порятунку» перед Днем Справедливості. Ця доктрина є духовним протистоянням особистому гріху.

Натомість, в УГКЦ (особливо у сучасних посланнях) феномен Божого Милосердя сприймається через призму плекання національної ідентичності. Єпископи УГКЦ прямо пов'язують його з національними недугами та потребою у перемозі. Владика Дзюрах критикує «радянський безбожний менталітет», де духовні потреби ігноруються, а владика Груца наголошує на тому, що прощення є початком Божого Царства на землі. Таким чином, у греко-католицькій традиції Милосердя є ліками від особистих, родинних і загальнонаціональних недуг, що має перетворити теоцентричне розуміння милості на соціокультурну практику.

Обидві традиції погоджуються, що Боже Милосердя є необхідною життєдайною силою і джерелом спасіння. Проте, РКЦ пропонує систематизований, об'явлений культ із конкретними обітницями та літургійним фокусом на Свято Милосердя. УГКЦ демонструє глибшу інтеграцію концепції Милосердя у Таїнства (особливо Покаяння) та використовує її як пастирський інструмент для зцілення нації та протидії лихоліттям, продовжуючи історичні традиції посвячення Найсвятішому Серцю Ісуса як символу Людинолюбства.

3.3 Культ сестри Фаустини Ковальської

Після смерті святої Фаустини Згромадження Сестер Матері Божої Милосердної не виявляло особливої ініціативи щодо започаткування процесу її беатифікації. З історичних джерел складається враження, що постать сестри Фаустини певний час залишалася поза увагою навіть у межах самої спільноти.

Така ситуація зумовила тимчасове призупинення розвитку культу Божого Милосердя, зокрема у його персональному вимірі, пов'язаному з життям і духовною спадщиною Фаустини Ковальської. Різкий перелом у ставленні до її особи та послання відбувся у період Другої світової війни, коли світ зіткнувся з безпрецедентними проявами зла, насильства та страждання. Саме тоді досвід глобальної трагедії став підґрунтям для глибшого осмислення послання Божого Милосердя як духовної відповіді на драму людського гріха і руйнування моральних цінностей. У цьому контексті вчення святої Фаустини почало сприйматися не лише як приватне містичне пережиття, але як універсальне послання надії, здатне відновити віру в милосердну любов Бога, що перевершує будь-яке зло.

Період Другої світової війни став не лише поштовхом до відродження культу Божого Милосердя, але й до поступового формування пошани до самої святої Фаустини Ковальської. Культ Божого Милосердя розвивався стихійно, у тісному зв'язку з пошануванням Наймилосерднішого Спасителя, і водночас природно породжував зростаючий інтерес до постаті містички з Кракова. Цей релігійний феномен набув настільки широких масштабів, що самі сестри Згромадження Матері Божої Милосердя були водночас здивовані й духовно зворушені його розмахом ¹⁵⁴.

У відповідь на це, 1941 року в межах Згромадження було ухвалено рішення докладніше ознайомити всіх його членів із життям та місією своєї співсестри Фаустини. Цей крок можна розглядати як початковий етап у процесі формування офіційних ініціатив щодо відкриття беатифікаційного процесу. Подальші кроки в цьому напрямі були здійснені вже після війни. Так, у 1947 році настоятелька Згромадження, мати Міхаела Морачевська, звернулася до кардинала Авґуста Глонда із проханням про настанови стосовно можливості відкриття процесу беатифікації. Однак, не отримавши однозначної відповіді, сестри вирішили самотійно розпочати підготовчі дії.

¹⁵⁴ J. Stabińska. *Siostra Faustyna Kowalska. Duchowość i doktryna*. 1976. С. 139.

Вони почали збирати всі можливі матеріали, документи та реліквії, пов'язані з життям і духовною спадщиною Фаустини Ковальської. У 1951 році Згромадження звернулося до отців-паллотинів із проханням призначити постулятора процесу беатифікації, і вже 22 травня того ж року на цю посаду було офіційно призначено о. Владислава Сувалу. Водночас слід зазначити, що саме в цей період Апостольська Столиця висловлювала певну обережність і навіть критичне ставлення до швидко поширюваного культу Божого Милосердя, який формувався на основі об'явлень сестри Фаустини. Це тимчасове застереження з боку Ватикану, спрямоване на богословську перевірку автентичності об'явлень, певною мірою загальмувало офіційне визнання культу, однак не зупинило його народного розвитку ¹⁵⁵.

У 1959 році Дикастерія віровчення поставивши під сумнів богословську коректність об'явлень святої Фаустини Ковальської, видала офіційне повідомлення (нотифікацію), яким заборонялося поширення культу Божого Милосердя. Основною причиною цього рішення була недосконалість перекладів «Щоденника» та інших писань с. Фаустини на іноземні мови. Зокрема, у процесі перекладу допущено суттєві неточності, через що зміст окремих уривків утратив відповідність оригінальному тексту. Машинопис перекладу, який став підставою для богословської експертизи у Ватикані, був підготовлений с. Ксаверою Ольшамовською за дорученням матері генеральної Міхаели Морачевської ¹⁵⁶.

Через ці текстуальні неточності ватиканські богослови дійшли висновку, що в окремих місцях щоденника Фаустина нібито приписувала собі виняткову роль посередниці в розподілі благодатей Ісуса Милосердного, що суперечило традиційному вченню Церкви про єдине посередництво Христа. Таке тлумачення спричинило офіційне рішення про тимчасову заборону поширення культу Божого Милосердя в тій формі, у якій він існував на той момент.

¹⁵⁵ Cz. Ryszka. Faustyna. Duchowa droga Świętej: w stulecie urodzin. Tygodnik Katolicki : Częstochowa, 2005. С. 170.

¹⁵⁶ A. Witko. Święta Faustyna i Miłosierdzie Boże. Salwator : Kraków, 2007. С. 79.

Однак, як засвідчила подальша історія, ця заборона не зупинила, а радше активізувала розвиток культу самої сестри Фаустини. Попри формальну заборону, у народній побожності продовжували ширитися молитви, натхнені її духовністю, а також прохання про якнайшвидше піднесення містички на вівтар.

Визначним етапом у цьому процесі стало 21 жовтня 1965 року – саме тоді на рівні Краківської архидієцезії було офіційно відкрито інформаційний етап процесу беатифікації Слуги Божої сестри Фаустини Ковальської. Рішення про його започаткування ухвалив тодішній митрополит краківський архієпископ Кароль Войтила, майбутній папа Іван-Павло II, який відіграв вирішальну роль у подальшому відновленні культу Божого Милосердя та визнанні автентичності містичного досвіду Фаустини у вченні Католицької Церкви ¹⁵⁷.

Слава святості та героїчність чеснот, якими вирізнялася сестра Фаустина Ковальська, а також численні повідомлення про чудесні події й зцілення, пов'язані з культом Ісуса Милосердного, що у свою чергу, сприяло посиленню шанування самої Фаустини, стали достатньою підставою для офіційного відкриття її беатифікаційного процесу. Провадження справи було доручено архієпископу Юліану Гроблицькому, а постулятором процесу призначено о. Ізидора Борткевича, який відповідав за координацію всіх процедурних і дослідницьких етапів. Одним із головних свідків у справі став духівник Фаустини – о. Міхал Сопецько, чия роль у поширенні культу Божого Милосердя мала вирішальне значення ¹⁵⁸.

Архієпископ Кароль Войтила, який очолював краківську архидієцезію, діяв у суворій відповідності до постанови Дикастерії віровчення, прагнучи чітко розмежувати дві справи – культ Божого Милосердя та беатифікаційний процес сестри Фаустини. У межах цих приготувань виникла потреба у створенні нового, науково обґрунтованого видання «Щоденника» та інших писань містички.

¹⁵⁷ P. Socha. Rozwój nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w nowej formie w Polsce i za granicą. Pallottinum : Poznań, 1991. C. 205.

¹⁵⁸ L. Balter. Wobec tajemnicy Bożego Miłosierdzia. Pallottinum : Poznań, 1991. C. 6.

Виконання цього завдання митрополит доручив професору богослов'я, о. Ігнацію Ружицькому¹⁵⁹.

Початково професор поставився до цієї пропозиції з великим скепсисом, навіть маючи намір відмовитися від участі в процесі. Його насторожене ставлення пояснювалося недовірою до достовірності містичних досвідів Фаустини та сумнівами щодо її героїчної святості. На думку Ружицького, містичні видіння черниці могли бути радше результатом психічних переживань, близьких до стану релігійної істерії, а не проявом надприродного одкровення. Однак поступовий аналіз текстів Фаустини привів богослова до глибшого розуміння їх духовного змісту. Початковий академічний інтерес переріс у переконання щодо їхньої богословської цінності. У результаті детального дослідження о. Ігнацій Ружицький визнав автентичність духовного досвіду Фаустини, підтвердивши героїчність її чеснот і не відкинувши можливості надприродного походження її об'явлень¹⁶⁰.

У 1966 році, в ході інформаційного етапу беатифікаційного процесу, відбулася ще одна важлива подія – перенесення тілесних останків сестри Фаустини з монастирського кладовища до каплиці Згромадження Сестер Матері Божої Милосердя у Кракові-Лагевніках. Цей акт мав символічне та богословське значення, підкреслюючи зростаюче визнання духовного авторитету й святості містички серед церковної спільноти¹⁶¹.

20 вересня 1967 року кардинал Кароль Войтила офіційно оголосив рішення про завершення дієцезіального етапу беатифікаційного процесу сестри Фаустини Ковальської. На початку наступного року всі зібрані матеріали були передані до Конгрегації у справах беатифікацій і канонізацій у Римі, що знаменувало перехід справи на апостольський рівень розгляду¹⁶².

¹⁵⁹ I. Różycki. *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego*. Misericordia : Kraków, 2008. С. 33.

¹⁶⁰ I. Różycki. *Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego*. Misericordia : Kraków, 2008. С. 34.

¹⁶¹ A. Witko. *Święta Faustyna i Miłosierdzie Boże*. Salwator : Kraków, 2007. С. 80-81.

¹⁶² S. Szymański. *W służbie Bożego Miłosierdzia*. Pallottinum. Poznań : Warszawa, 1982. С. 72.

Як свідчить історія Церкви, випадки, коли єпископ розпочинає беатифікаційний процес, а завершує його вже як Папа Римський, трапляються надзвичайно рідко. Саме така унікальна ситуація мала місце у випадку кардинала Кароля Войтили, який, уже як святий Іван-Павло II, 18 квітня 1993 року урочисто проголосив сестру Фаустину Ковальську блаженною, а 30 квітня 2000 року – канонізував її, зарахувавши до лику святих.

Ця подія має глибокий символічний вимір, адже, як записано у щоденнику сестри Фаустини, задовго до своєї смерті вона мала містичне видіння, у якому побачила урочистість власної канонізації, що відбувалася одночасно у двох місцях – у Римі та Кракові. У записі від 23 березня 1937 року вона описує цей досвід у термінах глибокого духовного єднання Церкви земної та небесної: «Раптом огорнула мене Божя присутність, і я побачила себе водночас у Римі, у каплиці Святішого Отця, і в нашій каплиці. Урочистість Святішого Отця та всього Церкви була тісно пов'язана з нашою каплицею й особливо з нашим Згромадженням. Я брала участь в обох урочистостях одночасно. У нашій каплиці на великому вівтарі був виставлений Господь Ісус у монстранції, і всі могли туди увійти. Людей було так багато, що я не могла осягнути їх оком. Всі з великою радістю брали участь у святкуванні, і багато з них отримали те, чого прагнули. Та сама урочистість відбувалася в Римі, у прекрасному храмі, де Святіший Отець із духовенством відзначав цю подію. Тоді я побачила святого Петра, який став між вівтарем і Святішим Отцем. Що він говорив, я не чула, але зрозуміла, що Папа розуміє його слова»¹⁶³.

Це бачення, як зазначають дослідники, стало пророчим передвісником майбутньої канонізації, здійсненої саме тим самим єпископом, який ініціював беатифікаційний процес. Такий збіг обставин підкреслює як провіденційний характер подій, так і глибокий духовний зв'язок між святим Іваном-Павлом II і апостолкою Божого Милосердя, чия місія стала одним із центральних елементів його понтифікату.

¹⁶³ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 326.

Для самої святої Фаустини така ситуація, безумовно, здавалася надзвичайною і майже незбагненою. Слід пам'ятати, що у 30-х роках ХХ століття людство ще не знало технологічно розвиненого світу з його сучасними засобами комунікації – телебаченням, інтернетом чи трансляціями наживо. Тим не менш, саме завдяки цим досягненням учасники канонізаційної урочистості 2000 року, незалежно від місця перебування, могли духовно єднатися в спільному святкуванні. Таким чином, сповнилося не лише пророцтво святої Фаустини про одночасне відбування урочистості у Римі та Кракові, але й обітниця, дана Христом, – встановлення для всієї Церкви Свята Божого Милосердя, про яке Ісус просив у своїх об'явленнях ¹⁶⁴.

Святий Іван-Павло II, якого Церква з вдячністю називає Апостолом Божого Милосердя, відіграв ключову роль у відновленні та світовому поширенні культу Божого Милосердя. Натхненний містичними пережиттями сестри Фаустини, він не лише утвердив цей культ у житті Церкви, але й надав йому універсальний характер, звертаючи його послання до всієї людськості, яка – спрагла надії, миру та прощення – особливо потребує досвіду Божого Милосердя. Для Папи це послання було не просто елементом духовності, а справжньою пророчою місією Церкви – дорогою, якою вона має йти у третє тисячоліття ¹⁶⁵.

Боже Милосердя стало центральною темою його понтифікату і пастирської програми. У своїй енцикліці «*Dives in Misericordia*» Іван-Павло II наголошував, що милосердя є «особливим зосередженням уваги на гідності людини». Для нього воно становило ключ до розуміння глибини Божої любові, яка єднає справедливість і співчуття, істину і благодать, а також відкриває людині шлях до надії навіть у досвіді страждання й гріха ¹⁶⁶.

Фаустина Ковальська, яка походила з простої, бідної польської родини, вихована в умовах історичних поневолень свого народу, проявила надзвичайну

¹⁶⁴ E. Siepak. Uroczystość kanonizacji. URL: <https://www.faustyna.pl/zmbm/uroczystosc-kanonizacji/?wide=true#more-1184> (дата звернення: 03.11.2025).

¹⁶⁵ P. Warchoł. Miłosierdzie Boże w nauce i działalności papieży. Ojców Franciszkanów : Niepokalanów, 2015. С. 72-73.

¹⁶⁶ Іван-Павло II. Бог багатий милосердям. 7. URL: <https://katekhytyka-6.blogspot.com/2017/12/dives-in-misericordia-1980.html> (дата звернення: 03.11.25).

духовну силу та довіру до Бога. Її життя стало взірцем покірної віри, жертвності й любові, повністю спрямованої на виконання Божої волі. Сьогодні вона шанується у всьому світі як Апостолка Божого Милосердя, а її послання – як духовна опора для людства, яке шукає спасіння від розпачу, болю та безнадії ¹⁶⁷.

Як обіцяла сама свята Фаустина: « О мій Творче і Господи, відчуваю, що відкрию заслону неба, щоб земля не сумнівалася у Твоїй доброті» ¹⁶⁸.

Папа Франциск, у день сторіччя від народження святого Івана-Павла II – 18 травня 2020 року, – проголосив рішення про внесення спомину святої Фаустини Ковальської до Римського загального календаря. Це рішення стало знаковим етапом у визнанні її духовної спадщини на рівні Вселенської Церкви, адже відтоді її культ був офіційно включений до літургійних календарів, Месалу та Літургії годин у всьому католицькому світі. Спомин святої встановлено на 5 жовтня, день, коли Церква згадує її перехід до вічності. У Декреті Конгрегації у справах богослужіння і дисципліни таїнств особливо підкреслено, що постать святої Фаустини Ковальської є для вірних закликом до постійного звертання до Божого Милосердя та свідчення про нього власним життям. Її духовний приклад має універсальний вимір, оскільки вчить довіри до Бога, милосердя щодо ближніх і глибокої єдності з Христом через внутрішню молитву. Водночас у документі зазначено, що рішення про поширення її літургійного спомину на всю Церкву стало відповіддю на численні прохання, які надходили до Апостольської Столиці від пастирів, чернечих спільнот, мирянських рухів і духовних асоціацій з різних континентів. Ці звернення свідчили про глобальне поширення духовності святої Фаустини та живу актуальність її послання в сучасному світі ¹⁶⁹.

Як висновок, життєвий шлях і післясмертна історія святої Фаустини Ковальської становлять унікальний феномен у духовній традиції Католицької

¹⁶⁷ S. Szymański. W służbie Bożego Miłosierdzia. Pallottinum. Poznań : Warszawa, 1982. С. 73.

¹⁶⁸ Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів, 2019. С. 179.

¹⁶⁹ Т. Коцур. Святу Фаустину Ковальську вписано до Загального римського календаря. URL: <https://www.vaticannews.va/uk/vatican-city/news/2020-05/spomyn-faustyny-kowalskoyi-v-rymskomu-kalendari.html> (дата звернення: 03.11.2025).

Церкви. Її постать, спочатку маловідома навіть у межах власного Згромадження, згодом набула вселенського значення завдяки глибокому богословському змісту послання Божого Милосердя, яке вона передала світові. Поступове визнання автентичності її містичного досвіду – від перших сумнівів і заборон до урочистої канонізації – відображає не лише історію однієї святої, але й процес дозрівання церковного розуміння милосердя як центральної істини християнської віри.

Беатифікаційний і канонізаційний процес Фаустини Ковальської, ініційований архієпископом Каролем Войтилою, а завершений ним самим уже як святим папою Іваном-Павлом II, став символом провіденційного зв'язку між апостолкою Божого Милосердя та Папою, який зробив цю ідею серцевиною свого понтифікату. Саме завдяки його богословській і пастирській діяльності послання Фаустини набуло універсального характеру, перетворившись на духовний дороговказ для людства третього тисячоліття.

Визнання культу святої Фаустини Ковальської Папою Франциском у 2020 році через внесення її спомину до Римського загального календаря стало кульмінацією тривалого процесу рецепції її духовності в житті Вселенської Церкви. Цей акт підтвердив, що досвід і вчення Фаустини виходять за межі національного чи історичного контексту, промовляючи до сучасної людини, яка шукає надії, прощення і внутрішнього миру.

Таким чином, феномен святої Фаустини Ковальської можна розглядати як свідчення динаміки віри Церкви, яка через досвід окремої особи відкриває нові виміри Божої любові. Її послання про Боже Милосердя стало не лише відповіддю на духовні потреби XX століття, сповненого трагедій і страждань, але й пророчим словом для сучасного світу, що продовжує шукати спасіння у Божій доброті.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі під назвою «Роль культу Божого Милосердя у формуванні католицької релігійності через призму духовного досвіду святої Фаустини Ковальської» було проведено комплексний аналіз життя, містичного досвіду та духовного впливу святої Фаустини, зосередивши особливу увагу на тринітарному та христологічному вимірах Божого Милосердя, його інтеграції в літургію, Таїнства та побожну практику віруючих.

У першому розділі було вивчено біографію святої Фаустини Ковальської подаючи ключові факти та події, що стосуються різних етапів її життя. Особливий акцент робиться на духовних вимірах її буття, оскільки повне розуміння її особистості можливе лише крізь призму її внутрішньої релігійної динаміки та виняткового досвіду особистої зустрічі з Богом. Хоча за життя вона залишалася маловідомою, а й сьогодні її історія часто сприймається фрагментарно – переважно через опис містичних видінь, – біографічний контекст дозволяє значно ширше осмислити її духовну спадщину. Розділ складається із трьох підрозділів, кожен із яких фокусується на різних аспектах життя та діяльності святої Фаустини Ковальської.

У підрозділі «Новіціат Фаустини Ковальської у згромадженні сестер Матері Божої Милосердної» висвітлено початковий етап життєвого шляху святої Фаустини Ковальської, який зосереджений на формуванні її духовної особистості, що відбувалося в умовах бідності, нерозуміння та численних випробувань. Проаналізовано, як саме ці обставини та її містичний досвід сприяли поступовому дозріванню її покликання й підготували її до виконання місії апостолки Божого Милосердя.

У другому підрозділі «Роль святої Фаустини Ковальської у поширенні вчення про Боже Милосердя» проаналізовано внесок святої Фаустини Ковальської у формування та поширення культу Божого Милосердя, зокрема

крізь призму її містичного досвіду та духовної покори. Розглянуто значення створеної за її об'явленнями ікони Ісуса Милосердного та запроваджених нею молитовних практик, які надали цьому вченню чітких форм і сприяли його глобальному поширенню.

У третьому підрозділі «Аналіз біблійної термінології для розуміння поняття Божого Милосердя» узагальнено біблійне розуміння Божого Милосердя як центральної властивості Бога, що проявляється у вірній любові, співчутті та спасительній дії, яка досягає свого повноти у Христі. Показано, що формування культу Божого Милосердя на основі її містичного досвіду стало важливим етапом розвитку сучасної християнської духовності, змінивши акцент від формального обрядового виміру до особистісної довіри Богові та досвіду Його любові.

Загальний висновок до першого розділу магістерської роботи полягає в тому, що формування та розвиток культу Божого Милосердя становлять унікальний феномен у житті Католицької Церкви, який поєднує містичний досвід святої Фаустини Ковальської, біблійне вчення про милосердя та богословську рефлексію. Її духовна спадщина, що постала в умовах особистих страждань та історичних потрясінь, набула вселенського значення, трансформувавши приватне об'явлення у глобальний духовний рух, визнаний Церквою.

У другому розділі висвітлено унікальність феноменологічної редукції Божого Милосердя, яке передає свята Фаустина Ковальська. Розкрито різні богословські виміри її пізнання Милосердя – від антропології та сотеріології до еклезіології й етики – та визначено, що саме ця глибина духовного досвіду дозволила Фаустині утвердити Милосердя як головний атрибут Бога й центральне послання її місії.

У підрозділі «Інтерпретація Божого Милосердя святою Фаустиною Ковальською» розглянуто її одкровення як герменевтику Божої любові, у якій милосердя постає центральним поняттям богословського осмислення.

Проаналізовано, що в містичному досвіді Фаустини милосердя набуває не абстрактного, а історично-конкретного характеру, виявляючись у діяннях Осіб Пресвятої Трійці та становлячи орієнтир для пасторальної й місійної діяльності сучасної Церкви.

У другому підрозділі «Христологічні фундаменти Божого Милосердя» проаналізовано милосердя як структурний принцип спасіння, об'явлений у Христі та в sacramentalному житті Церкви. Показано, що Боже милосердя має динамічний, подієвий і водночас педагогічний характер, поєднуючи любов, справедливість і святість Бога. Особлива увага приділена тому, що участь віруючих у Євхаристії та прийняття власного хреста становлять співпрацю людини з милосердною дією Бога.

У третьому підрозділі «Нові форми культу Божого Милосердя та їхній вплив на формування католицької релігійності» показано, що культ, започаткований святою Фаустиною, виходить за межі звичайної побожності. Він ґрунтується на довірі та практиці діл милосердя, поєднуючи доктринальний і екзистенційний виміри християнського життя та виступає як сучасна форма містагогії, вводячи віруючих у досвід Божої любові й відповідальність за спасіння ближніх.

Загальний висновок з другого розділу магістерської роботи полягає в тому, життя і місія святої Фаустини Ковальської демонструють поєднання містичного досвіду, героїчної чеснотності та практичного впливу на Церкву. Її одкровення про Боже Милосердя перетворили приватну духовність на системний богословський феномен, що поєднує віру, довіру та дії милосердя, стаючи джерелом спасіння та прикладом для сучасних християн.

У третьому розділі було досліджена формування та розвиток культу Божого Милосердя. Було проаналізовано, що у богословській перспективі поширення культу Божого Милосердя через одкровення святої Фаустини Ковальської розглядається як синтетична форма відданості Богові, що включає виховання довіри до Нього та милосердя до ближніх. Цей культ є не лише

приватною побожністю, а й місією Церкви, інтегрованою в літургію, молитовні практики та духовну формацію вірних, спрямованою на євангелізацію та оновлення світу через усвідомлення безмежного співчуття Бога.

У підрозділі «Роль Божого Милосердя у вченні сучасної Католицької теології» досліджено, що Милосердя постає як ключова категорія сучасного богослов'я, що інтегрує христологічний, тринітарний та антропологічний виміри, а дієва любов (*caritas*) визначає справжню ідентичність Церкви як Тіла Христового. У цьому контексті еклезіологія розглядає Церкву як живу іпостась Божої любові, покликану через милосердя долати розділення, страждання та несправедливість і виконувати історичну місію – бути знаком спасіння та провідником людства до вічного єднання в Пресвятій Трійці.

У другому підрозділі «Порівняльний аналіз Божого Милосердя у римо-католицькій і греко-католицької традиції» висвітлено, що культ Божого Милосердя в РКЦ та УГКЦ показує, що обидві традиції визнають його життєдайною силою і джерелом спасіння, проте реалізують її різними шляхами. У Римо-Католицькій Церкві Милосердя представлено як систематизований культ із конкретними обрядовими практиками, літургійним акцентом на Свято Милосердя та есхатологічними обітницями, тоді як в Українській Греко-Католицькій Церкві воно інтегрується у Таїнства, літургійне та парафіяльне життя і слугує пастирським інструментом для духовного й соціокультурного зцілення нації. Обидві традиції підкреслюють необхідність довіри до Бога, діяльної любові до ближніх і активної участі віруючих у спасительній місії Церкви.

У третьому підрозділі «Культ сестри Фаустини Ковальської» був вивчений життєвий шлях і післясмертна історія святої Фаустини Ковальської становлять унікальний феномен у духовній традиції Католицької Церкви. Її містичний досвід і послання Божого Милосердя, поступово визнані Церквою, набули вселенського значення, ставши духовним дороговказом для віруючих і символом зрілості церковного розуміння милосердя як центральної істини християнської

віри. Канонізація та внесення її спомину до Римського загального календаря підтвердили універсальний характер її духовності, яка надихає сучасну людину на довіру, прощення і активну участь у Божому милосерді, демонструючи динаміку віри Церкви через досвід окремої особи.

Загальний висновок з третього розділу магістерської роботи полягає в тому, що життєвий шлях і духовна спадщина святої Фаустини Ковальської демонструють, що Боже Милосердя є центральною категорією християнського життя та богослов'я. Її містичний досвід, поширення культу Милосердя та практичні форми набожності поєднують особисту віру з місією Церкви, втілюючи тринітарний, христологічний і антропологічний виміри Божої любові. Послання Фаустини не лише відповідає духовним потребам, але й продовжує надихати сучасних віруючих на довіру, прощення і ділову участь у справі милосердя, демонструючи живу динаміку віри та роль Церкви як провідника спасіння і символу Божої любові у світі.

В цілому, робота дозволила комплексно висвітлити феномен Божого Милосердя в житті та духовності святої Фаустини Ковальської, показати його богословську, містичну та пастирську значущість. Аналіз розвитку культу Милосердя, його інтеграції в літургію, Таїнства та практику віруючих дозволив окреслити роль цього послання у формуванні живої участі Церкви у спасінні світу. Магістерська праця внесла свій вклад у розуміння сучасної католицької духовності, місії Церкви та практичного втілення Божої любові через милосердя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бенедикт XVI. Енцикліка «Бог є Любов». Місіонер : Львів, 2005. 49 с.
2. Другий Ватиканський собор. Догматична конституція про Церкву в сучасному світі *Lumen Gentium* // Документи II Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів, 2014.
3. Корчагін К. Боже Одкровення. Івано-Франківський Теологічно-Катехитичний Духовний Інститут : Івано-Франківськ. 1997. 175 с.
4. Іван-Павло II. Апостольське повчання «Покликання і місія мирян». Місіонер : Львів, 2006. 156 с.
5. Історія свята Божого Милосердя. URL: <https://credo.pro/2018/04/205315> (дата звернення: 23.10.2024).
6. Козловець М. Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення. Житомир. 2020. 210 с.
7. Послання єпископів з нагоди Року Милосердя. URL: <https://credo.pro/2022/11/334138> (дата звернення: 10.11.2025).
8. Молитовник Божого Милосердя. Житомир: Центр Божого Милосердя, 2015. 11 с.
9. Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко: повний пер., здійснений за оригін. євр., арам. та грец. текстами. Київ : Місіонер, 2018. Ч. 1 : Старий Завіт. 1126 с. : Ч. 2 : Новий Завіт. 350 с.
10. Ф. Ковальська. Щоденник сестри Фаустини Ковальської. Місіонер : Львів. 2019. 567 с.
11. Августин А. Про град Божий. IX. 5. URL: <https://blagovist.info/dukhovna-literatura/bl-avhustyn/pro-hrad-bozhyu> (дата звернення: 04.09.25).
12. Аквінський Т. Сумма Теології. Том I. п. 21 р. 4. URL: https://azbyka.ru/otechnik/konfessii/summa-teologii-tom-1/21_4 (дата звернення: 04.09.25).

13. Вороцянка Й. Милосердя Боже. URL:
<https://misionar.in.ua/publish/doslidzhennia-i-povchannia/milosyerdya-bozhye/>
 (дата звернення: 07.11.2025).
14. Іван-Павло П. Бог багатий милосердям. 7. URL: <https://katekhytyka-6.blogspot.com/2017/12/dives-in-misericordia-1980.html> (дата звернення: 04.09.25).
15. Неділя Божого Милосердя. URL:
https://sanctuarium.com.ua/aktualnosci,,181,,____.html (дата звернення: 07.11.2025).
16. Aquinas T. Commentary on Ephesians. ch. 2. lect. 2. URL:
<https://isidore.co/aquinas/SSEph.htm> (дата звернення: 04.09.25).
17. Andrasz J. *Zyciorys świętej Faustyny*. Дата оновлення: 03.09.2015. URL:
https://wydawnictwowam.pl/sites/default/files/72984_skrot.pdf?srsId=AfmBOop4W5QBMtfj6V4OyoUTerUsb0Mb52IKJovBim7v8Cd4Pi5w8kUl (дата звернення: 09.04.2025).
18. Alvis R. The Tenacity of Popular Devotions in the Age of Vatican II: Learning from the Divine Mercy. *Religions*. Дата оновлення: 01.01.2021. URL:
<https://www.mdpi.com/2077-1444/12/1/65>
19. Allana H. Corporeal commotions: St Faustina and the Transnational Evolution of her Cult across the Twentieth Century. *Journal of religious history*. Дата оновлення: 04.10.2024. 145 с.
20. Andrasz J. *Życiorys świętej Faustyny*. WAM : Polska, 2015, 232 с.
21. Bartnik C. *Miłość i miłosierdzie, Dogmatyka w perspektywie Bożego miłosierdzia*, Lublin, 2010. 285 с.
22. Balter L. *Wobec tajemnicy Bożego Miłosierdzia*. Pallottinum : Poznań, 1991. 42 с.
23. Bozântan R. The priest – an instrument of the Divine Mercy. *Universitatis Babe-Bolyai*. Дата оновлення: 06.01.2016. URL:
<https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=517744>

24. Bóg Miłosierny w Starym Testamencie, URL: <https://biblia.wiara.pl/doc/423078.Bog-Milosierny-w-Starym-Testamencie> (дата звернення: 15.04.2025).
25. Bernyś M. Miłosierdzie największy przymiot Boga u Świętej Faustyny i w dziejach Kościoła. Apostolicum : Ząbki. 2016. 125 c.
26. Bramorski J. Miłosierdzie Boże jako źródło wyzwolenia z grzechu w teologii Starego Testamentu. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/collectanea-theologica/2003-tom-73-numer-4/collectanea_theologica-r2003-t73-n4-s9-29.pdf (дата звернення: 16.04.2025).
27. Burger H. God's Mercy and Practices of Mercy. *Symposium Mercy*. Дата оновлення: 20.06.2014. URL: https://www.academia.edu/7604076/Gods_Mercy_and_Practices_of_Mercy
28. Bułat K. Kult Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz Miłosierdzia Bożego: podobieństwa i różnice. Biblos : Tarnów, 2016. 221 c.
29. Carroll F. Loved, Lost, Found: 17 Divine Mercy Conversions. Stockbridge : Marian Press, 2013. 95 c.
30. Czaplicka E. The Message of Divine Mercy in the Revelations of Faustina Kowalska against the Background of its Concept in the Bible. University of Warmia and Mazury in Olsztyn. 2021. 389 c.
31. Chris A. Understanding Divine Mercy. Marian Press : USA. 2021. 171 c.
32. Czerski J. Nowotestamentalna terminologia miłosierdzia. 1987. 123 c.
33. Czaczkowska E. Siostra Faustyna. Biografia Świętej, wyd. Znak, Kraków 2012, 398 c.
34. Cf. Pontificium Consilium Cor Unum. Acts of the World Conference on Charity. Rome: Vatican, 2007.
35. Daniélou J. Trójca Święta i tajemnica egzystencji. Kraków : Znak, 1994. 103 c.
36. Eade J. M. Sallnow. Contesting the Sacred: The Anthropology of Pilgrimage. Urbana : University of Illinois Press, 2000. 63 c.

37. Folieva T. Faustina Kowalska – Doctor of the Church? *Christian Reading. Scientific Journal Saint Petersburg Theological Academy Russian Orthodox Church*. Дата оновлення: 26.11.2020. 58 с.
38. Fernández J. Santa Faustina Kowalska. San Pablo: Sociedad. 2015. 128 с.
39. Grochowska Z. U źródeł Bożego miłosierdzia. Watycan. 1998. 304 с.
40. Guzowski K. Christ as the face of the Father's mercy. A top-down and theophanic conception of God's Mercy. *Roczniki Teologiczne*. Дата оновлення: 06.07.2016. 83 с. URL: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=500371>
41. Gózdź K. Miłosierdzie boże nad światem (uniwersalizm miłosierdzia). *Symposium*. Дата оновлення: 07.08.2003. 108 с. URL: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=633174>
42. Górny G. Ufam. Śladami Siostry Faustyny, Rosikon Press, Izabelin : Warszawa, 2010. 288 с.
43. Grygiel L. Miłosierdzie Boże dla świata całego. ZNAK : Kraków 1993, 123 с.
44. Hill E. Understanding Divine Mercy Sunday. Stockbridge: MA. 2003. 40 с.
45. Homilies of Father Paul Yi. *Trust: A Journey through the Diary of St. Faustina*. Дата оновлення: 24.06.2015. URL: https://jesusthrumary.blogspot.com/2015/06/trust-journey-through-diary-of-st_24.html
46. Homerski J. Miłosierdzie w Księgach Starego Testamentu. Słomka : Lublin, 1989. 176 с.
47. Hałas S. Biblijne słownictwo miłości i miłosierdzia na zderzeniu kultur. Określenia hebrajskie i ich greckie odpowiedniki. Krakow, 2011. 129 с.
48. Herle D. Trinitarian spirituality in various theologians, spiritual teachers and mystics: trinitarian aspect of spirituality in Augustine, Mary of the Incarnation and Faustina Kowalska. Mladinska book : Ljubljana. 2017. 113 с.
49. Ignatius of Loyola. *Spiritual Exercises, Rules for the Discernment of Spirits, the Second Week*. Rule 7. URL: <https://sacred-texts.com/chr/seil/seil79.htm> (дата звернення: 04.09.25).

50. Iuliu-Marius M. Saint Faustina Kowalska – a Mystical Profile Reflected in a Spiritual Autobiography. *Astra Salvensis*. Дата оновлення: 04.05.2020. 198 с.
51. Kasper W. We need to spread the culture of mercy in the Church. *L'Osservatore Romano* : Vatican. 107 с.
52. Kudasiewicz A. Ewangelie synoptyczne dzisiaj. *Apostolicum* : Ząbki 1999. 308 с.
53. Krzesinska L. Saint Faustina Kowalska: Union of Mercy and Trust. *British Columbia* : Vancouver. 2012. 186 с.
54. Król L. Misja profetyczna św. Faustyny Kowalskiej i jej znaczenie dla Kościoła we współczesnym świecie. *Polania Sacra*. Дата оновлення: 30.09.2018. 99 с.
URL: <https://theo-logos.pl/server/api/core/bitstreams/79ff0feb-6c16-4661-b79b-451ebdb7c7fd/content>
55. Kowalski W. Siostra Maria Faustyna Kowalska w Płocku. *Notatki Płockie*. Дата оновлення: 25.06.2001. 19 с. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/967047.pdf>
56. Krejpcio M. Kult Bożego Miłosierdzia i jego wpływ na rozwój duchowy dzieci i młodzieży. 295 с. URL: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-e7baa790-c97f-43ed-ad73-7b1986bae21f/c/nurt_2_2022-279-295.pdf
57. Kowalczyk D. Mercy – the Greatest Attribute of the Holy Trinity according to Sister Faustina Kowalska. *Pontificia Università Gregoriana Rzym*. Дата оновлення: 02.02.2021. 18 с. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/2041899>
58. Kruszewska E. Trust as the Foundation of the Spirituality of Mercy according to Michael Sopocko. *Verbum Vitae*. Дата оновлення: 04.12.2022. 909 с. URL: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=1133482>
59. Kaucha K. Love for Love. Credibility of Christianity According to Battista Mondin. *Lublin* : KUL, 2000. 305 с.
60. Lubaszewska A. Siostra faustyna kowalska – święta emancypantka: zuchwałość myśli, bezradność pisania. 26.11.2021. 151 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/343019106_Saint_Faustina_Kowalska_-_a_Mystical_Profile_Reflected_in_a_Spiritual_Autobiography

61. Lancton T. *Spiritus Misericordiae*. Pneumatologiczna interpretacja Bożego miłosierdzia. Lublin, 2019. 265 c.
62. Łukiewicz-Kostro R., Majchrzak J. The Concept of Wisdom. A Qualitative Case Study of St. Faustina in the Light of Interdisciplinary Research. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. 2024. 65 c.
63. Luke J. Saint Faustina Kowalska: Apostle of Divine Mercy. URL: <https://medium.com/@thecatholicthinker/saint-faustina-kowalska-apostle-of-divine-mercy-d92d118cdaf5> (дата звернення: 06.11.2024).
64. Labuda T. Promienie łask. O malarskim odtworzeniu wizji św. Faustyny Kowalskiej. Księży Marianów : Warszawa, 2001. 101 c.
65. Mróz F. Following St. Faustina Kowalska's Route. *Peregrinus cracoviensis*. Дата оновлення: 11.03.2001. 41 c. URL: <http://surl.li/rtculw>
66. Miczynski J. The contemplation of God the Father's mercy in Jesus Christ. *Roczniki Teologiczne*. Дата оновлення: 05.04.2016. 17 c. URL: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=426233>
67. Marcinkowski T. Duchowość Miłosierdzia w świetle doświadczenia mistycznego. UWM : Olsztyn, 2017. 253 c.
68. Werbiński I. Idea miłosierdzia jako rys duchowej postawy chrześcijańskiej w ujęciu Siostry Faustyny. Słomka : Lublin, 2019. C. 341.
69. Orchowski J. Święta Siostra Faustyna i Boże Miłosierdzie. Kraków, 2011, 160 c.
70. Oko D. Łaska i wolność. Łaska w Biblii, nauczaniu Kościoła i teologii współczesnej. WAM : Polska, 1997. 211 c.
71. Pope Benedict XVI. *The Christian Faith Is Not An Idea But A Life*. L'Osservatore Romano. 17.03.16. URL: <https://insidethevatican.com/magazine/people/interview/christian-faith-not-idea-life/> (дата звернення: 05.09.25).
72. Pope Francis. In the Story of Love. Homily during Holy Mass at the Casa Santa Marta. L'Osservatore Romano : Vatican, 2013. 63 c.

73. Przygoda W. The Mercy of God as the Foundation of Charity of the Church. *Original Scientific Paper*. Дата оновлення: 18.09.2018. 15 с. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/ae38/3d63567ed9b81814467ed8fae5a0e52f76df.pdf>
74. Ratzinger J. Homily for the Mass *Pro Eligendo Romano Pontifice*. Vatican Basilica. 18 04.2005. https://www.vatican.va/gpII/documents/homily-pro-eligendo-pontifice_20050418_en.html (дата звернення: 05.09.25).
75. Ryszka Cz. Faustyna. Duchowa droga Świętej: w stulecie urodzin. Tygodnik Katolicki : Częstochowa, 2005. 272 с.
76. Ryś G. Skandal miłosierdzia. Kraków : WAM, 2015. 197 с.
77. Romaniuk K. Biblijny traktat o miłosierdziu. Apostolicum : Ząbki 1994. 98 с.
78. Różycki I. Nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego. Misericordia : Kraków, 2008. 54 с.
79. Tokarek S. Misterium Bożego Miłosierdzia w posoborowej debacie teologów polskich. Papieski Wydział Teologiczny : Wrocław, 2012. 117 с.
80. Socha P. Rozwój nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego w nowej formie w Polsce i za granicą. Pallottinum : Poznań, 1991. 286 с.
81. Szyller H. Cierpienie a wola Boża u świętej Faustyny Kowalskiej. *Wrocławski przegląd teologiczny*. Дата оновлення: 26.01.16. 10 с. URL: <https://ojs.academicon.pl/wpt/article/view/2286/2098>
82. Sienkiewicz E. Miłosierdzie Boże w pełni objawione i zrealizowane w Jezusie Chrystusie. *Teologia w Polsce*. Дата оновлення: 10.02.2016. 23-41 с. URL: <https://czasopisma.kul.pl/index.php/twp/article/download/7636/6845/21032>
83. Sawa P. Divine Mercy as a Sign of God's Almighty. *Roczniki Teologiczne*. URL: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=426230>
84. Słomkowski A. Miłosierdzie Boże w paschalnym misterium. Pallottinum : Warszawa, 1972. 211 с.
85. Siepak E. Dar Boga dla naszych czasów. Życie i misja świętej Siostry Faustyny, Misericordia : Kraków. 2007. 133 с.

86. Szymański S. W służbie Bożego Miłosierdzia. Pallottinum, Poznań : Warszawa. 1982. 158 c.
87. Skorupka S., H. Auderska, Z. Łempicka. Mały słownik języka polskiego. PWN : Warszawa, 1969. 453 c.
88. Szafraniec K. Iskra. Życiorys Siostry Marii Faustyny Kowalskiej służebnicy Bożej. Poznań, 1983. 153 c.
89. Stabińska J. Siostra Faustyna Kowalska. Duchowość i doktryna. 1976. 142 c.
90. E. Szewc. Sprawiedliwość i miłosierdzie w świetle Biblii. Bejze : Warszawa, 1987. 185 c.
91. Torretto R. A Divine Mercy Resource: How to Understand the Devotion to Divine Mercy. Bernalillo : USA. 2010. 213 c.
92. Urbański S. Zjednoczenie z Chrystusem fundamentem życia i misji Apostoła Bożego Miłosierdzia u św. Siostry Faustyny. 2006. 164 c.
93. Völkl R. Exkurs: Die Kirche der Liebe (Ecclesia Caritatis). Freiburg: Herder, 1968. 174 c.
94. Walter R. Doświadczenia mistyczne w religijnym życiu św. siostry Faustyny Kowalskiej – w nowej odsłonie. *Świdnickie Studia Teologiczne*. Дата оновлення: 03.12.2020. 122 c. URL: <https://repo.uni.opole.pl/docstore/download/UO6503fa7f4b4442e5a43e843bcb0267d0/RachwalikW.-DoswiadczeniaMistyczne.pdf>
95. Witko A. Orędzie o miłosierdziu przekazane przez świętą Faustynę. *Symposium*. Дата оновлення: 07.08.2003. 45 c. URL: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=633170>
96. Witko A. Święta Faustyna i Miłosierdzie Boże, Salvator : Kraków 2007. 328 c.
97. Wilczek Sz. Miłosierdzie Boże w Starym i Nowym Testamencie według encykliki Jana Pawła II «Dives in Misericordia». 1991. 154 c.
98. Zabielski Z. Blessed Michael Sopocko: A Closer Look at the Mystery of Divine Mercy. *Rocznik Teologii Katolickiej*. 2018. 175 c.

99. Zyzak W. Mercy as a Theological Term. *The Person and the Challenges*. Дата оновлення: 29.05.2015. 153 с. URL: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=470625>
100. Zaremba T. Mercy is Forever. Pulaski : Wisconsin. 1957. 159 с.